

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vztah korupce a ekonomického růstu se zaměřením na investice

Relationship between Corruption and Economic Growth, Focusing on Investment

Student:

Bc. Ivana Vrábl'ová

Vedoucí diplomové práce:

Ing. Michaela Tichá

Ostrava 2012

VŠB - Technická univerzita Ostrava
Ekonomická fakulta
Katedra národohospodářská

Zadání diplomové práce

Student: **Bc. Ivana Vrábl'ová**
Studijní program: N6202 Hospodářská politika a správa
Studijní obor: 6202T027 Národní hospodářství
Specializace: 00 Národní hospodářství
Téma: **Vztah korupce a ekonomického růstu se zaměřením na investice**
Relationship between Corruption and Economic Growth Focused on Investment

Zásady pro vypracování:

1. Úvod
 2. Teoretická východiska – vymezení korupce
 3. Růstové teorie a korupce
 4. Analýza vztahu mezi investicemi a korupcí
 5. Závěr
- Seznam použité literatury
Seznam zkratk
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce
Seznam příloh
Přílohy

Seznam doporučené odborné literatury:

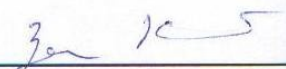
ROSE-ACKERMAN, Susan, ed. *International Handbook on the Economics of Corruption*. Cheltenham: Edward Elgar, 2006. ISBN 9781845422424.
TANZI, Vito a Hamid DAVOODI. *Corruption, Public Investment, and Growth*. IMF Working Paper 97/139. Washington: International Monetary Fund, October 1997.
VOLEJNÍKOVÁ, Jolana. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: Profess Consulting, 2007. ISBN 978 80-7259-055-1.

Formální náležitosti a rozsah diplomové práce stanoví pokyny pro vypracování zveřejněné na webových stránkách fakulty.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Michaela Tichá**

Datum zadání: 25.11.2011

Datum odevzdání: 27.04.2012

Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.
vedoucí katedry

prof. Dr. Ing. Dana Dluhošová
děkanka fakulty

Čestné prohlášení:

Místopřísežně prohlašuji, že jsem diplomovou práci (včetně příloh) vypracovala samostatně.

V Ostravě dne: 26. 4. 2012

.....
Vlastnoruční podpis

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Ing. Michaele Tiché, vedoucí diplomové práce, za poskytnuté rady a odborné vedení.

Obsah

1	Úvod.....	5
2	Teoretické východiská – vymedzenie korupcie	7
2.1	Charakteristika korupcie.....	7
2.2	Korupcia v užšom a širšom slova zmysle.....	9
2.3	Príčiny a dopady korupcie	11
2.3.1	Príčiny korupcie	12
2.3.2	Dopady korupcie	13
2.4	Korupcia v ekonomických teóriách	15
2.4.1	Korupcia a proces formovania ekonomického myslenia	15
2.4.2	Odraz korupcie v klasickej a neoklasickej ekonómii	18
2.4.3	Odraz korupcie v Rakúskej ekonomickej škole	19
2.4.4	Odraz korupcie v Chicagskej škole	20
2.4.5	Odraz korupcie v teórii verejnej voľby	21
2.4.6	Odraz korupcie v novej inštitucionálnej ekonómii	23
3	Rastové teórie a korupcia	26
3.1	Neoklasický model rastu	26
3.2	Nová teória rastu.....	30
3.3	Spôsoby merania korupcie.....	34
3.3.1	CPI – Index vnímania korupcie.....	34
3.3.2	Globálny barometer korupcie.....	36
3.3.3	Governance Matters (GM) – Hodnotenie kvality správy.....	36
3.4	Vplyv korupcie na ekonomický rast a investície – teoretické a empirické štúdie.....	37
3.5	Vplyv korupcie na investície	41
3.5.1	Vplyv korupcie na celkové investície	41
3.5.2	Vplyv korupcie na priame zahraničné investície	43
3.5.3	Vplyv korupcie na verejné investície	45
4	Analýza vzťahu medzi investíciami a korupciou	48
4.1	Vzťah medzi korupciou a celkovými investíciami	48
4.2	Vzťah medzi korupciou a priamymi zahraničnými investíciami (PZI).....	53
4.3	Vzťah medzi korupciou a verejnými investíciami.....	56
4.4	Vzťah medzi korupciou a ekonomickým rastom.....	60

4.5	Zhrnutie	65
5	Záver.....	66
	Zoznam použitej literatúry	69
	Zoznam skratiek	74
	Prohlášení o využití výsledků diplomové práce.....	75
	Zoznam príloh	76

1 Úvod

Tlač, televízia a iné formy médií nás takmer každodenne zahlcujú správami o odhalených, ale často nepotrestaných, korupčných škandáloch. Ľudia tak často považujú korupciu za fenomén súčasnosti a jeden z najpálčivejších problémov našej doby. Vzhľadom k tomu, že korupcia nadobúda stále väčšie rozmery, výrazný nadnárodný charakter, prekračuje hranice, neuznáva štátnu suverenitu ani spoločenské systémy, často sa jej v dnešnom globalizovanom svete pripisujú mnohé ekonomické aj neekonomické problémy krajín. Okrem iného aj pomalý ekonomický rast a pokles investícií, ku ktorému dochádza v dôsledku odrádzania investorov.

Cieľom mojej práce je zistiť, či sa negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast a úroveň investícií, ako jedného z najdôležitejších rastových faktorov, skutočne potvrdí. Za vzorku krajín, na ktorej uskutočním analýzu, som zvolila členské štáty OECD.

Diplomová práca je rozdelená do troch častí. Druhá kapitola bude zameraná na definovanie základných pojmov. Keďže sa odborná verejnosť ešte stále nezhodla na jednotnej ustálenej definícii korupcie, predstavím niekoľko pohľadov na ňu, ktoré sa považujú za klasické. Rozlíšim praktiky, ktoré sa za korupciu považujú (či už v užšom alebo širšom slova zmysle), a ktoré sa za korupciou považovať nedajú. V rámci tohto rozlišovania vymedzím úplatkárstvo, poskytovanie darov, klientelizmus, nepotizmus, predaj pozícií, stret záujmov a lobing. Ďalej sa budem venovať príčinám a dopadom korupcie. Najsilnejším motívom pre korupciu je ľudská túžba po zisku či osobnom úspechu, predstavím však aj ďalšie jej príčiny vzniku a faktory napomáhajúce vytváraniu korupčného prostredia. Dopady korupcie sú len veľmi ťažko vyčísliteľné, identifikujem však jej najčastejšie ekonomické a neekonomické dôsledky. Hoci je korupcia, ako som už spomínala, označovaná za fenomén súčasnosti, jej korene siahajú až do ďalekej histórie a sprevádzala dokonca ekonómiu počas celého jej vývoja. V závere kapitoly budem preto venovať pozornosť tomu, ako sa na korupciu nahliadalo počas vývoja jednotlivých ekonomických teórií od procesu formovania ekonomického myslenia, cez klasickú a neoklasickú ekonómiu, Rakúsku a Chicagsku školu, teóriu verejnej voľby až po novú inštitucionálnu ekonómiu.

Tretia kapitola je venovaná rastovým teóriám a skúmaniu vzťahu korupcie a ekonomického rastu. Pre potreby mojej práce predstavím hlavne neoklasický model rastu a novú rastovú teóriu. V rámci novej teórie rastu sa budem krátko zaoberať aj alternatívnymi príspevkami k teórii rastu, ktorými sú práce M. Olsona a D. Northa a novou empiriou rastu, keďže ide o pomerne nové vetvy rastovej teórie a nebola ešte prijatá ich všeobecne akceptovaná klasifikácia a pomenovanie. Tieto nové teórie rastu pridávajú do základného neoklasického modelu ďalšie vysvetľujúce premenné, ktorými sú: politika vlády, inštitúcie, transakčné náklady a v neposlednom rade aj korupciu. Predstavené rastové modely tak vytvoria teoretické zázemie pre regresnú analýzu. Ďalej sa budem venovať spôsobom merania úrovne korupcie, v rámci ktorých predstavím index CPI, Globálny barometer korupcie a Hodnotenie kvality správy (GM). Za najčastejšie citovaný a využívaný sa považuje Index vnímania korupcie (CPI), zostavovaný organizáciou Transparency International, a preto bude kľúčový aj pre moju prácu. Nakoniec predstavím prehľad teoretických a empirických štúdií, ktoré sa zaoberajú vplyvom korupcie na ekonomický rast a investície (celkové investície, priame zahraničné investície a verejné investície). Investície ovplyvňujú tempo rastu kapitálovej zásoby a považujú sa za štandardný a najdôležitejší rastový faktor. Empirické práce budú východiskom pre regresnú analýzu, ktorú uskutočním v štvrtej kapitole.

Štvrtá kapitola predstavuje praktickú časť mojej práce. Bude zameraná na overenie skutočného vplyvu korupcie na investície a ekonomický rast, ktorý vo svojich empirických prácach deklarovali autori štúdií, predstavených v tretej kapitole. Prierezovou regresnou analýzou overím, či sa tento negatívny vplyv korupcie potvrdí aj na vzorke krajín OECD. Krajiny OECD tvoria pomerne homogénnu vzorku, hlavne z hľadiska ich ekonomickej výkonnosti a vďaka tomu by nemalo dochádzať k skresleniu štatistických výsledkov. Keďže potrebné časové rady pre všetkých 34 krajín sú dostupné len za krátke obdobie, musela som za sledované obdobie zvoliť roky 1999 až 2010. Prevažným zdrojom informácií budú databázy OECD, Transparency International a výročné správy Rozvojového programu OSN (UNDP) Human Development Report. Regresná analýza bude uskutočnená v štatistickom programe SPSS, verzia 18.

2 Teoretické východiská – vymedzenie korupcie

Rastúce povedomie o tom, že korupcia predstavuje pre spoločnosť závažný problém, spôsobilo, že sa na ňu stále častejšie upriamovala pozornosť nielen politikov a sociológov, ale aj ekonómov. V tejto kapitole by som chcela vymedziť, čo presne sa pod pojmom korupcia ukrýva, aké sú jej príčiny a dôsledky a v neposlednom rade by som chcela objasniť, ako na túto problematiku nahliadala ekonomická teória počas jej historického vývoja.

2.1 Charakteristika korupcie

Slovo korupcia je latinského pôvodu a pochádza zo slovného základu *rumpere*, čo znamená zlomiť, rozlomiť, prehnúť. Následok takéhoto zlomu je označovaný ako *corruptus*. Ten, kto sa mu podrobil, je skazený, zvrhlý alebo zvrátený (David a Nett, 2007).

Napriek tomu, že korupcia býva často označovaná za fenomén súčasnosti, v skutočnosti tomu tak nie je (viď kapitola 2.4). Jej vznik je spájaný už so starovekým Grékom a Rímom. Od tých čias dochádzalo k jej neustálemu rozrastaniu a podôb. Možno ju označiť za „chorobu spoločnosti“, ktorá sa vyznačuje svojím nadnárodným charakterom a schopnosťou prekračovať hranice. Boj proti nej je veľmi zložitý, a to aj z toho dôvodu, že ako hovorí jedno porekadlo: „Každý je úplatný, závisí len na výške ponúkanej čiastky a okolnosti, za akej je ponúkaná.“

Upresniť, čo všetko sa pod pojmom korupcia skrýva, je veľmi zložitý. Hlavne pre to, že takéto hodnotenie súvisí so subjektívnymi názormi spoločnosti alebo jednotlivca na túto problematiku. To čo jeden človek za korupčné chovanie považuje, nemusí byť korupčným pre iného. Rovnaké rozdiely v jej vnímaní môžeme pozorovať medzi spoločenstvami (štátmi, regiónmi) s rozdielnym historickým vývojom, kultúrou, morálnymi hodnotami. Je preto pochopiteľné, že neexistuje žiadna jednotná, celospoločensky uznávaná definícia korupcie, i keď vo svojej podstate sú podobné. Odlišnosti vyplývajú aj z rozdielnosti špecializácie ich autorov. Inak budú k formulácii korupcie pristupovať sociológovia, právnici, ekonómovia či politici.

Frič et al. (1999) používajú 4 pohľady na fenomén korupcie, ktoré možno považovať za klasické:

1. Korupcia ako deviantné chovanie. Vychádza z klasickej definície korupcie, ktorá ju charakterizuje ako chovanie, ktoré sa z dôvodu snahy o dosahovanie vlastného osobného zisku, alebo rodinných či skupinových záujmov odchyľuje od formálnych povinností spojených s výkonom verejnej funkcie. Za deviantné správanie sa teda považuje to, pri ktorom osoby vo verejných funkciách zneužívajú svoje postavenie a moc. Prekročenie formálnych povinností, alebo inak povedané noriem, za účelom dosiahnutia súkromného prospechu, je považované za kritérium pre rozpoznanie korupčného správania. Týmto zneužitím právomocí porušuje verejný činiteľ normatívny rad (poriadok), ktorý upravuje chovanie náležité danej funkcii. Existuje niekoľko takýchto radov.

Prvým z nich je právo, z ktorého vyplýva „*legalistická*“ definícia korupcie, ktorú možno považovať za jej najužšie vymedzenie. Korupciou rozumie iba to, čo ako korupciu postihuje právny poriadok. Bude zahŕňať také chovanie verejných činiteľov, ktoré je v rozpore s právom.

Druhá definícia považuje za korupčné chovanie nielen to, ktoré je spojené s porušovaním právneho poriadku, ale aj to, ktoré súvisí s porušovaním vnútorných pravidiel. Ich porušenie nemusí byť trestným činom a nie je postihované súdom, ale nadriadeným. Ide o *public office* definíciu.

Tretia definícia zahŕňa aj verejnú mienku a korupciou je teda podľa nej také prekročenie noriem (zvykových, etických), ktoré za korupčné považuje verejnosť. Ich porušenie je verejne odsúdené. Jedná sa o *public opinion* definíciu.

2. Korupcia ako patologické chovanie. Rozpoznanie patologického chovania nie je, tak ako to bolo u deviantného správania, prvotne závislé na normách, ale na existujúcom hodnotovom rebríčku. Patologický charakter korupčného jednania súvisí s jeho nezdravosťou, škodlivosťou pre celú spoločnosť a narúšaním prirodzeného poriadku. Definície korupcie, ktoré vychádzajú z jej vnímania ako patologického chovania, sa tak najčastejšie zaoberajú jej škodlivosťou a poškodzovaním verejného záujmu. Zjednodušene povedané, o korupciou sa jedná, ak predstaviteľ verejnej moci uprednostňuje vlastný súkromný záujem pred záujmom spoločnosti. Základ tohto poňatia korupcie položila *public interest* definícia C. Friedricha. Pri tejto definícii sa však vynára problém ohľadom toho, kto vlastne určuje, čo je verejným záujmom.

3. Korupcia ako chovanie maximalizujúce zisk. Tento prístup ku korupcii je vlastne kritikou predchádzajúcich prístupov. Koncept korupcie ako deviantného chovania naráža na relativitu noriem a koncept korupcie ako patologického chovania na relativitu hodnôt. Normy aj hodnoty považuje tento prístup za veľmi subjektívne a tým pádom aj relatívne. Toto

poňatie reprezentuje Klaverenova nehodnotiaca, tržná definícia korupcie. Verejného činiteľa považuje za subjekt, ktorý sa v tržnom prostredí snaží maximalizovať svoj zisk, a to bez ohľadu na etické hodnoty. Aj táto definícia však je silne kritizovaná, a to z toho dôvodu, že neobsahuje žiadne hodnotiace kritérium, ktoré by pomohlo rozlíšiť, čo korupciou je a čo už naopak nie. Ak by sme totiž jeho definíciu brali doslovne, tak za korupčné chovanie verejného činiteľa by sme považovali každú aktivitu zameranú na maximalizáciu zisku. V skutočnosti ale nie každé takého jednanie musí byť nevyhnutne korupciou.

4. Pragmatické riešenie korupcie (definícia v medzinárodných zmluvách). Spomenuté prístupy k problému korupcie svedčia to tom, že pri jej definovaní a odlišení od korektného chovania zohrávajú hodnoty a normy dôležitú úlohu. Rovnako je potrebné uznať, že vo väčšine prípadov je korupcia spoločensky škodlivá a v globalizovanom svete sa z nej stal civilizačný problém. Práve z týchto pragmatických dôvodov bolo potrebné, aby sa tí, ktorí sa potieraniu korupcie venujú aj prakticky zhodli na zjednodušenej definícii, ktorá by ju dokázala účinne odhaliť. Tento moment viedol k prikloneniu sa k definícii korupcie ako deviantného chovania, to jest chovanie, ktoré sa odchyľuje od noriem upravujúcich výkon funkcií verejných činiteľov. Formálne normy sú zrejmé, ich dodržiavanie sa dá jednoducho kontrolovať a možno ich pomerne jednoducho upraviť tak, aby boli platné aj v medzinárodnom meradle. V súlade s týmto riešením vytvorili svoje definície korupcie viaceré medzinárodné organizácie, ako napríklad Rada Európy či Transparency International.

Radou Európy bol prijatý Občianskoprávny dohovor proti korupcii, v ktorom sa o korupcii hovorí ako o: „*priamom či nepriamom vyžiadaní, ponúknutí, predaní alebo prijatí úplatku či akejkoľvek inej neprípustnej výhody alebo vyhliadky na ne, ktoré narušujú riadne plnenie akejkoľvek povinnosti alebo jednania vyžadovaného od príjemcu úplatku, neprípustnej výhody alebo vyhliadky na ňu*“ (Diblíková et al., 2001, s. 19).

Transparency International definuje korupciu ako: „*zneužití svěřených pravomocí za účelem získání nezaslouženého osobního (soukromého) prospěchu.*“ (TIC; 2011)

2.2 Korupcia v užšom a širšom slova zmysle

Na základe štyroch pohľadov na korupciu, ktoré som predstavila v predchádzajúcej časti, by sme mohli zhrnúť, že najčastejšie býva vo všeobecnosti spájaná s verejným sektorom, kde dochádza k zneužitiu verejných právomocí. Predstavuje neformálny vzťah spravidla medzi dvoma subjektmi, ktorý je pre nich obojstranne výhodný. Korumpovaná

osoba poruší povinnosť vyplývajúcu z jej postavenia a za účelom dosiahnutia osobného prospechu predá korumpujúcej osobe určitú výhodu. Prospechom sa rozumie nie len peňažné, ale aj nepeňažné plnenie či samotný, ešte nerealizovaný, prísl'ub. Korupciou je ponúknutie, predanie, ale aj požadovanie akejkoľvek výhody. Toto chovanie nemusí byť vždy postihnutelné právnymi normami, v širšom chápaní stačí, ak je v rozpore s dobrými mravmi a morálnymi normami správania.

Za korupciu v **užšom slova zmysle** pokladáme **úplatkárstvo**. V tejto fáze mojej práce považujem za dôležité odlišiť od seba tri pojmy, ktorými sú **úplatkárstvo, korupcia a dar** (pozornosť). Tieto kategórie sa často vzájomne prelínajú a ich význam je značne závislý od toho, do akej miery ich verejnosť považuje za negatívne.

Za veľmi úzko súvisiaci sa často označuje práve vzťah korupcie a úplatkárstva. Mnohí ich považujú za synonymá. Pri ich bližšom skúmaní však dôjdeme k názoru, že sa vyznačujú rozdielnou intenzitou a úpravou v zákone. *Úplatkárstvo* je nižšou formou korupčného jednania a chápeme ním, ako som už spomínala, korupciu v užšom slova zmysle. Petrovský (2007) pod úplatkárstvom rozumie jednanie, ktoré sú postihnutelné trestným právom, zatiaľ čo korupciou je každé jednanie v zmysle zneužitia verejných právomocí v akejkoľvek forme.

Dary, ktorých poskytovanie je ojedinelé, majú nevýznamný rozsah a charakter a ich poskytovateľ za ne neočakáva a nepožaduje žiadnu protihodnotu, či službu, ktorá by presahovala bežný rámec povinností jeho prijímateľa, neoznačujeme za úplatok. Ide však o určitý kriminologický faktor, ktorý by mohol viesť k vytvoreniu prostredia pre rozvoj úplatkárstva či korupcie. (Chmelík et al., 2003)

V **širšom slova zmysle** pokladáme za korupciu **klientelizmus, nepotizmus a predaj pozícií**.

Klientelizmom sa rozumie jedna z najbežnejších foriem inštitucionalizácie korupcie. V podstate ide o vzťah medzi „patrónom“ a „klientmi“. Patrón obdarováva klientov, poskytuje im určité výhody, služby a oni sú mu za to zaviazaní a povinní chrániť jeho záujmy. Vytváranie klienstkých sietí v politike a štátnej správe znamená prenikanie príbuzenských a priateľských vzťahov do verejnej sféry, ktorá by mala byť odosobnená a právne neutrálna (Frič et al., 1999).

Nepotizmus môžeme označiť za príbuzenskú korupciu. Ide o presadzovanie príbuzných a obľúbencov do vplyvných (či už ekonomicky alebo spoločensky) pozícií, ktoré

je uskutočňované s vedomím, že za kratšiu alebo dlhšiu dobu bude od nich požadovaná protislužba (David a Nett, 2007).

Predaj pozícií predstavuje situáciu, kedy je k upevňovaniu a rozširovaniu vplyvu významného jedinca na určité spoločenské oblasti používané platené uprednostňovanie. Pozícia tohto jedinca mu umožňuje rozhodovať o personálnom obsadení a pracovné miesta tak môže obsadzovať na základe úplatkov od záujemcov o tieto pozície (Volejníková, 2007).

Okrem už definovaných foriem korupcie je potrebné spomenúť tiež javy, ktoré samé o sebe za korupciu nepokladáme, avšak vytvárajú pre jej vznik vhodné príležitosti a prostredie. Týmito javmi sú **stret záujmov** a **lobing**.

Stretom (konfliktom) záujmov rozumieme situáciu, kedy sa výkon funkcie verejného činiteľa dostáva do rozporu s vlastnými súkromnými záujmami. Úlohou verejných funkcionárov je rozhodovať v rámci svojich právomocí o otázkach verejného záujmu. Uspokojenie verejných potrieb občanov tak závisí od objektivity a kvality ich rozhodnutí a v prípade konfliktu záujmov existuje riziko, že nedôjde k rozhodnutiu vo verejnom, ale naopak v súkromnom záujme daného funkcionára (Nechala. a Pirošík, 2003).

Lobing môžeme podľa Davida a Netta (2007, s. 34) vymedziť ako: „*přesvědčování vlivných jedinců o názorové správnosti na tvorbu zákonů, ovlivňování jejich přijetí a působení na veřejné mínění k prosazení zájmů jednotlivců, skupin či politických stran, provozované profesionály za úplatu.*“ Zjednodušene sa dá povedať, že ide o presadzovanie záujmov určitej skupiny pri procese tvorby politických rozhodnutí (napr. pri schvaľovaní zákonov). Pod záujmovou skupinou si môžeme predstaviť politické strany, odbory, rôzne záujmové združenia a pod. Hoci lobing vo svojej pravej podstate nepovažujeme za korupčnú aktivitu, môže v ňu prerásť. Proti tomuto prerastaniu sa mnohé krajiny bránia presnými a jasne definovanými pravidlami, ktoré upravujú túto činnosť.

2.3 Príčiny a dopady korupcie

Existencia korupcie a jej rozrastanie motivuje ekonómov, politológov či sociológov stále častejšie k snahe vysvetliť na jednej strane príčiny jej vzniku a na druhej strane jej dôsledky (dopady na ekonomiku a spoločnosť).

2.3.1 Príčiny korupcie

Medzi obecné platné a uznávané názory patrí, že základný a nevyčerpatel'ný zdroj korupcie pramení z ľudskej túžby po zisku či osobnom úspechu (Frič et al., 1999). Aj napriek tomu sa súčasní ekonómovia stále častejšie prikláňajú k názoru, že ide skôr o problém inštitúcií a systému, ako o problém jednotlivcov. Hospodárska a sociálna rada OSN sa na 6. zasadaní Komisie OSN pre prevenciu zločinnosti a trestnú justíciu v r. 1997 vo Viedni zhodla na tom, že štrukturálne príčiny korupcie je možné skúmať v štyroch vzájomne prepojených kategóriách (UNODC, 1997):

1. Existencia monopolných či oligopolných situácií. Jedna alebo viacero firiem sa usilujú o kontrolu určitého trhu, pričom štát má záujem o to, aby súkromné firmy splnili špecifické požiadavky na výkon verejných prác či poskytovanie služieb. Dochádza k „umelému“ vytváraniu monopolov pomocou pravidiel vyžadujúcich zvláštne podmienky, ktorých splnenie je potrebné, aby mohli byť firmy vybrané alebo pomocou pravidiel, ktoré zvýhodnenie niektorých firiem priamo diktujú (napr. domáce firmy pred zahraničnými). Čím menšie množstvo firiem má reálne predpoklady na výkon danej činnosti, tým väčšie je riziko, že budú využité korupčné praktiky.

2. Motívom pre korupciu môžu byť aj široké rozhodovacie právomoci jednotlivcov či organizácií. Ak neexistuje dostatočné množstvo kontrolných mechanizmov, alebo dokonca žiadne, jednotlivci majú radu korupčných príležitostí, a sú preto náchylnejší na zneužívanie svojich právomocí.

3. Schopnosť kontrolovať osoby, ktoré sú v postavení s určitou autoritou, sa nedostatočnou transparentnosťou výrazne znižuje. Tento nedostatok transparentnosti býva spôsobený rôznymi príčinami, napr. sa môže jednať o pozíciu, ktorá je viazaná bankovým tajomstvom, diktátorský režim neuznáva spochybňovanie jeho autority alebo môže byť spôsobený celkovou náročnosťou projektu, ktorej rozumie iba úzky okruh zainteresovaných so špeciálnymi znalosťami a schopnosťami.

4. Príčinou vytvárania korupčného prostredia je asymetria na právnej, administratívnej, kultúrnej, ekonomickej alebo politickej úrovni. Tieto asymetrie napomáhajú korupcii priamo, ale aj nepriamo pomocou vytvárania nelegálnych trhov, ktoré najlepšie fungujú v prípade tajnej dohody so štátnou administratívou.

Chmelík et al. (2003) a Frič et al. (1999) sa zhodujú, že existuje množstvo faktorov, ktoré priamo napomáhajú vytváraniu korupčného prostredia a nabádajú tak účastníkov

korupcie ku korupčnému konaniu. Medzi tieto faktory patria napr. výška úplatku, normatívny systém, fungovanie administratívy, systém kontroly, systém sankcií, korupčné tradície, sociálny chaos, kvalita štátnej správy, klientelizmus, hodnotový rebríček, chudoba, korupčné vzory a vplyv médií¹.

2.3.2 Dopady korupcie

Vyčíslit' dopady korupcie je len veľmi ťažko realizovateľné, avšak je možné aspoň identifikovať oblasti, ktoré najviac ovplyvňuje. Touto problematikou sa zaoberá množstvo ekonómov a tí sa v podstate zhodujú v členení týchto dopadov na **ekonomické** a **neekonomické**. Vymětal (2004) sa vo svojom štúdiu týmto dopadom venuje hlbšie.

Za **ekonomické dôsledky** korupcie považuje:

1. Negatívny vplyv na celkové investície a ekonomický rast. Z dôvodu neistoty, nebezpečenstva nezdaru, rizika zvýšenia dodatočných nákladov a zníženej možnosti na vymáhanie vlastníckych práv či zaistenia dochádza k znižovaniu podielu investícií na HDP. Vysoká úroveň korupcie totiž odrádza potenciálnych investorov od podnikania v skorumpovanej krajine (bližšie v kapitole 3.).

2. Ovplyvňuje kapitálové toky, zahraničný obchod, PZI a zahraničnú pomoc. Zvýšená úroveň korupcie bude viesť k poklesu kapitálových tokov alebo až k jeho odlivu. Príčiny sú v podstate rovnaké ako v predchádzajúcom bode. Korupcia predstavuje pre investorov alebo potenciálnych obchodných partnerov riziko a len málokto z nich sú ochotní ho podstúpiť. V prípade PZI budú krátkodobé dôsledky zvýšenia miery korupcie nízke, keďže ich mobilita je pomerne malá, avšak v dlhom období môže viesť k poklesu investícií či až k odchodu investorov z krajiny (bližšie v kapitole 3.). Pri zahraničnej pomoci možno očakávať, že nebude poskytovaná v peňažnej podobe (keďže existuje obava, že z dôvodu korupcie sa nedostane k tým, ktorým bola určená), ale vo forme priamej materiálnej pomoci.

3. Dopad na vládny sektor a verejné výdaje. Ak verejní činitelia, ktorí rozhodujú o alokácii zdrojov, podľahnú pokušeniu prijať úplatok, vedie to k prideleniu štátnych zákaziek na základe výšky úplatku, namiesto toho, aby boli vyhodnocované z pohľadu najvýhodnejšej ponuky pre štát. Výsledkom je plytvanie verejnými zdrojmi (rastie podiel verejných výdajov na HDP), znížená kvalita verejných projektov a ich oneskorenie. Negatívna závislosť je tiež preukázaná medzi mierou korupcie a výdajmi na vzdelanie,

¹ Médiá majú nepopierateľný vplyv na verejnú mienku a na to, aký postoj ku korupcii ľudia zaujmú. Médiá tak môžu na jednej strane napomáhať obmedzovaniu miery korupcie, ale na druhej strane môžu korupčné jednanie rozpútať (Frič et al., 1999).

zdravotníctvo a kvalitu infraštruktúry. Na príjmovej strane štátneho rozpočtu dochádza k poklesu daňových príjmov.

4. Spôsobuje neefektivitu a narúša funkciu trhu. Úplatky spôsobujú neefektivitu z toho dôvodu, že sú neproduktívne a zvyšujú počiatočné náklady. Sú tiež zdrojom neistoty a oneskorení. Rovnako dochádza k tomu, že kontrakty alebo určité výhody nie sú prideľované najefektívnejším žiadateľom. Korupcia narúša konkurenciu na trhu, zvyšuje rozdiely medzi firmami a odrádza od inovácií.

5. Zvyšuje transakčné náklady, neistotu a riziko. Korupčné kontrakty majú oproti obvyklým zmluvám, okrem iného, aj tú nevýhodu, že keďže nie sú zaistené formálnymi vlastníckymi právami, nie je možné ich vymáhať. Rovnako nie je vopred zaručené, že skorumpovaný úradník, ktorý prijal úplatok, skutočne splní dohodnuté podmienky. Toto zaručenie a vymáhateľnosť sú uskutočniteľné iba s vysokými transakčnými nákladmi. S nevymáhateľnosťou je spojené aj riziko neistoty. Zanedbateľné nie sú ani náklady na utajenie korupčných aktivít či náklady na kontrolu verejných činiteľov.

6. Ďalšie ekonomické dôsledky. Tými sú napr. zvýšenie cien v administratíve, prílišné odčerpávanie vládnych zdrojov, poskytovanie niektorých nadbytočných služieb z verejných rozpočtov, rozširovanie byrokratického aparátu.

Medzi **neekonomické celospoločenské dôsledky** podľa Vymětala (2004) patrí:

1. Preferovanie nekompetentných úradníkov a známostí a formovanie elít. Pravdepodobnosť odhalenia korupcie je tým nižšia, čím pevnejšie sú vzťahy medzi úradníkmi a firmami. Dochádza k formovaniu určitých elít, ktorých prepojenie vedie ku koncentrácii a posilneniu klientelizmu. Korupcia medzi týmito elitami bude prebiehať veľmi skryte, neverejne a organizovane.

2. Rozširuje korupčný vplyv na ostatných členov administratívneho aparátu. Zatiaľ čo prvý bod sa týkal tzv. veľkej korupcie (skrytého formovania elít), pre malú korupciu je charakteristickejšie rýchle rozširovanie korupčného vplyvu. Vytvára okolo seba korupčnú klímu, a to vďaka korupčným normám, kultúre a vzorom.

3. Korupcia má vplyv na budúci demografický vývoj, zdravotníctvo a vzdelanosť. Negatívny vplyv korupcie na uvedené oblasti súvisí s mrhaním potrebných zdrojov na poskytovanie úplatkov a zabezpečovanie ziskov pre skorumpovaných úradníkov.

4. Politické dôsledky korupcie. Politické dôsledky sú na rozdiel od ekonomických len ťažko vyčísliteľné, často neurčité, rozplynuté do celej spoločnosti a dajú sa pozorovať ako v krátkom, tak aj v dlhom období. V krátkom období ide hlavne o stratu dôvery v politiku

súčasnej vlády, stratu jej kredibility, elitárstvo v politike a neochotu prijímať nepopulárne opatrenia nutné pre ďalší rozvoj. V dlhom období môže dôjsť k tomu, že korupcia prerastie do systematickej, čoho dôsledkom je, že krajina stráca dôveru okolitého sveta, je narušený spoločenský poriadok a vzniká nedôvera v celý politický systém.

5. Ostatné spoločenské náklady a dôsledky korupcie. Medzi ne patrí napr. nerovnosť a sociálne dopady, morálne náklady, narušenie demokracie z dôvodu zníženej transparentnosti, manipulácie s voľbami, narušenie princípu rovného prístupu k vládnym službám a rozvrátenie základných práv a slobôd.

2.4 Korupcia v ekonomických teóriách

Medzi ľuďmi často prevláda názor, že korupcia je fenoménom súčasnosti. Opak je však pravdou. Dokazuje to už fakt, že príčinami jej vzniku a dopadmi sa zaoberali už starovekí a stredovekí učitelia a filozofi, ktorým sa, okrem iného, pripisuje dôležitá úloha pri formovaní ekonomickej teórie. Korupcia sa tak už v tejto dobe stala súčasťou ekonomického myslenia a sprevádzala ekonómiu počas celého jej vývoja a formovania ekonomických teórií. Niektoré teórie sa ňou zaoberajú len okrajovo, iné naopak intenzívnejšie. V tejto kapitole budem skúmať, ako sa na korupciu nahliadalo počas vývoja jednotlivých ekonomických teórií.

2.4.1 Korupcia a proces formovania ekonomického myslenia

Korupcia vznikala súbežne s vývojom štátov na území Mezopotámie a Egypta a neskôr sa rozšírila aj do **Grécka a antického Ríma**. V tej dobe však častokrát dochádzalo k problémom v rámci vymedzovania korupcie, keďže neexistoval žiadny právny poriadok, ktorý by upravoval, čo korupciou je a čo nie. Spoločnosť sa v tejto oblasti riadila mravnými zákonmi, ktoré však boli pre každú oblasť rozdielne. Už v tej dobe na seba korupcia brala najčastejšie podobu darov a zneužívania výkonnej moci.

Dary zohrávali v starovekom Grécku podstatnú úlohu. Dôvod takéhoto chovania je celkom logický a je obsiahnutý už v starom latinskom prísloví „*do, et des*“, čo v preklade znamená *dávam, aby si dal*. Čím má dar pre obdarovaného vyššiu hodnotu, tým viac je zaviazaný jeho darcovi. Z darov sa tak stával úplatok, ktorého cieľom je dosiahnuť to, čo by si

za normálnych podmienok vyžadovalo vyššie úsilie a náklady. Ďalej sa uvádza, že korupcia postihovala v značnej miere súdnictvo, spôsobovala úplatnosť sudcov a rovnako negatívne ovplyvňovala politikov. Atény ako prvé pristúpili ku kroku, ktorý by mal korupčnému jednaniu zo strany politikov zabrániť. Požadovali po nich, aby zdôvodňovali svoje verejné výdaje pred tribunálom zloženým z 501 občanov, ktorých rozhodnutia mohli byť potvrdené, či zrušené sudcami (Lombard, 2001).

Aby došlo k zamedzeniu pochybení úradníkov, bola aj im venovaná špeciálna pozornosť. Hlavne čo sa týka ich výberu, voľby a riadeniu. Svedčia o tom aj nasledujúce princípy, ktoré upravovali organizáciu aténskych úradov (výnimkou boli úrady, ktoré vyžadovali vyššiu odbornosť – finančníctvo, vojenstvo) a mnohé z nich by aj v súčasnosti mohli prispieť k predchádzaniu korupcii.

1. Princíp výberu úradníkov z občanov. Väčšinou boli vyberaní losovaním.
2. Princíp dočasného výkonu funkcie, vo všeobecnosti išlo najčastejšie o ročné pôsobenie v úrade.
3. Princíp zodpovednosti, ktorý ukladal úradníkom povinnosť mesačne podávať správu nadriadeným. V prípade nespokojnosti, s prácou úradníkov, bolo možné sa na úradníkov priebežne sťažovať.
4. Princíp kolegiality zaručoval, že úradné jednania a rozhodovania nebudú uskutočňované jednotlivcami, ale v zboroch (najčastejšie 10 členných).
5. Princíp bezplatnosti poukazuje na to, že výkon úradu je čestná výsada, a preto nie je platený.
6. Zákaz hromadenia a opakovania funkcií. Občan mohol vykonávať len jeden úrad a rovnakú funkciu smel vykonávať len jedenkrát za život (Židlická, 2005).

K najznámejším gréckym filozofom, ktorí sa vo svojom diele zaoberali aj korupciou patrili Platón a Aristoteles.

Platón vo svojej koncepcii *ideálneho štátu* varuje pred spojením korupcie a moci. Ideálny štát, zložený z 3 stavov – vládcov (politikov), vojakov a najnižšieho stavu slobodných roľníkov a remeselníkov, mal mať vládcu filozofa, ktorý disponuje najlepším vzdelaním vo všetkých oblastiach. Vládcovia ani vojaci nemali mať žiadne súkromné vlastníctvo, pretože *bohatstvo korumpuje*, vedie k uprednostňovaniu vlastných záujmov pred záujmami štátu a ničí morálku. Skorumpovaný nemusí byť podľa neho iba jednotlivec, ale aj celá inštitúcia

(Frič et al., 1999). Platón tiež zastával názor, že každému občanovi, ktorý výmenou za poskytnutie verejnej služby prijme dar, by mal byť zakázaný pohreb (David a Nett, 2007).

Platónov žiak **Aristoteles**, okrem iného, kritizoval politikov a pochybné hospodárske praktiky. Politici si jeho kritiku vyslúžili svojimi zisťnými pohnútkami, ktoré sú v rozpore s jeho predstavou o politikoch, ktorí konajú ušľachtilé skutky pre iných a nie sú pri tom ovplyvňovaní vlastnou ctižiadostivosťou a túžbou po majetku. Prekážala mu aj nekalá činnosť, ktorá sa sústreďovala na podľa neho nemravné a „*neprirodzené*“ nadobúdanie majetku. Išlo hlavne o úžerníctvo a špekulácie, ktoré sú spojené s „*hanebnou ziskuchtivosťou*“ (David a Nett, 2007). Platón ani Aristoteles neboli ekonómovia, napriek tomu ich filozofické a morálne myšlienky formovali i prvé teoreticko–ekonomické úvahy, inšpirovali mnohých ekonómov, a preto ich možno považovať za dostatočne reprezentatívnych pre vtedajšiu formujúcu sa ekonómiu.

Stredoveké ekonomické myslenie bolo silne ovplyvnené náboženstvom, jeho filozofiou a vychádzalo hlavne zo Starého a Nového zákona. Výrazná pozornosť bola venovaná problematike spravodlivosti a úžery. Najväčším predstaviteľom stredovekého učenia a odporcom lichvy bol **scholastik Tomáš Akvinský**. Úžerníctvo a korupcia v tej dobe silne súviseli. Cirkev sa jej obávala natoľko, že ju zaradila medzi tri najhriešnejšie profesie, ktorým boli odobrané kresťanské výsady – právo na pohreb do kresťanskej pôdy, právo dávať almužnu a exkomunikácia z cirkvi (Volejníková, 2007).

Rýchly rozvoj peňažného hospodárstva v stredoveku viedol k postupnému rozpadu kresťanských hodnôt. Cirkev začala zneužívať svoje postavenie a vplyv, čo vyvolalo kritiku náboženských dogiem a snahu o reformáciu a renesanciu starých hodnôt. Väčší význam sa začínal pripisovať svetskému učeniu. Zásahu na tom mali nové názory spojené s **protestantizmom** (hlavne kalvinizmom²). Kalvinizmus poskytol zázemie pre vznik buržoázie, keďže hlásal, že iba úspešní budú spasení, a preto sa má každý veriaci vzdelávať, pracovať a spoliehať na vlastné sily. Myšlienky protestantizmu tak pomohli vytvoriť podnikateľské prostredie a stali sa základom moderného kapitalizmu (Weber, 2009).

² Kalvinizmus je odvodený od mena jeho hlavného predstaviteľa, ktorým bol Ján Kalvín (1509-1564). Bol reprezentantom reformácie vo Francúzsku a veril, že ľudia sú predurčení buď k spaseniu alebo odsúdeniu. Dopredu však nepoznajú svoj osud, a preto sa prostredníctvom svojich skutkov a úspechov môže dostať medzi „bohom vyvolených“ (Volejníková, 2007).

Doposiaľ som popisovala filozofické a morálne úvahy starovekých filozofov a stredovekých teológov, ktoré formovali počiatky ekonomického myslenia. Na pevných ekonomických základoch stál až **merkantilizmus**, ktorého vznik odrážal nástup kapitalizmu, a ktorý so sebou priniesol aj konkrétne opatrenia pre hospodársku politiku. Pod pojmom bohatstvo merkantilisti rozumeli hlavne peniaze. Úlohou štátu bola podpora ich tvorby, v zmysle podpory výroby (manufaktúr, cechov a pod.) a regulácia zahraničného obchodu. Tá spočívala hlavne vo výbere vhodnej colnej politiky, zákaze a obmedzení dovozu luxusných tovarov, zákaze vývozu surovín a nespracovaných komodít (Holman, 2005). Rozsiahla ekonomická regulácia však bola spojená aj s rozsiahlou korupciou. Tento systém mal priam ideálne podmienky na rozkrádanie štátnej pokladne, zneužívanie úradnej moci, využívanie štátnych financií na súkromné účely, kupovanie verejných postov, rôzne protislužby a verejní činitelia tieto možnosti veľmi často a radi využívali. Azda najreprezentatívnejším príkladom týchto praktík bol merkantilizmus vo Francúzsku (tzv. colbertizmus). Žiadna európska krajina tej doby sa mu nemohla rovnať v miere okrádania štátnej pokladne (Lombard, 2001). Vývoj v 17. a 18. storočí, či už spoločenský alebo hospodársky, jasne dokázal, že podobný systém nie je dlhodobo udržateľný.

2.4.2 Odraz korupcie v klasickej a neoklasickej ekonómii

Vznik ekonómie ako samostatnej vednej disciplíny sa datuje od roku 1776, kedy **Adam Smith** vydal dielo „Pojednanie o podstate a pôvode bohatstva národov“. Jeho meno je neoddeliteľne späté s **klasickou školou politickej ekonómie**, ktorej je zakladateľom. V centre záujmu klasikov boli prevažne makroekonomické otázky ako napr. ekonomický rast a jeho zdroje, zdroj spoločenského bohatstva a jeho rozdelenie medzi spoločenské triedy, medzinárodný obchod a deľba práce. Klasická ekonómia presadzovala hospodársky liberalizmus a poukazovala na možné ekonomické nebezpečenstvo vyplývajúce zo štátnych zásahov a obmedzovania slobodného podnikania. Hospodársky liberalizmus v ich chápaní nezahŕňa iba tržný mechanizmus fungujúci na princípe „laissez faire“ (ponechať mu voľný priebeh). Za kľúčový totiž pokladajú aj význam hodnôt, morálky (platobná morálka, úcta k obchodným partnerom, vernosť zmluvám) a inštitúcií, ktorých úlohou je zaisťovať spravodlivosť. Aby bol štát schopný vykonávať svoju funkciu, musí podľa Smitha disponovať nestrannou, dôveryhodnou a spravodlivou vládou. V súvislosti s funkciou štátu, kritizuje merkantilistov za to, že mu pripisovali absolútnu moc. Túto moc totiž často zneužívali nielen panovníci ale aj rôzni úradníci. Hlavne v oblasti výberu daní a ciel, Smith varuje pred ich

neefektivitou z dôvodu nebezpečenstva vyplývajúceho z úplatkov. Tieto úplatky považoval za novú „neviditeľnú“ daň, ktorá zaťažuje obyvateľstvo (Volejníková, 2007).

Neoklasická ekonómia, ktorá vystriedala klasickú školu politickej ekonómie, už vychádzala z mikroekonómie a venovala pozornosť jej jednotlivým subjektom (domácnostiam, firmám, štátu) a ich vzťahom. Zmenila sa aj metodológia, ktorú využívali. Používali marginálnu analýzu, vychádzali z metodologického individualizmu (centrum pozornosti ekonómie sa presúva na správanie a konanie jednotlivca) a z koncepcie racionálneho človeka. Na rozdiel od Smitha už nepovažovali morálku, inštitúcie a hodnoty za tak dôležité, a teda v ich úvahách nepredpokladali, že by mohli mať podstatný vplyv na výsledky ekonomických činností. Aj napriek uvedeným faktom môžeme u niektorých ekonómov tohto prúdu vypozerovať záujem o etický rozmer hospodárstva a rovnako varovanie pred miešaním politickej a ekonomickej moci. **Alfred Marshall** poukazoval na nebezpečenstvo korupcie vyplývajúce z oddelenia vlastníctva od rozhodovania, a teda z prechodu na manažérske riadenie firmy. Podľa neho by tento spôsob riadenia nebol možný, ak by nebol kladený dostatočný dôraz na etiku, morálku a spravodlivosť (Volejníková, 2007).

2.4.3 Odras korupcie v Rakúskej ekonomickej škole

V súvislosti s dianím v prvej polovici 20. storočia, ktoré bolo spojené s dvoma svetovými vojnami a Veľkou hospodárskou krízou v 30. rokoch, sa do popredia dostávali snahy o vytváranie štátov blahobytu pomocou silných štátnych zásahov do ekonomiky. Významní liberálni ekonómovia tak začali spájať problematiku korupcie hlavne s rastúcim množstvom štátnych aktivít. **Friedrich A. von Hayek** bol jedným z hlavných kritikov rodiaceho sa socializmu, pretože podľa neho vedie k neslobode, hospodárskemu, politickému právnemu a morálnemu úpadku, ktorých výsledkom je častokrát korupcia (Hayek, 1991).

Ďalším liberálnym ekonómom a predstaviteľom rakúskej školy je **Murray Rothbard**, ktorý poukazuje na to, že uplácaniu štátnych úradníkov sa v ekonomickej literatúre nevenuje dostatočná pozornosť. Je to spôsobené nelegálnym charakterom týchto praktík, avšak ekonomická veda by sa nemala zaoberať iba legálnou, ale aj nelegálnou zmenou. Uplácanie štátnych úradníkov je podľa neho: „*cenou za poskytnutí služby*“ (Rothbard, 2001, s. 171). Službou rozumie to, že na poskytovateľa úplatku sa nebude vzťahovať vynucovanie vládnych nariadení. Ide teda akoby o predaj povolenia na výkon určitej činnosti – licenciu.

„Úplatkářství je následkem postavení určitých produkčních odvětví mimo zákon, a proto pomáhá částečně zmírňovat ztráty užítka, jež vládní zákaz spotřebitelům a výrobcům způsobil. Při dané míře vládních zákazů je úplatkářství hlavním prostředkem, jímž dochází k opětovnému prosazení trhu. Úplatkářství přesouvá ekonomiku blíže k situaci, jež by byla dosažena na svobodném trhu“ (Rothbard, 2001, s. 171).

2.4.4 Odraz korupcie v Chicagskej škole

V druhej polovici 20. storočia dochádza k nástupu **Chicagskej školy**, ktorej hlavným predstaviteľom bol **Milton Friedman**. Vo svojich prácach často poukazoval na neefektivitu a plytvanie verejnými prostriedkami a dával ich do súvislosti s korupciou. Vo svojej knihe *Sloboda voľby* sa zaoberá aj zvláštnosťami psychológie ľudí a ich zaobchádzania s peniazmi. Pokiaľ totiž utrácajú svoje vlastné peniaze, niekoľkokrát si rozmyslia na aký účel ich vynaložia a pri svojom rozhodovaní sú veľmi opatrní. Ak ale utrácajú peniaze, ktoré im nepatria, snažia sa s nimi vynaložiť tak, aby to zvýšilo ich úžitok a prinieslo čo najväčšie uspokojenie. V tomto prípade sa neohliadajú na hodnotu peňazí, ktoré utratili. *„Nejhorší ze všeho ovšem je, když utrácíte cizí peníze pro někoho cizího. V tom případě je vám jedno, jak a kolik utratíte a co získáte. A přesně k tomu dochází ve všech vládách“* (Friedman a Friedmanová, 1992, s. 119). Iba ľudská добрota a nesebecké záujmy môžu viesť k takému utrácaniu prostriedkov, ktoré by priniesli príjemcovi najväčší prospech. V skutočnosti však častejšie dochádza k situáciám, kedy úradníci a byrokrati túžia po peniazoch niekoho iného a vzniká silné pokušenie k podvodom a korupcii. Výsledkom toho je, že prostriedky ktoré majú byť prerozdeľované v rôznych programoch sa len málokedy dostanú až k príjemcom, ktorí ich skutočne potrebujú. Úradníci, ktorí takýmto spôsobom utrácajú peniaze daňových poplatníkov, sami seba často považujú priam až za „nadľudí“ s božskou mocou. Aj v prípade, že by úradníci nepodľahli pokušeniu podvádzať, budú sa snažiť použiť zákonné prostriedky k tomu, aby peniaze k sebe presmerovali. Budú ovplyvňovať legislatívu a tvorbu pravidiel takým spôsobom, aby z toho získali prospech. Podľa Friedmana by malo byť používanie sily v štátoch blahobytu nahradené hospodárstvom založeným na pravidlách. Tie dokážu vytvárať stabilnejšie a slobodnejšie prostredie a podporovať tak rast ekonomiky i spoločnosti (Friedman a Friedmanová, 1992).

Ďalšou významnou osobnosťou Chicagskej školy je **Gary Stanley Becker**. Aj v jeho tvorbe môžeme nájsť zopár postrehov k problematike korupcie. Podľa neho sa *„korupce stává*

bežnou bez ohľadu na politický nebo hospodářský systém všude tam, kde stát ovládá všechny části ekonomického života“ (Becker, 1994, s. 54). Za veľmi dôležité považuje odhaľovanie korupcie, ale iba v tom prípade, že vedie k znižovaniu vplyvu štátu na hospodárstvo. Ak má ale viesť iba k predvolebným sľubom nových strán, že po ich zvolení korupciu zamedzia a svoje funkcie budú vykonávať transparentnejšie ako ich predchodcovia, tak realita už mnohokrát dokázala, že sa korupcia po určitej dobe opäť vráti. Jediným liekom na korupciu je narušiť vzťahy medzi politikmi a podnikmi. Je potrebné voliť čestných politikov a trestať podniky, ktoré sa pokúšajú ovplyvňovať politické procesy. Rovnako dôležité je odstrániť obmedzujúce regulácie a zjednodušiť predpisy (Becker, 1994).

2.4.5 Odras korupcie v teórii verejnej voľby

Až doposiaľ som popisovala, ako na korupciu nahliadali ekonomické teórie, ktoré sa ňou zaoberali iba okrajovo. Skutočný záujem o problematiku korupcie vyvolala až **škola verejnej voľby** (teória verejnej voľby), ktorá sa venuje vládnym zlyháním. Ide o pomerne mladý smer, ktorý je obecné považovaný za ekonomickú analýzu politiky. Zaoberá sa rozhodovacím procesom voličov, politikov a vládných úradníkov, ktorý je posudzovaný v ekonomických súvislostiach. Je teda založená na prepojení politológie a ekonómie. Podľa teórie verejnej voľby je základným princípom správania racionálneho človeka egoizmus. Teda aj racionálne sa správajúci politici budú logicky v prvom rade sledovať svoje záujmy a maximalizovať svoj úžitok a až v druhom rade úžitok svojich voličov. Dochádza však aj k výnimkám, kedy politici príležitostne uskutočnia aj opatrenia, ktoré považujú za prospešné pre verejnosť. Vo väčšine prípadov však ide iba o okrajové činnosti, ktoré nie sú v rozpore so zámerom maximalizácie úžitku. Problematikou verejnej správy a rozhodovacím procesom sa zaoberal zakladateľ tohto ekonomického smeru, ktorým je **James Buchanan** (2002). Škola verejnej voľby sa ďalej vo svojich teóriách venovala okrem iného aj *záujmovým skupinám, logrollingu, byrokracii, vyhľadávaniu renty*.

Problematike *záujmových skupín* sa venoval americký ekonóm **Mancur Olson**. Pod záujmovými skupinami rozumieme rôzne odbory, profesné komory, spolky, korporácie a iné, ktoré môžu čerpať výhody plynúce zo svojej organizovanosti a narušiť tak efektivitu hospodárstva. Olson tvrdí, že s rastúcim počtom, silou a politickým vplyvom záujmových skupín dochádza k rastu prerozdelených procesov v hospodárstve, spoločenských nákladov a k neefektivite hospodárstva. Aktivity záujmových skupín sú spojené s čistými nákladmi,

ktoré vznikajú tým, že úsilie ľudí podieľajúcich sa na procese presadzovania ich záujmov je neproduktívne, hoci by mohlo byť produktívne využité niekde inde. Pôsobenie záujmových skupín vedie k tomu, že sa politici čoraz častejšie miešajú do ekonomického života a rastie tak úloha štátu nielen v spoločnosti, ale aj v hospodárstve (Volejníková, 2007).

So záujmovými skupinami je spojený aj ďalší jav, ktorý sa nazýva *logrolling*. Možno si pod ním predstaviť obchodovanie s poslaneckými hlasmi za účelom prijatia určitých zákonov. Dochádza k vzájomnej dohode medzi politickými skupinami, že zahlasujú za návrhy partnerov tejto dohody v prípade, ak oni učinia tak isto pri ich návrhu. Výsledkom je, že parlament (alebo iný legislatívny orgán) prijíma zákony v „balíku“, keďže by k ich schváleniu zrejme nedošlo, ak by sa o nich hlasovalo samostatne (Holman, 2005).

Teória verejnej voľby priniesla aj niekoľko objavných postrehov týkajúcich sa *byrokracie*. Touto problematikou sa zaoberali hlavne dvaja jej teoretici, a to **Gordon Tullock** a **William Niskanen**. Poukazovali na to, že správanie sa úradníkov sa nijak neodlišuje od správania politikov a vlastne od žiadneho súčasného človeka, ktorý je racionálny a egoistický. Aj úradníci sa pri svojom rozhodovaní snažia maximalizovať vlastný prospech. To môže viesť k zvyšovaniu ich moci, prestíže, prijímaniu úplatkov a iných výhod. V snahe dosiahnuť svoje ciele presadzujú zvyšovanie rozpočtov pre svoje úrady a vyvíjajú tlak na zväčšovanie počtu úradov. Rovnako lobujú za vytváranie nových programov, ktorých prerozdelenie by riadili. Naskytli by sa im tým nové príležitosti pre získanie úplatkov. V záujme vládnej byrokracie je teda zvyšovanie vládnych výdajov. Keďže množstvo prostriedkov, ktoré vláda rozdeľuje je obmedzené štátnym rozpočtom, môže dochádzať k byrokratickej konkurencii. Jednotlivé úrady si konkurujú a snažia sa preto zvýšiť dopyt po službách, ktoré poskytujú, aby tak mohli získať viac dotácií určených na prerozdelenie (Holman, 2005).

Tendencie presúvať ekonomické jednanie z ekonomického trhu na trh politický nazýva škola verejnej voľby *vyhľadávaním renty* (rent-seeking). Tento termín bol prvýkrát použitý Gordonom Tullockom. Ide o také využívanie politického procesu, ktoré vedie k obohacovaniu sa na úkor ostatných. K dobývaniu renty môže dochádzať v takých oblastiach, ktoré sú regulované. Naopak deregulovaná ekonomika a konkurenčné prostredie odstraňujú predpoklady na jej vznik. Z toho vyplýva, že príležitosťou pre dobývanie renty sú licencie pre vstup do odvetvia, na trh, dovozné kvóty a iné obmedzenia, subvencie, verejné zákazky a iné privilégia. Z dôvodu obmedzeného množstva štátnych povolení inkasuje

spoločnosť, ktorá toto povolenie získa, čistý zisk. Tento zisk, ktorý vyplýva zo vzácnosti výkonu danej aktivity, sa nazýva renta. Pretože sú tieto licencie alebo iné privilégia také lukratívne a ziskové, označuje sa proces ich získania ako dobývanie renty. S aktivitami okolo dobývania renty sú veľmi úzko späté korupčné praktiky a úplatky. Subjektom, ktorý korumpuje je podnikateľ a korumpovaným subjektom je politik. Výška úplatku závisí od vzácnosti a lukratívnosti činnosti, z ktorej má plynúť renta. Čím je činnosť lukratívnejšia a dá sa od nej očakávať vyššia renta, tým vyšší bude úplatok. Podnikateľ je ochotný niesť náklady na získanie výhody do takej výšky, kedy ich renta, z nej plynúca, bude ešte schopná pokryť. S vyhľadávaním renty súvisia okrem nákladov budúceho potenciálneho aj náklady spojené s neproduktívnou prácou úradníkov, ktorí sa nechali korumpovať a nemohli sa tak venovať svojej skutočnej činnosti a tiež s nákladmi tretej strany, ktorou sú spravidla daňoví poplatníci (ich dane nie sú využívané účelne) (Sojka, 2010).

Škola verejnej voľby vo svojich úvahách predstavila dôsledný súhrn záujmov a motivácií politikov a úradníkov a došla k názoru, že je potrebné zamedziť rýchlemu rastu verejného sektoru a objemu verejných výdajov. Za najúčinnjšie riešenie problémov považujú systémové zmeny, ktoré vedú k stanoveniu jasných a vymáhateľných pravidiel. Väčšinové hlasovanie podľa nich nevytvára dostatočnú záruku efektívneho fungovania verejného sektoru, a preto by zvlášť v závažných otázkach mal byť nahradený systémom jednomyselnej zhody (Buchanan, 2002).

2.4.6 Odras korupcie v novej inštitucionálnej ekonómii

Nová inštitucionálna ekonómia sa začala rozvíjať od 60. rokov 20. storočia. Išlo o akúsi formu reakcie na neoklasickú ekonómiu. Podobne ako neoklasici aj inštitucionalisti si zakladali na metodologickom individualizme. Rozdiel je však v tom, že tento pomerne mladý smer sa snažil vysvetliť úlohu inštitúcií a vlastníckych práv v ekonomike, zatiaľ čo neoklasická ekonómia inštitúcie prevažne ignorovala. Tradičný neoklasický model tak bol doplnený o informácie, vlastnícke práva a transakčné náklady. Inštitucionalisti sa snažili nájsť odpoveď na otázku, akú úlohu v ekonomickom správaní ľudí zohrávajú spoločenské pravidlá. Tradičný neoklasický pohľad na ekonomického človeka je spojený s neobmedzenou racionalitou a dokonalými informáciami. Inštitucionálna ekonómia už ale pripúšťa iba obmedzenú racionalitu, asymetrické a obmedzené informácie a existenciu človeka v prostredí neistoty (Mlčoch, 1996).

Inštitucionálna ekonómia odlišuje inštitúcie a organizácie. Inštitúcie definuje hlavný predstaviteľ tejto teórie **Douglas C. North** (1990, s. 3) ako „*pravidlá hry v spoločnosti*“ a ako „*ľuďmi navrhnuté obmedzenia, ktoré ovplyvňujú ľudské vzťahy.*“ Tieto obmedzenia (pravidlá) môžu byť formálne i neformálne. Formálne inštitúcie majú zákonnú podobu. Ide o právny poriadok, ktorý upravuje ekonomické správanie ľudí (ochrana vlastníckych práv, konkurencie, zmluvných vzťahov, pracovné právo a iné). Neformálne inštitúcie majú podobu zvykov, noriem, tradícií, kultúry, morálky, etiky. Organizáciami rozumieme hierarchické štruktúry, ktorých vznik a fungovanie vychádza z existencie inštitúcií. V prípade, že stávajúce inštitúcie neodrážajú potreby spoločnosti, dochádza k nutnosti ich zmeny. Zmeny formálnych inštitúcií prebiehajú relatívne hladko a rýchlo. To sa ale nedá povedať o zmenách neformálnych inštitúcií, keďže pri nich treba počítať s dlhším časovým obdobím. Ľudia totiž potrebujú dlhší čas, aby sa dokázali s novými normami správania stotožniť a aby sa stali súčasťou ich osobnosti. North tiež predkladá myšlienku, že inštitúcie sú závislé na svojom historickom vývoji, presnejšie povedané, na predchádzajúcom inštitucionálnom usporiadaní (*path dependency*) (North, 1990).

Inštitucionálna ekonómia sa zaoberá vplyvom inštitúcií a inštitucionálnych faktorov na ekonomickú výkonnosť krajín. K vyššej ekonomickej výkonnosti budú prispievať hlavne stabilné a efektívne fungujúce politické a ekonomické formálne inštitúcie. Predstavitelia inštitucionálnej ekonómie však poukazujú aj na také situácie z praxe, kedy rozvojové a transformujúce sa krajiny prijali formálne inštitúcie, ktorých zavedenie sa pozitívne osvedčilo vo vyspelých krajinách, avšak rozvojovým krajinám nepriniesli výrazné zmeny k lepšiemu. Je to spôsobené hlavne tým, že nedošlo aj k zmene neformálneho prostredia (Mlčoch, 1996). Morálka týchto krajín bývala totiž často oslabená korupčnými praktikami. „*Z perspektivy zorného uhlu nové inštitucionálne ekonomie môžeme korupčné chovanie vymezit jako odchylku od formálních pravidel. Tam, kde je korupce silně zakořeněna zvykem či tradicí, patří tento způsob chování k široké síti neetických neformálních institucí*“ (Volejníková, 2007, s. 103). Nebezpečnosť korupcie súvisí s tým, že sama pôsobí ako inštitúcia s vlastnou tradíciou, kultúrou, organizáciou, pravidlami hry a rýchlosťou šírenia. Tým pádom aj boj proti nej je komplikovaným „behom na dlhú trať“. Korupcia si spravidla hľadá miesto tam, kde existujú medzery vo formálnom inštitucionálnom prostredí. Dochádza často k situáciám, že korupčné a formálne inštitúcie si konkurujú. V rozvojových krajinách dokonca môžu korupčné inštitúcie nahradiť úlohu formálnych inštitúcií, v prípade ich nefungovania alebo neexistencie. Opakované korupčné aktivity môžu viesť k ich prenikaniu

na verejnosť a šíreniu korupčnej klímy. Korupcia sa tak pre verejnosť stáva samozrejmosťou, tolerovanou a býva považovaná za zákonnú formu správania. Takýto prístup ku korupcii je spôsobený tým, že sa na verejnosť dostávajú informácie o množstve odhalených korupčných afér na najvyšších politických miestach, ktorých vyšetrowanie je veľmi zdĺhavé a k obvineniam na súde sa často ani nedostanú (Frič et al., 1999).

Na základe prístupu, ktorý inštitucionálna ekonómia zvolila k analýze korupcie, možno zhodnotiť, že došlo k veľmi úzkemu prepojeniu dvoch samostatných vied, a to ekonómie a sociológie. Práve tento sociologický faktor odlišuje inštitucionálnu ekonómiu od ostatných smerov a dáva jej skúmaniu inštitúcií nový rozmer.

3 Rastové teórie a korupcia

Po vymedzení korupcie, ktorému som sa venovala v predchádzajúcej kapitole, prichádza na rad skúmanie vzťahu korupcie a ekonomického rastu.

V úvode je potrebné definovať ekonomický rast a to ako v krátkom, tak aj v dlhom období. V krátkom období ním rozumieme štvrťročné či ročné zmeny hrubého domáceho produktu (v prípade väčších a silnejších ekonomík môže ísť aj o zmeny národného produktu). Hlavné rastové faktory sa preto nachádzajú na strane agregátneho dopytu, prípadne ponuky.

V dlhom období pod ekonomickým rastom chápeme rast potenciálneho produktu. Potenciálny produkt predstavuje taký výstup ekonomiky, ktorý je dosahovaný pri plnom využití výrobných faktorov, ktoré má národné hospodárstvo k dispozícii, avšak v takej miere, ktorá ešte nevyvoláva inflačné tlaky (Jurečka a Jánošíková, 2004). Výsledkom skúmania zmien potenciálneho produktu sú tendencie a trendy, ktorými sa uberá nielen ekonomika, ale aj dlhodobá životná úroveň danej krajiny. Teórie ekonomického rastu sa zaoberajú faktormi spôsobujúcimi tento dynamický vývoj národného hospodárstva. Pre potreby mojej diplomovej práce sa budem venovať hlavne neoklasickému modelu rastu a novej rastovej teórii.

V kapitole tiež predstavím niekoľko spôsobov merania úrovne korupcie a prehľad prác zaoberajúcich sa vplyvom korupcie na ekonomický rast. Okrem vplyvu korupcie na ekonomický rast, som sa zamerala aj na vplyv korupcie na investície, ako na najdôležitejší rastový faktor a jeden z najčastejšie uvádzaných prenosových kanálov, ktorými korupcia ovplyvňuje ekonomický rast. Predstavené empirické práce budú východiskom pre prierezovú regresnú analýzu, ktorú uskutočním v praktickej časti.

3.1 *Neoklasický model rastu*

O kľúčové faktory, ktoré ovplyvňujú bohatstvo národov, sa ako prví začali už v 18. storočí zaujímať klasici A. Smith a D. Ricardo. Za zdroj rastu považovali pracovnú silu, jej produktivitu a s tým súvisiacu deľbu práce a medzinárodný obchod, ktorý umožňuje chudobnejším krajinám priblížiť sa k tým bohatším. Na ich učenie nadviazal aj T. Malthus, ktorý hľadal súvislosti medzi ekonomickým a populačným rastom.

Prvé pokusy o formulovanie skutočným modelov rastu však začali vznikať až v 40. rokoch 20. storočia, v podobe keynesiánskych modelov. Ich hlavnými predstaviteľmi boli R. F. Harrod a E. Domar, ktorí do rastových modelov integrovali keynesiánske prvky v snahe dokázať, že tržná ekonomika je prirodzene nestabilná a trpí často nedostatočným dopytom (Holman, 2005).

Za prvé skutočné modely rastu považujeme neoklasické modely R. M. Solowa (A Contribution to the Theory of Economic Growth, 1956) a T. W. Swana (Economic Growth and Capital Accumulation, 1956). I keď Solow a Swan vyvíjali svoje modely takmer nezávisle na sebe, v literatúre častejšie nachádzame pre túto teóriu rastu označenie Solowov model. V podstate ale ide o neoklasické teórie rastu, ktoré vychádzajú z neoklasickej produkčnej funkcie. Zaoberajú sa hľadaním kvantitatívnych vzťahov medzi rastom produktu a rastom kapitálu a práce. Vychádzali z keynesiánskych predpokladov a Harrodovho modelu (Kotlán et al., 2001). Pôvodným zámerom bolo rozšíriť tento model o možnosť vzájomnej substitúcie kapitálu a práce, výsledkom ale bolo jeho značné rozšírenie, čím bola vyvinutá pomerne nová teória rastu. Model sa zameriava na jednej strane na rastovú úlohu úspor, kapitálovej akumulácie a populačnej expanzie, na druhej strane na úlohu technologického pokroku (Frait a Červenka, 2002).

Frait a Červenka (2002) uvádzajú, že Solowov model vychádza z predpokladu, že ekonomika má v každom okamžiku k dispozícii určitý počet pracujúceho obyvateľstva L_t , rastúceho stabilným tempom n percent ročne. Ďalej má v každom časovom okamžiku k dispozícii určitú kapitálovú zásobu K_t . S použitím týchto zdrojov vyrobí ekonomika ročne reálny dôchodok Y_t . Ďalším predpokladom je uzavretosť ekonomiky (neexistencia exportu a importu) a tiež neexistencia štátneho sektoru (bez štátnych výdajov a daní). To znamená, že model pracuje s primitívnou štruktúrou dopytu, pri ktorej platí makroekonomická identita $Y_t = C_t + S_t$, ktorá sa dá zapísať do tvaru $Y_t = C_t + I_t$. Časť dôchodku, ktorá nie je spotrebovaná, je tak investovaná. Mzdy a ceny sú v modeli pružné.

Ako už bolo povedané, Solowov model vychádza z neoklasickej produkčnej funkcie:

$$Y_t = F(K_t, A_t L_t),$$

kde Y je dôchodok, K je kapitál, L je práca a A je úroveň technológie. Technologický pokrok je pri tomto zápise produkčnej funkcie neutrálny, keďže rozširuje prácu a tú potom nazývame efektívnou prácou. Vzhľadom k tomu, že Solowov model sa zaoberá rastom reálneho dôchodku na osobu (Y/L , označovaný aj ako produktivita práce) a nie rastom celkového reálneho produktu Y , je potrebné pracovať s premennými vyjadrenými na osobu (budú označované malými písmenami). Týmto spôsobom bude v roku t vyjadrený produkt na osobu y_t , kapitál na osobu k_t (v ekonómii často označovaný ako pomer kapitál - práca), spotreba na osobu c_t a úspory na osobu s_t . Solowov model sa zaoberá vývojom týchto premenných v čase.

Ďalším dôležitým predpokladom modelu sú okrem pozitívnej závislosti produktu na kapitáli, práci a úrovni technológie podľa Kotlána et al. (2001) aj konštantné výnosy z rozsahu a klesajúce medzné výnosy z rozsahu. Za týchto podmienok môžeme produkčnú funkciu v relatívnom vyjadrení na osobu zapísať:

$$\frac{Y}{AL} = f\left(\frac{K}{AL}\right) \Rightarrow = f(k)$$

Dôchodok na jednotku efektívnej práce je v tejto produkčnej funkcii vzťahnutý ku kapitálu na jednotku efektívnej práce. Vzhľadom k predpokladu platnosti zákona klesajúcich medzných výnosov, sa možnosť zvyšovania životnej úrovne pomocou akumulácie kapitálu vyčerpá a ekonomika sa dostane do tzv. stálego stavu, kedy:

$$\Delta k = 0, \text{ kde } \Delta k = \frac{dK}{dt}.$$

Vysvetlenie stálego stavu a možnosti jeho dosiahnutia považujeme za zásadný prínos Solowovho modelu. Ide o situáciu, kedy dodatočne pridaná jednotka kapitálu na pracovníka nebude mať žiaden efekt na dôchodok (nedôjde k jeho rastu). Ďalšie investície, resp. ďalšie zvyšovanie akumulácie kapitálu, budú mať význam jedine vtedy, ak je nutné prehliť kapitálovú vybavenosť (zvýšiť pomer kapitálu pripadajúceho na pracovníka), teda pokiaľ pracovná sila porastie tempom n , či ak porastie technický pokrok (g), ktorý rozšíri prácu. Aby bolo možné dosahovať technického pokroku, je potrebné investovať. Investície považujeme

za zmysluplné tiež vtedy, ak sú schopné nahrádzať znehodnotený kapitál ($\Delta K = \delta$). Rovnicu zmeny kapitálovej akumulácie na pracovníka (Δk) je možné na základe vyššie uvedeného zapísať ako:

$$\Delta k = s \cdot f(k) - (n + g + \delta) \cdot k,$$

kde s je miera úspor, n je miera rastu populácie, g je tempo rastu technológie, a δ je miera znehodnotenia kapitálu (amortizácie, ktorá je v modeli konštantná). Ako som už spomenula, Solowov model predpokladá konvergenciu ekonomík k stálemu stavu, v ktorom $\Delta k = 0$. Bod stáleho stavu získame úpravou rovnice akumulácie kapitálu, výsledným vzťahom je:

$$s \cdot f(k^*) = (n + g + \delta) \cdot k^*.$$

Podľa Červenky, Fraita (2002) a Kotlána et al. (2001) možno zhrnúť nasledovné závery Solowovho modelu.

Bez ohľadu na počiatočné podmienky sa ekonomika v dlhom období začne v dôsledku klesajúcich medzných výnosov približovať k stálemu stavu. Rast reálneho dôchodku na osobu vplyvom rozširovania kapitálovej zásoby sa bude spomaľovať až na toľko, že sa nakoniec môže celkom zastaviť.

Solowov model predpokladá, že ekonomiky budú konvergovať, a to absolútne i relatívne. Absolútna konvergencia je meraná celkovým výstupom na pracovníka a relatívna je meraná tempom rastu výstupu na pracovníka. Krajiny sú podľa Solowa chudobné kvôli nedostatku kapitálu, ale ak sa im podarí zvýšiť mieru úspor a budú mať prístup k vyspelým technológiám, ich životná úroveň sa bude približovať bohatým krajinám. Ku konvergencii by malo dochádzať vďaka rozdielu v medzných produktoch kapitálu, ktoré existujú medzi bohatými a chudobnými krajinami. Chudobnejšie krajiny začínajú s nižšou zásobou kapitálu, a preto realizujú z každej investície relatívne vyšší výnos. Tieto rozdiely by mali viesť ku výrazným kapitálovým transferom z bohatých krajín do chudobných. Dochádzalo by tak postupne k vyrovnávaniu rozdielov v medzných produktoch kapitálu a k zastaveniu

kapitálových transferov. Táto teória bola často diskutovaná, ale empiricky nebola dokázaná.

Celkový reálny dôchodok (Y) v modeli rastie tempom, ktoré odpovedá tempu rastu rozšírenej práce, t. j. miere rastu populácie a miere technického pokroku ($n + g$). Rast reálneho dôchodku na osobu (Y/L) bude odpovedať už iba miere technického pokroku (g). Pri neexistencii technického pokroku bude veľkosť produktu na pracovníka konštantná a bude závisieť na miere úspor a tvare produkčnej funkcie. S rastúcou mierou úspor bude úroveň dôchodku na osobu v stálom stave rásť, zatiaľ čo zvyšujúce sa tempo rastu populácie povedie k znižovaniu úrovne dôchodku na osobu v stálom stave. Pri neexistencii technického pokroku bude tempo rastu produktu na pracovníka v stálom stave nulové, v prípade jeho existencie bude odpovedať tempu rastu technického pokroku. Medzný produkt kapitálu v stálom stave je konštantný, avšak medzný produkt práce rastie tempom technického pokroku.

Výrazným nedostatkom Solowovho modelu je, že vlastne rast nevysvetľuje. Rast dôchodku na osobu v stálom stave môže byť výsledkom iba technického pokroku, ktorý je však v modeli iba exogénny. S touto kritikou súvisel aj vznik novej teórie rastu, ktorá sa technologický pokrok snaží endogenizovať. Okrem iného chce táto teória objasniť, prečo krajiny, ktoré viac sporia a investujú, rastú dlhodobo rýchlejšie a tiež prečo majú opatrenia ovplyvňujúce úspory a investície taký význam pre blahobyt ekonomiky (Kotlán et al., 2001).

3.2 Nová teória rastu

Nová teória rastu začala vznikať v polovici 80. rokov 20. storočia a často býva označovaná aj ako teória endogénneho rastu. Táto teória nadväzuje na neoklasický model rastu, ktorý však výrazne rozšírila o tzv. ľudský kapitál. Tento rozsiahly teoretický prúd je členený na dve vetvy.

Prvý smer pokladal za hnaciu silu ekonomického rastu kapitál, tak ako aj neoklasická teória, a zameral sa na jeho poňatie a meranie. Reprezentantmi tohto smeru sú Lucas a Romer.

Lucas sa vo svojich prácach snažil o rozšírenie vnímania kapitálu (dovtedy vnímaného iba ako fyzický – stroje, zariadenia) o ľudský kapitál. K endogenizácii technického pokroku použil investície do ľudského kapitálu, ktoré považoval za jeho alternatívu. Pod ľudským

kapitálom rozumie obecnú zásobu znalostí a zručností, ktoré sú neobmedzené a odstraňujú tak predpoklad klesajúcich medzných výnosov z kapitálu. Znalosti tiež zvyšujú produktivitu fyzického kapitálu a zaisťujú prostredie pre trvalý rast aj bez technického pokroku.

Romer sa zamerail na existenciu pozitívnych externalít, transfér technológií a prenos znalostí. V podmienkach dokonalej konkurencie sú nové znalosti, ktoré vznikajú pri tvorbe kapitálu ako výsledok investícií do výskumu a vývoja, prínosom nielen pre firmu, ktorá ich vyvinula, ale aj pre ostatné firmy, ktoré ich môžu použiť, čím predstavujú prospech pre celú spoločnosť. Nové znalosti a myšlienky nemôžu byť totiž donekonečna držané v tajnosti a neobmedzene patentované (Varadzin et al., 2004).

Práce Romera a Lucasa boli predovšetkým zamerané na rozšírenie vnímania kapitálu. Kapitálu tak podľa nich náleží vyšší podiel na dôchodku. Podiel kapitálu na dôchodku pri tom určuje tvar produkčnej funkcie. Čím vyššia je teda jeho hodnota, tým vyšší je vplyv miery úspor na dôchodok na osobu v stálom stave a tým pomalší je prechod k stálemu stavu. Vyšší podiel kapitálu na dôchodku je vysvetlený pozitívnymi externalitami z kapitálu a rozšírením kapitálu aj o ľudský kapitál. Výnosy z takto široko definovaného kapitálu nevykazujú v týchto modeloch klesajúcu tendenciu a tým prispievajú k ekonomickému rastu (Frait a Červenka, 2002).

V druhej polovici 80. rokov pristúpila podľa Fraita a Červenky (2002) značná skupina ekonómov k radikálnejšiemu prístupu a snažila sa o endogenizáciu technického pokroku. Medzi najjednoduchšie modely, ktoré v rámci tohto smeru vysvetľujú ekonomický rast, patria AK modely. Významné vplyv na ekonomický rast má v týchto modeloch daňová politika, ktorá ovplyvňuje kapitálovú akumuláciu (či už fyzického alebo ľudského kapitálu). Sú odvodené od Slowovho modelu, ktorý vychádza z produkčnej funkcie:

$$Q = (AL)^{1-\alpha} \cdot K^{\alpha}.$$

Ak za α dosadíme 1, tak dostaneme jedno faktorovú produkčnú funkciu v tvare

$$Y = A \cdot K,$$

kde A je jednak medzný produkt kapitálu. V neoklasickom modeli vedie rast miery úspor iba k dočasnému zvýšeniu ekonomického rastu. Aj to len do doby, kým nie je dosiahnutý stály stav, ktorý je nie je závislý na miere úspor. V AK modeli však rast miery úspor vedie k trvalému zvýšeniu ekonomického rastu. Z toho vyplýva, že vzhľadom k úprave produkčnej funkcie sa konvergencia, ktorú predpokladá Solowov model, či už smerom k stálemu stavu alebo medzi chudobnými a bohatými krajinami, nemusí konať.

Produkčná funkcia v tomto tvare upúšťa aj od neoklasického predpokladu klesajúcich medzných výnosov, pretože do definície kapitálu v tomto vyjadrení je zahrnutý aj ľudský kapitál a znalosti. Častejšie však pracujú so znalosťami, ktoré by mali byť nerivalitné a nevylučiteľné, aby bol zachovaný predpoklad ich neklesajúcich výnosov. Rovnako pripúšťajú pozitívne externality z kapitálu. Investície určitej firmy nezvyšujú iba jej produkčnú kapacitu, ale aj ostatných firiem a to hlavne vďaka prenosu znalostí, ktoré sú výsledkom týchto investícií.

Druhá vetva novej teórie rastu už do svojho modelového rámca priamo zahŕňa výskum a vývoj (R&D, modely sa preto často označujú aj ako R&D modely) a nedokonalú (monopolistickú) konkurenciu. Za predstaviteľov tohto smeru sa považujú hlavne Romer, Grossman a Helpman. Ide o modely, ktoré na rozdiel od dovtedajších modelov technický pokrok endogenizujú. Technický pokrok je v ich poňatí výsledkom cieľavedomej výskumnej a vedeckej činnosti, ktorú praktizujú predovšetkým súkromné spoločnosti na základe ziskového motívu. Inovácie totiž zaisťujú firmám dočasné monopolistické postavenie, čím získavajú výhodu pred konkurenciou. Táto vetva sa poukazuje na dôležitosť inštitucionálnych faktorov, ktoré firmy motivujú k výskumu a inováciám, pretože práve na nich závisí dlhodobý rast ekonomiky (Varadzin et al., 2004).

Frait a Červenka (2002) zaradili do kapitoly zaoberajúcej sa novou teóriou rastu aj dva veľmi vplyvné alternatívne príspevky k teórii rastu, a to práce **M. Olsona** a **D. Northa**. Klasifikácia súdobej alternatívnej teórie rastu je veľmi problematická, keďže ide o pomerne novú vetvu a nebolo ešte prijaté jej všeobecne akceptované pomenovanie. Často sa ale tieto práce radia medzi sociálne-ekonomické prístupy k teórii rastu (Kouba, 2007).

Podľa kritikov sa nová teória rastu od neoklasickej teórie takmer neodlišuje a nepredstavuje žiadnu významnú inováciu. K práci a kapitálu pridáva ľudský kapitál avšak dosahuje v podstate rovnaké výsledky aké by dosahovala neoklasická teória pri dôslednejšom meraní základných veličín. Rozdiel je v tom, že neoklasická teória predpokladá rýchlejší rast

skupiny chudobných krajín a nová teória naopak počíta s rýchlejším rastom skupiny najbohatších krajín. Starej aj novej teórii tak chýbajú články, ktoré by ekonomický rast vysvetľovali komplexnejšie, a tak sa do pozornosti dostala politika vlády a inštitúcie.

Olson kritizuje doterajšie teórie rastu za to, že predpokladajú plné využitie existujúcej zásoby práce, kapitálu a technológií. V skutočnosti tomu tak nie je a krajiny s týmito zdrojmi viac či menej plytvajú. Rast pri tom nemá byť výsledkom iba ďalšej akumulácie, ale hlavne efektívnejšieho využitia už existujúcej zásoby. Chudobné krajiny podľa neho potrebujú vytvoriť štruktúru podnetov, ktoré by im umožnili rásť. Nezáleží pri tom ani tak na danej hospodárskej politike, zvolenej pre určité obdobie, ale skôr na dlhodobom inštitucionálnom usporiadaní: *„právním systémom, ktorý umožňuje vynucovať kontrakty a chrániť vlastnícká práva, na politických štruktúrach, na rozsahu zájmových lobbyistických skupín a na stupni kartelizácie ekonomiky“* (Frait a Červenka, 2002, s. 21).

North vychádza z neoklasického modelu rastu rozšíreného o inštitúcie, ktoré vytvárajú štruktúru stimulov v spoločnosti (viac o D. Northovi a novej inštitucionálnej ekonómii viď kapitola 2.4.6). Inštitúcie sú podľa neho ľuďmi vytvorené obmedzenia, ktoré vytvárajú rámec pre ľudské jednanie. Ich úlohou je znižovať neistotu pri výmene a určovať transakčné náklady. Skladajú sa z formálnych a neformálnych obmedzení a spôsobov ich dodržiavania. Ekonomický rast je podľa neho potom určený zmesou týchto pravidiel. Inštitucionálna ekonómia, ktorej je North hlavným predstaviteľom, sa výrazne zaoberala aj efektom korupcie na ekonomický rast. Zatiaľ čo na počiatku bola korupcia vnímaná ako spôsob prekonania byrokratických prekážok s možným pozitívnym efektom na hospodársky rast, došlo postupne k uznaniu korupcie za významnú prekážku rastu. Rovnako potvrdila, že sa korupcia netýka iba rozvojových krajín, ale predstavuje rovnaký problém aj pre vyspelé krajiny.

Neoklasická teória rastu rozšírená o novú teóriu rastu inšpirovala množstvo autorov k vzniku **novej empirickej literatúry**, ktorú Červenka a Frait (2002) označujú za **novú empiriu rastu**. V rámci tejto teórie sa autori snažia ekonomický rast vysvetliť rôznymi premennými, ktoré nemuseli vychádzať z konkrétne špecifikovaného modelu (tento prístup zaviedol Barro). Používali prierezovú regresnú analýzu určitej vzorky krajín, pri ktorej sa na ľavej strane nachádzal priemerný rast dôchodku na osobu každej krajiny za určité obdobie a na pravej strane premenné, ktoré by rast mali vysvetľovať. Medzi vysvetľujúcimi premennými tak často figurovali napr. vládne výdaje, inflácia, otvorenosť ekonomiky, zákonodarstvo, politický režim ale i korupcia. Empirickým skúmaním sa väčšina autorov zhodla, že krajiny s protržnými politikami vykazujú obecné vyšší rast. Medzi jednoznačné

prorastové faktory patrí: *zaistenie a presné vymedzenie vlastníckych práv, spoľahlivá vynútiteľnosť kontraktov, politická stabilita, otvorenosť ekonomiky zahraničnému obchodu a kapitálu, nižší podiel vládnej spotreby na HDP, miernejšie zdanenie práce či kapitálu a samozrejme tiež investície do fyzického i ľudského kapitálu* (Frait a Červenka, 2002, s. 28).

3.3 Spôsoby merania korupcie

Predtým než prejdem k empirickým štúdiám, zaoberajúcim sa vplyvom korupcie na ekonomický rast a investície, je potrebné predstaviť niektoré spôsoby jej merania. Hoci väčšina ekonómov použila vo svojich prácach indexy, ktoré vydáva Transparency International, v krátkosti spomeniem aj pár ďalších.

Hoci je korupcia javom skrytým a ťažko vyjadriteľným, existuje celá rada alternatívnych, dômyselných a prepracovaných prístupov, ktorými možno odhadovať mieru korupcie v jednotlivých štátoch alebo detailnejšie v jednotlivých oblastiach. Údaje, ktoré sa využívajú pri týchto analýzach korupcie, sa získavajú veľmi ťažko, keďže nejde o bežne dostupné štatistické údaje. Poznáme niekoľko spôsobov zberu a vyhodnocovania údajov ako napr. prieskumy verejnej mienky (šetrenia v rámci firiem a obyvateľov), expertné hodnotenia, zostavovanie štúdií a analýz vychádzajúcich zo zložených indexov a pod.

3.3.1 CPI – Index vnímania korupcie

Patrí do skupiny zložených indexov, ktoré sú zostavované spojením niekoľkých už existujúcich ukazovateľov korupcie. Umožňuje teda zahrnutie väčšieho množstva informácií a teda odstraňuje jednostranné odchýlky.

CPI zostavuje Transparency International. Je to nevládna nezisková organizácia, ktorá bola založená v Berlíne v roku 1993. Jej činnosť je financovaná z nezávislých, teda neštátnych, zdrojov. Zameriava sa predovšetkým na korupciu uskutočňovanú v medzinárodnej i národnej rovine. Má svoje pobočky v desiatkach štátov (v súčasnosti viac ako 90) (TIC, 2012).

Index CPI je zostavovaný každoročne od roku 1995. V posledných rokoch zohral kľúčovú úlohu vo zvyšovaní verejnej informovanosti o korupcii a v mnohých krajinách sa stal (mimo iné) impulzom pre zavádzanie protikorupčných reforiem. Slabinou tohto indexu je, že vychádza z rôznych vstupov, založených na vzájomne nezlučiteľných metodológiách. To

znamená, že môže dôjsť k rozdielnosti vstupných údajov. Metodológia CPI sa však postupne vyvíja a zdokonaľuje (Volejníková, 2007).

Index sa zameriava na korupciu vo verejnom a štátnom sektore a zaraďuje krajiny podľa stupňa vnímania korupcie medzi úradníkmi verejnej správy a politikmi. Ako uvádza TI na svojej stránke, respondentmi pri zostavovaní CPI sú iba predstavitelia expertnej verejnosti (sú vylúčené prieskumy verejnej mienky medzi laikmi), jedná sa teda o domácich a zahraničných podnikateľov, analytikov, predstaviteľov obchodných komôr a pod. Konečné hodnotenie krajín na základe CPI potom zaraďuje krajiny podľa stupňa vnímania korupcie, kedy hodnota indexu $CPI = 0,00$ znamená hodnotenie krajiny krajne skorumpovanej a hodnota $CPI = 10,00$ predstavuje hodnotenie pre krajinu bez korupcie.

Je nutné podotknúť, ako uvádzajú V. David a A. Nett (2007), že prieskum neodráža intenzitu korupcie v krajine, ale zaoberá sa vnímaním korupcie v krajine určitými osobami. Aj napriek tomu, že prieskum nemusí odrážať reálnu úroveň korupcie, má na rozhodovanie investorov veľký vplyv. Investorov bude prirodzene viac lákať krajina s nízkou mierou korupcie a fungujúcim legislatívnym a podnikateľským prostredím ako tá, v ktorej bude platiť opak.

Čo sa týka metodológie, TI uvádza, že sa pri zostavovaní indexu opiera iba o vysoko kvalitné údaje, spoľahlivé a seriózne spracované. Pre zostavenie CPI sú pre každú hodnotenú krajinu zhromaždené výsledky všetkých dostupných indikátorov korupcie, ktoré musia spĺňať určité podmienky, ako napr. musia umožňovať porovnanie viacerých krajín, merať celkovú úroveň korupcie, nesmú byť staršie ako tri roky a pod. To, že indikátory nesmú byť staršie ako tri roky je podstatné kvôli tomu, že CPI využíva trojročný kĺzavý priemer, ktorý zamedzuje výrazným odchýlkam ktoré by mohli byť spôsobené napr. politickým škandálom, často propagovaným v médiách, čím by bolo značne ovplyvnené vnímanie korupcie v krajine.

Ako som už spomínala, spôsob výpočtu indexu CPI sa od roku 1995 stále vyvíja a každým rokom vylepšuje nielen v počte zdrojov, ale aj v metodike výpočtu (čo môže predstavovať aj určitý problém pri porovnávaní hodnôt CPI v čase). Mení sa aj počet krajín, ktoré sú hodnotené a ten rok od roku stúpa. Dôvodom je nielen získavanie dostatočne dôveryhodných zdrojov informácií potrebných pre výskum, ale z veľkej časti je to aj potreba týchto krajín bojovať proti korupcii. Pre dokreslenie ešte uvediem, že zatiaľ čo v roku 2000 bolo hodnotených celkom 90 krajín za použitia celkom 16 prieskumov od 8 nezávislých inštitúcií, v roku 2011 bolo hodnotených 183 krajín, na základe 17 zdrojov údajov od 13 nezávislých inštitúcií (TIC, 2012). Hodnotenie korupcie v krajinách OECD za skúmané obdobie zachytáva Príloha č. 1.

3.3.2 Globálny barometer korupcie

Patrí do skupiny analýz, ktoré sú založené na výsledkoch šetrení v rámci firiem a obyvateľov. Tieto prieskumy môžu byť nepresné v tom, že zovšeobecňujú názory verejnosti, prípadne ich skresľujú, ich výsledky však nemôžeme prehliadať, keďže vyjadrujú názory tých, ktorých sa korupcia v konečnom dôsledku dotýka najviac.

Globálny barometer korupcie nám umožňuje upresňovať oblasti, v ktorých je vnímanie korupčných praktík najzávažnejšie. Tento ukazovateľ každoročne zverejňuje Transparency International v spolupráci s agentúrou Gallup International. Ako na svojich stránkach TI uvádza, barometer korupcie je založený výhradne na prieskumoch verejnej mienky, odráža názory a skúsenosti reprezentatívnej vzorky populácie každej krajiny (vo veku 16 a viac rokov). Prieskum zahŕňa radu otázok ako napr.: ktoré inštitúcie či sektory vnímajú respondenti vo svojej krajine ako najviac skorumpované alebo ako hodnotia snahy svojich vlád korupciu potierať. Prieskum ďalej poskytuje obrázok o osobných skúsenostiach s korupciou (napr. zahŕňa otázku, ako často sa respondent stretol pri jednaní s rôznymi typmi verejných inštitúcií so žiadosťou o úplatok). Rozhovory sú vedené osobne, v rozvinutých krajinách aj telefonicky. Ukazovateľ nadobúda hodnoty v intervale <1 - 5>, kedy 1 znamená neskorumpovaný sektor a 5 sektor extrémne skorumpovaný.

Barometer je zverejňovaný od roku 2003. V tomto roku bol počet sledovaných krajín 45. V roku 2010 už však tento počet vzrástol na 86 (zahrnul tak najväčšiu vzorku krajín, za celých 7 rokov svojho existovania). Index za rok 2011 nebol ešte v čase mojej práce k dispozícii. Sledovaná vzorka krajín sa mení a i keď by ju TI chcela zväčšovať, je obmedzená finančnými prostriedkami, ktoré má na zaistenie prieskumu k dispozícii. V niektorých prípadoch totiž nie sú pobočky agentúry Gallup International, ktorá tento výskum uskutočňuje pre TI, schopné buď z finančných, organizačných alebo politických dôvodov zaistiť uskutočnenie prieskumu v určitej krajine v danom roku (TIC, 2010).

3.3.3 Governance Matters (GM) – Hodnotenie kvality správy

Analýza Governance Matters, ktorú vypracúva výskumná skupina Svetovej banky v rámci projektu Worldwide Governance Indicators (WGI), slúži na porovnávanie hodnotenia inštitucionálnej kvality z pohľadu výkonu správy.

Hodnotenie korupcie je súčasťou súhrnného indexu GM, ktorý Svetová banka zverejňuje pravidelne od roku 1996 (do r. 2004 bol zverejňovaný v dvojročných intervaloch,

od r. 2004 každoročne). Od r. 1996 do r. 2010 bolo toho hodnotenie zostavené pre 213 krajín (index za rok 2011 nebol ešte v čase mojej práce zverejnený). Ide o pomerne komplexnú analýzu, ktorá využíva 30 rôznych zdrojov údajov (WB, 2011).

Metodika Svetovej banky vychádza z definovania korupcie ako *situácie, kedy je použitá verejná sila (či moc) pre súkromné výnosy, alebo novšie ako využitie súkromných prostriedkov k ovplyvneniu verejných rozhodnutí* (Volejníková, 2007, s. 30).

Vo vnímaní Svetovej banky je kvalita správy vymedzená ako vzájomne prepojený komplex troch kľúčových hľadísk, a to *procesu výberu, kontroly a obmeny vlády, ďalej schopnosti vlády efektívne formulovať a realizovať vhodné politiky a nakoniec rešpektu občanov a štátu k inštitúciám, ktoré určujú ich vzájomné ekonomické a sociálne vzťahy* (Žák, 2005).

Vláda a kvalita správy je Svetovou bankou vnímaná ako kľúčový prvok úrovne krajiny a určuje jej možný rozvoj. Hodnotí šesť dimenzií kvality správy: úroveň demokracie (GM1), politickú stabilitu (GM2), výkonnosť vlády (GM3), kvalitu regulácie (GM4), právny poriadok (GM5), kontrolu korupcie (GM6).

Respondentom sú kladené otázky týkajúce sa miery závažnosti korupcie v danej krajine, dôvera verejnosti vo finančnú poctivosť politikov, nutnosť a frekvencia poskytovania úplatkov firmami, hodnotenie a vnímanie protikorupčného prostredia a pod.

Za každú zo šiestich uvedených dimenzií je vyčíslený index, ktorý nadobúda hodnoty z intervalu $\langle -2,5 \text{ až } +2,5 \rangle$. Pritom čím vyššia je hodnota ukazovateľa, tým lepšie je vnímaná príslušná zložka kvality správy. Súhrnný ukazovateľ kvality správy je potom vyčíslený ako vážený priemer týchto šiestich ukazovateľov (WB, 2011).

3.4 Vplyv korupcie na ekonomický rast a investície – teoretické a empirické štúdie

O vplyv korupcie na ekonomický rast sa zaujímali ekonómovia, politológovia a sociológovia už v 60. rokoch 20. storočia. Snažili sa objasniť kauzalitu medzi týmito dvoma javmi a odpovedať na otázku, či je korupcia „hnacím motorom“ ekonomického rastu alebo naopak jeho „brzdou“.

Niektorí ekonómovia tej doby, na čele s Leffom, sa domnievali, že za určitých okolností, môže korupcia ekonomický rast podporovať. Toto tvrdenie ale podľa nich platí predovšetkým v situácii, ak je ekonomické prostredie zaťažené byrokratickými prekážkami. Vtedy sa ekonomickým subjektom jednoducho oplatí vyhnúť sa takýmto prekážkam tým, že zaplatia dodatočné výdaje na úplatok a urýchlia tak byrokratický proces (Leff, 1964). V tejto súvislosti Morgan napríklad tvrdí, že korupcia môže byť, v extrémnych prípadoch, nielen nežiadúca, ale aj nevyhnutná pre chod ekonomiky (Morgan, 1964).

V polovici 80. rokov bol niekoľkými ekonómami, na čele s Luiom, prijatý mechanizmus, tzv. model fronty (*queue model*), ktorý zvyšuje efektivitu a ekonomický rast. Tento model tvrdí, že pri udeľovaní licencií firmám uprednostňujú byrokrati tých, pre ktorých má čas najväčšiu hodnotu a uplácanie byrokratov považujú za nevyhnutné pre urýchlenie niektorých procedúr (Lui, 1985).

Lien (1987), Beck a Maher (1986) došli k záveru, že korupcia môže byť prínosná tým, že umožňuje, aby boli projekty a zákazky pridelené najefektívnejším firmám. Práve tie najefektívnejšie a najschopnejšie firmy si totiž môžu dovoliť platiť najvyššie úplatky.

Všetci vyššie spomenutí ekonómovia sa svojím spôsobom zhodujú na tom, že korupcia môže byť v určitých situáciách žiadúca a môže napomáhať ekonomickému rastu. Tieto tvrdenia však boli mnohými ďalšími odborníkmi vyvrátené. Jedným z ich odporcov je aj Tanzi, ktorý sa s ostatnými zhoduje na tom, že korupcia je brzdou ekonomického rastu. Firmy platiace úplatky nemusia byť totiž nutne konkurencieschopné. Pokiaľ sa totiž jej talentovaní zamestnanci musia angažovať v rent-seeking aktivitách na úkor produktívnych činností, dochádza k neoptimálnemu využitiu ľudského kapitálu a tým aj k poškodeniu ekonomického rastu. V niektorých krajinách bývajú firmy k podplácaniu priam nútené, čo spôsobuje, že malé a šikovné firmy, ktoré by mohli byť ťahúňom ekonomického rastu, v nich nie sú schopné fungovať a prežiť. V takom prípade sa korupcia javí ako daň, ktorej podliehajú platcovia úplatkov (Tanzi, 1998).

Lui sa domnieva, že korupcia má dva efekty. Prvý je krátkodobý, ktorý označuje ako pozitívny efekt na alokačnú efektívnosť. Druhý je dlhodobý a negatívne pôsobí na dlhodobý ekonomický rast. Úlohou štátnych zamestnancov a úradníkov je naprávať a odstraňovať tržné zlyhania, avšak v dôsledku ich úsilia o získanie osobného prospechu pomocou korupčných

aktivít, sa tieto tržné zlyhania ešte viac prehlbujú. V krátkom období sa ešte dá hovoriť o pozitívnom efekte na alokáciu zdrojov, v dlhom období už ale korupcia ochromuje celý systém (Lui, 1996).

Vplyvom úplatkov na správanie sa byrokratov sa venuje aj Myrdal. Ten poukazuje na to, že môžu mať na úradníkov skôr negatívny vplyv. Odôvodňuje to tým, že namiesto toho, aby svoju prácu urýchlili, dochádza k pravému opaku. Chcú si totiž zaistiť pravidelný príjem. Úradníci prijímajú úplatky okrem iného aj za to, že poskytovateľov úplatkov pri poskytovaní verejných služieb uprednostňujú pred ostatnými, čím vlastne uskutočňujú zmeny vo fronte (čakacom rade) na danú službu. Z dlhodobého hľadiska ale dochádza v dôsledku neustálych zmien a predbiehaní vo fronte k spomaleniu poskytovania týchto služieb, a tým aj k spomaleniu ekonomického rastu (Myrdal, 1968).

Okrem teoretických štúdií zaoberajúcich sa vplyvom korupcie na ekonomický rast bolo (hlavne v 90. rokoch) vypracovaných aj niekoľko empirických štúdií. Empirické štúdie, založené na porovnávaní rôznych vzoriek krajín, potvrdzujú predpoklad väčšiny teoretických prác, týkajúci sa nepriaznivých účinkov korupcie na ekonomický rast v praxi. Korupcia znižuje ekonomický rast tým, že odrádza investorov od uskutočňovania investícií, spôsobuje znižovanie kvality verejných investícií a služieb, znižuje príjmy verejných rozpočtov, presúva talentovaných ľudí k neproduktívnym rent-seeking aktivitám, narúšajú štruktúru vládnych výdajov a daňových príjmov.

Za najvplyvnejšie a najcitovanejšie sa pokladajú empirické práce ekonóma **Mauro**. Ten ako prvý vypracoval ekonometrickú štúdiu zaoberajúcu sa vplyvom korupcie na ekonomický rast a investície. Mauro uskutočnil svoju regresnú analýzu na vzorke 67 krajín. Na hodnotenie úrovne korupcie bol použitý index súkromnej spoločnosti Business International. V skúmanom období (rokoch 1960 – 1985) sa podľa neho potvrdil významný negatívny vzťah medzi korupciou a priemernou mierou ekonomického rastu. Jeho analýza odhalila, že: *zhoršenie vnímania korupcie o 2 body (na škále 1 – 10) povedie k poklesu miery rastu o 0,8 až 1,3 percentného bodu* (Mauro, 1995). K podobným záverom sa dopracoval aj vo svojej ďalšej štúdii nazvanej Efekt korupcie na ekonomický rast, investície a verejné výdaje, kde *zhoršenie vnímania korupcie o 2 body (na škále 1 – 10) povedie prostredníctvom zníženia miery investícií k poklesu miery rastu o 0,5 percentného bodu* (Mauro, 1996).

K podobným výsledkom dospel aj **Mo**. Vo svojej štúdii predstavuje odhad nie len priameho dopadu korupcie na ekonomický rast, ale aj nepriameho dopadu, ktorý sa uskutočňuje prostredníctvom prenosových kanálov. Pod týmito prenosovými kanálmi rozumie investície, ľudský kapitál a politickú nestabilitu, cez ktoré môže korupcia ovplyvňovať ekonomický rast. Vo svojej práci využíva vzorku 54 krajín a skúmaným obdobím sú roky 1970 – 1985. Ako ukazovateľ korupcie používa index CPI, ktorý zostavuje Transparency International. Regresnou analýzou dospieva k záveru, že *zhoršenie vnímania korupcie o jednotku povedie k zníženiu miery rastu o 0,5 percentného bodu*. Za najvýznamnejší prenosový kanál, ktorým korupcia ovplyvňuje ekonomický rast, považuje politickú nestabilitu, ktorá vysvetľuje celkový efekt z 53 %. Korupcia ďalej ovplyvňuje ekonomický rast prostredníctvom investícií (vysvetľuje celkový efekt z 21 %) a ľudského kapitálu (vysvetľuje 15 % efektu). Posledných 12 % je výsledkom priameho pôsobenia korupcie na ekonomický rast (Mo, 2001).

Abed a Davoodi (2000) sa zameriavajú na vplyv štrukturálnych reforiem a korupcie (meranú pomocou indexu CPI) na ekonomickú výkonnosť (rast, infláciu a fiškálnu rovnováhu) 25 tranzitívnych krajín počas rokov 1994 – 1998. Korupcia je podľa autorov zväčša príznakom štrukturálnej a inštitucionálnej slabosti v krajine. Hoci, rovnako ako iní ekonómovia, potvrdzujú, že korupcia má na ekonomický rast negatívny vplyv (*zhoršenie vnímania korupcie o jednotku vedie k poklesu ekonomického rastu o 1 – 1,3 percentného bodu*), štrukturálne reformy majú podľa nich na ekonomickú výkonnosť krajín väčší účinok.

Leite a Weidmann (1999) vo svojej štúdii uvádzajú, že výskyt prírodných zdrojov vytvára príležitosti pre rent-seeking aktivity a je tak dôležitým faktorom, ktorý určuje mieru korupcie v krajine. Rozsah korupcie ďalej závisí aj na vládnej politike a koncentrácii byrokratickej moci. V jednoduchom rastovom modeli sledovali vzájomné vzťahy medzi prírodnými zdrojmi, korupciou a hospodárskym rastom počas obdobia 1970 – 1990. Zistili, že *zhoršenie vnímania korupcie o jednotku povedie k poklesu ekonomického rastu o 0,7 až 1,2 percentného bodu*.

Tanzi a Davoodi (2000) sa snažili identifikovať vzťahy medzi korupciou, ekonomickým rastom a verejnými financiami a tiež kanály, prostredníctvom ktorých korupcia ovplyvňuje rast. Zisťujú, že medzi najdôležitejšie prenosové kanály patria investície, malé a stredné podniky (keďže predstavujú pre tranzitívne krajiny a krajiny OECD významný zdroj

ekonomického rastu) a alokácia talentov. Záverom ich práce je, že *zhoršenie vnímania korupcie o jednotku povedie k poklesu ekonomického rastu o 0,6 percentného bodu*.

Poslednou štúdiou, ktorú spomeniem v súvislosti s vplyvom korupcie na ekonomický rast, je štúdia vypracovaná **Fraitom a Červenkom** (2002). Tí uskutočnili prierezovú regresnú analýzu na vzorke 29 krajín (prevažne išlo o krajiny OECD, avšak pridali aj niektoré rýchlo rastúce ázijské ekonomiky) za obdobie 1980 – 1995. Medzi ďalšie premenné vysvetľujúce ekonomický rast zaradili okrem úrovne korupcie, meranej pomocou indexu CPI, aj úroveň HDP v r. 1980 a mieru investícií. Ich analýza však nepreukázala vplyv korupcie na priemerné tempo rastu.

Z uvedených štúdií (okrem štúdie Fraita a Červenky) vyplýva, že negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast bol empiricky preukázaný. Názory ekonómov sa ale často rôznia v identifikovaní najdôležitejších prenosových kanálov, cez ktoré korupcia ovplyvňuje ekonomický rast. Sú nimi napr. zvyšujúce sa vládne výdaje, neproduktívne využitý ľudský kapitál a znižujúca sa miera investícií.

3.5 Vplyv korupcie na investície

Predchádzajúca časť potvrdila negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast. Väčšina štúdií sa pri tom zhoduje, že najčastejším prenosovým kanálom sú investície, ktoré sú jedným z hlavných zdrojov ekonomického rastu.

Korupcia môže ovplyvňovať investície rôznymi spôsobmi. Môže mať vplyv na (a) celkové investície, (b) výšku a skladbu priamych zahraničných investícií, (c) výšku verejných investícií a (d) kvalitu investičných rozhodnutí a investičných projektov.

3.5.1 Vplyv korupcie na celkové investície

Vplyvom korupcie na investície sa podrobnejšie ako prvý zaoberal **Paulo Mauro** (1995, 1996). Pomocou regresnej analýzy sa snažil objasniť kauzalitu medzi korupciou, investíciami a ekonomickým rastom a tiež identifikovať kanály, prostredníctvom ktorých korupcia ovplyvňuje ekonomický rast. Existencia korupcie spôsobuje, že podnikatelia musia pri svojom rozhodovaní brať do úvahy skutočnosť, že ich investície budú ukrátené o čiastku,

ktorú sú nútený zaplatiť skorumpovaným úradníkom. Úplatky je často nutné zaplatiť vopred, to znamená pred tým, než sú vydané potrebné povolenia. V tomto poňatí môžu úplatky a korupcia pôsobiť ako daň, ktorá odrádza investičnú aktivitu a to aj vzhľadom na ich ilegálny charakter, náklady na utajenie a neistotu s nimi spojenú. Vo svojich štúdiách používa jednoduchý rastový model, v ktorom **podiel investícií na HDP** závisí od úrovne korupcie (indexu korupcie), počiatočného HDP na obyvateľa, vzdelanostnej úrovne a populačného rastu. Ako som už spomenula v predchádzajúcej časti, za skúmané obdobie považuje roky 1960 – 1985 a analýzu uskutočňuje na vzorke 67 krajín. K hodnoteniu korupcie používa priemer dvoch indexov, ktoré zostavujú dve rôzne súkromné organizácie, a to Business International (BI) a Political Risk Services (PRS). Indexy sú zostrojené na základe prieskumov, ktorých respondenti sú analytici a podnikatelia danej krajiny. Takto zhotovený index nadobúda hodnoty 0 a 10 (0- vysoká korupcia, 10 – nízka korupcia, teda čím vyššia hodnota, tým kvalitnejšie má krajina inštitúcie a je menej skorumpovaná). Mauro došiel k záveru, že zlepšenie korupčného indexu (zníženie miery korupcie) vedie k zvýšeniu podielu investícií na HDP. V prípade zhoršenia korupčného indexu dôjde k poklesu podielu investícií a tým aj k výraznému poklesu ekonomického rastu. Mauro tento vzťah svojou regresnou analýzou kvantifikoval a odhadol, že *zlepšenie korupčného indexu o 2 body vedie k zvýšeniu podielu investícií na HDP o 4 percentné body* a prostredníctvom pozitívneho efektu investícií na ekonomický rast dôjde *k zvýšeniu miery rastu o 0,5 percentného bodu*.

Na Maurovu regresnú analýzu nadviazali aj ďalší ekonómovia a hoci použili pri svojich prácach často iné spôsoby merania korupcie a iné vzorky krajín, došli k podobným záverom. K týmto autorom patrili aj **Keefer a Knack** (1995), ktorí začlenili korupciu vo vláde spolu s ďalšími 4 premennými, odrážajúcimi bezpečnosť súkromného vlastníctva a vymáhateľnosť zmlúv, do jedného samostatného indexu „inštitucionálnej kvality“. Pracovali pri tom s korupčnými indikátormi vychádzajúcich z pozorovaní spoločnosti International Country Risk Guide (ICRG index má 50 bodovú škálu, 0 znamená zlú kvalitu inštitúcií a 50 dobrú kvalitu inštitúcií). Pre svoju analýzu použili časové obdobie 1974 – 1989 na vzorke 97 štátov. V tomto prípade však nebola daná korupčná premenná testovaná samostatne, ale ako súčasť politickej instability. Tým pádom nevyvodili žiadny kvantifikovateľný účinok korupcie na **podiel investícií na HDP**, iba potvrdili jej negatívny vplyv na túto veličinu. Prostredníctvom negatívneho vplyvu na investície pôsobí korupcia spolu s ďalšími premennými indexu na ekonomický rast. Tento vzťah už ich modelom odhadnutý bol

a výsledkom je, že zlepšenie indexu ICRG o 12 bodov povedie k rastu HDP na obyvateľa o 1,2 percentného bodu.

Ďalšou empirickou štúdiou, ktorá potvrdila Maurove závery bola spracovaná **Brunettim, Kisunkom a Wederom** (1997). Ani oni však korupciu nezahŕňajú do modelu ako samostatnú premennú, ale ako súčasť indexu „kredibility“ (na základe prieskumu Svetovej banky, ktorá oslovila 3 tisíc firiem v 58 krajinách). Tento index je zostavený ako priemer piatich subindexov (vytvorených na základe odpovedí na 5 otázok z prieskumu). Jedným z nich je už spomínaná korupcia a ďalšími sú predvídateľnosť v oblasti tvorby zákonov, subjektívne vnímanie politickej nestability, bezpečnosť osôb a majetku a predvídateľnosť súdneho vymáhania. Skúmaná vzorka zahŕňa 41 krajín počas rokov 1983 až 1994. **Podiel investícií na HDP** je v nimi zostavenom modeli závislý od úrovne HDP na obyvateľa, dĺžky školskej dochádzky, kredibility a ďalších premenných (ekonomických a politických) vysvetľujúcich ekonomický rast, ktoré sú typické pre danú vzorku. Autori došli opäť k záveru, že úroveň korupcie má na podiel investícií značne negatívny vplyv.

O rok na to vypracoval **Brunetti a Weder** (1998) ďalšiu analýzu, kde došlo k rozšíreniu skúmanej vzorky na 60 krajín a k predĺženiu skúmaného obdobia na roky 1974 až 1989. Snažili sa zistiť vplyv 24 faktorov spôsobujúcich neistotu na mieru investícií. Jedným z týchto faktorov je aj korupcia, pre ktorej meranie si vybrali podklady vypracované spoločnosťou Political Risk Services. Miera investícií je v modeli závislá na úrovni HDP na obyvateľa, na podiele študentov zapísaných na stredných školách, na percentuálnom podiele vládnej spotreby na HDP, na miere otvorenosti ekonomiky a inštitucionálnych neistotách. Regresná analýza preukázala výrazný vplyv korupcie na mieru investícií, ktorý sa Brunetti a Weder snažili kvantifikovať a výsledkom je, že zhoršenie korupčného indexu o jeden bod (na škále od 0 do 10, 0- vysoká korupcia, 10 – nízka korupcia) vedie k zníženiu miery investícií zhruba o 1,7 percentného bodu.

3.5.2 Vplyv korupcie na priame zahraničné investície

V rámci skúmania vplyvu korupcie na investície sa niektorí ekonómovia zameriavali aj na **priame zahraničné investície (PZI)**. K takýmto autorom patrí hlavne **Wei**, ktorý pre svoju prácu použil maticu bilaterálnych kapitálových tokov počas rokov 1990 a 1991 medzi 14 hlavnými svetovými zdrojovými krajinami a 45 hostiteľskými krajinami. Na hodnotenie

korupcie používa indikátory zostavované Business International (dosahuje hodnoty 0 – 9, pričom 0 – vysoká korupcia, 9 – nízka korupcia) a Transparency International (dosahuje hodnoty 0 – 10, pričom 0 – vysoká korupcia, 10 – nízka korupcia). Pre potreby analýzy predefinoval Wei škálu na meranie korupcie, čím sa zmenil aj spôsob interpretácie indexu (čím vyššia hodnota oboch indexov, tým vyššia úroveň korupcie). Wei dokázal, že korupcia má na priame zahraničné investície významný negatívny vplyv, ktorý porovnáva s vplyvom daní z príjmu na PZI. Zatiaľ čo zvýšenie daňovej sadzby o jeden percentný bod znižuje úroveň PZI o 5 percent, zhoršenie korupčného indexu o jeden bod vedie k zníženiu PZI o 16 percent. Ekvivalentom tohto vyjadrenia je, že zvýšenie korupcie o jeden bod má rovnaký účinok ako zvýšenie daňovej sadzby o 3 - 3,6 percentného bodu. Preukázal tak, že miera korupcie má na celkový príliv PZI väčší vplyv ako sadzba dane z príjmu. Tento vzťah potvrdil na príklade Singapúru (úroveň korupčného indexu 1) a Mexika (úroveň korupčného indexu 7,75). Zhoršenie korupčného indexu o 6 bodov (z úrovne korupcie v Singapúre nastane prepad na úroveň korupcie v Mexiku) má na príliv PZI rovnaký vplyv ako zvýšenie daňovej sadzby o 21 – 24 percentných bodov. To, že korupcia je viac škodlivá než dane, vysvetľuje Wei tak, že korupčné platby nie sú na rozdiel od daní transparentné, nie sú z pravidla dopredu známe a odlišne sa vymáhajú. Platcovia úplatkov nemajú žiadnu právnu oporu, takže úplatky nemôžu byť zmluvne vynútené. Zníženie prílivu PZI má zas negatívny vplyv na ekonomický rast a to kvôli tomu, že nebude dochádzať k transférom technológií, zlepšovaniu produktivity domácich investícií a poskytovaniu potrebného kapitálu pre prácu s ďalšími kvalifikovanými pracovníkmi (Wei, 1997a).

V ďalšej práci Wei (1997b) použil rovnakú vzorku krajín a rovnaké časové obdobie. Na hodnotenie korupcie použil okrem indikátorov Business International a Transparency International aj údaje z Global Competitiveness Report (1997), v rámci ktorého bol vykonaný prieskum odrážajúci mieru neistoty vyvolanú korupciou v krajinách, do ktorých opýtané firmy investujú. Poukázal na to, že investori sa nebudú rozhodovať iba na základe existencie korupcie v hostiteľskej krajine ako takej, ale aj na základe jej predvídateľnosti. Menej predvídateľná úroveň korupcie v hostiteľskej krajine znamená väčší rozptyl v subjektívnych hodnoteniach investorov, čo prehľbuje a zväčšuje negatívny vplyv korupcie na PZI. Väčšia miera rozptylu spôsobuje, že sa korupcia môže správať ako nepredvídateľná a náhodná daň. Pri priemernej úrovni korupcie vo vzorke (BI index = 3,7) je zvýšenie miery neistoty o jeden percentný bod ekvivalentné k zvýšeniu sadzby dane o 4,71 percentného bodu. Wei opäť uvádza príklad. Nárast neistoty z úrovne, ktorú dosahuje Singapur (0,64), na úroveň Mexika

(1,32), pri danej priemernej úrovni korupcie vo vzorke, je ekvivalentná k zvýšeniu sadzby dane z príjmu nadnárodných firiem o 32 percentných bodov.

Wei (2000) tiež skúmal dopady korupcie na skladbu medzinárodných kapitálových tokov, teda vzájomný pomer PZI, portfóliových investícií a medzinárodných úverov. Dospel k záveru, že krajiny s vyššou mierou korupcie majú vo svojej skladbe prílivového kapitálu vyššie zastúpenie portfóliových investícií a zahraničných bankových úverov. Priami zahraniční investori sa totiž so štátnou správou počas doby trvania investície stretávajú častejšie (kvôli rôznym povoleniam, daniam, štátnym zákazkám a pod.) než portfóliový investori a zahraničné banky, a práve preto ich korupcia v hostiteľskej krajine odrádza vo väčšej miere.

Štúdia **Smarzynskej a Weio** (2000) na základe nových dôkazov poukazuje na to, že korupcia ovplyvňuje aj skladbu PZI. Využíva ojedinelú databázu firemných údajov Európskej banky pre obnovu a rozvoj (EBRD) o prílive PZI do 22 tranzitívnych európskych krajín počas 90. rokov 20. storočia. Ako zdroje na hodnotenie korupcie používajú Transparency International, World Development Report a Neumannov index. Vyššia korupcia v hostiteľskej krajine, podľa ich záverov, presúva zloženie prílivu priamych zahraničných investícií smerom k joint-venture podnikom. Spoločné podniky uprednostňujú investori v tranzitívnych krajinách pred plne vlastnenými preto, lebo miestny obchodný partner im môže pomôcť pri plnení podmienok, získavaní povolení, prekonávaní reštrikcií, vyjednávaní s úradmi a nižšími nákladmi. Avšak firmy s vysoko vyvinutou a modernou technológiou, ktoré sa do spoločných podnikov obávajú vstupovať (nechcú sa deliť o postavenie na trhu a výrobné tajomstvo) a obávajú sa tiež korupcie, nebudú do takto postihnutých hostiteľských krajín vôbec investovať.

3.5.3 Vplyv korupcie na verejné investície

Ďalším druhom investícií, ktoré sú ovplyvňované korupciou, sú **verejné investície**. Testovaním hypotézy, že za inak nezmenených podmienok je vyššia úroveň korupcie spojená s vyššími verejnými investíciami, sa zaoberajú hlavne ekonómovia **Tanzi** a **Davoodi**. Ich štúdie túto hypotézu potvrdili a dokazujú, že na rozdiel od ostatných druhov investícií (priamych zahraničných a celkových), u ktorých existencia korupcie spôsobovala ich znižovanie, verejné investície (ako podiel na HDP) sa s rastúcou mierou korupcie zvyšujú

avšak ich efektivita klesá. Argumentujú tým, že verejné investície sú ľahko manipulovateľné silnými politickými osobnosťami a byrokratickými úradníkmi, tým pádom bude vyberanie investičných projektov prebiehať na základe príležitosti získať úplatok. Korupcia tak bude zvyšovať množstvo a veľkosť týchto projektov, čím bude klesať ich efektívnosť (budú uskutočňované nepotrebné a nekvalitné projekty s nízkou návratnosťou). Regresná analýza autorov bola založená na závislosti verejných investícií (ako podielu na HDP) na korupčnom indexe, reálnom HDP na obyvateľa a podiele verejných príjmov na HDP. Rovnako ako Mauro a iní ekonómovia, zaoberajúci sa problematikou korupcie, použili Tanzi a Davoodi k stanoveniu ukazovateľa korupcie dva zdroje, a to Political Risk Services a Business International. Analýza bola uskutočnená za obdobie 1980 až 1995 na vzorke 69 krajín. Čo sa týka efektu zvýšenia podielu verejných investícií na ekonomický rast, ten je podľa Tanziho a Davoodiho otázný. Zatiaľ čo pri poklese celkových a zahraničných investícií v dôsledku korupcie bol preukázaný jednoznačný negatívny vplyv ekonomický rast, pri raste verejných investícií to také jednoznačné nie je. Došli však k záveru, že korupcia preukázateľne znižuje ekonomický rast znižovaním kvality existujúcej infraštruktúry (zvýšenie korupcie o jeden bod vedie k zníženiu kvality komunikácií o 2,2 až 3,9 percentného bodu). Tým, že porastie podiel vládnych investícií na HDP, znížia sa zdroje pre ostatné výdaje. V extrémnych prípadoch môže dôjsť k zámernému zanedbávaniu údržby a opráv už existujúcej infraštruktúry preto, aby mohli byť schválené nové projekty, ktoré by vytvorili príležitosť pre získanie ďalších provízií. Krajina by pri tom mohla dosiahnuť vyšší ekonomický rast zlepšením kvality a údržby existujúcej infraštruktúry, než podporou nových projektov (Tanzi a Davoodi, 1997).

Autori predstavených empirických štúdií jednoznačne preukázali negatívny vplyv korupcie na celkovú úroveň investícií, príliv priamych zahraničných investícií a verejných investícií. Prehľad záverov spomínaných analýz zachytáva Tab. 3.5.3.1.

Tab. 3.5.3.1 Vplyv korupcie na investície

Autor (rok)	Vzorka krajín, obdobie	Zdroje hodnotenia korupcie	Závislá premenná	Záver
Mauro (1996)	67, 1960 - 1985	BI, PRS	investície/HDP a ekonomický rast	rast korupcie o 2 body vedie k zníženiu podielu investícií/HDP o 4 p. b. a zníženiu ekonomického rastu o 0,5 p. b.
Keefer a Knack (1995)	97, 1974 - 1989	korupcia je jednou z 5 premenných zahrnutých do indexu ICRG	investície/HDP a ekonomický rast	potvrdený negatívny vplyv korupcie na podiel investícií/HDP
Brunetti, Kisunko, Weder (1997)	41, 1983 - 1994	korupcia je jednou z 5 premenných indexu "kredibility"	investície/HDP	potvrdený významný negatívny vplyv korupcie na podiel investícií/HDP
Brunetti, Weder (1998)	60, 1974 - 1989	PRS	investície/HDP	rast korupcie o 1 bod vedie k zníženiu miery investícií zhruba o 1,7 p. b.
Wei (1997a)	59, 1990 - 1991	BI, TI	príliv PZI	rast korupcie o 1 bod vedie k zníženiu PZI o 16 % a má na PZI rovnaký účinok ako zvýšenie daňovej sadzby o 3 - 3,6 p. b.
Wei (1997b)	59, 1990 - 1991	BI, TI, GCR - miera neistoty vyvolaná korupciou	príliv PZI	pri priemernej úrovni korupcie vo vzorke (BI index = 3,7) je zvýšenie miery neistoty o 1 p. b. ekvivalentné k zvýšeniu sadzby dane o 4,71 p. b.
Smarzynska, Wei (2000)	22, 1990 - 1999	TI, WDR, Neumannov index	štruktúra PZI	rast korupcie vedie k presunu PZI od plne vlastneným k joint-venture podnikom
Tanzi, Davoodi (1997)	69, 1980 - 1995	BI, PRS	verejné investície/HDP	rast korupcie vedie k zvýšeniu podielu verejných investícií/HDP, poklesu ich produktivity, nižším nákladom na údržbu a prevádzku a poklesu kvality infraštruktúry

Zdroj: vlastné spracovanie ³

³ Vysvetlenie skratiek: BI – Business International, TI – Transparency International, PRS – Political Risk Services, ICRG - International Country Risk Guide, GCR - Global Competitiveness Report, WDR - World Development Report.

4 Analýza vzťahu medzi investíciami a korupciou

Praktická časť mojej práce bude zameraná na overenie skutočného vplyvu korupcie na investície a ekonomický rast. Pri prierezovej analýze budem vychádzať z empirických štúdií, ktoré som popísala v tretej kapitole.

Mojím cieľom je zistiť, či sa negatívny vplyv korupcie, ktorý vo svojich prácach deklarujú jednotliví ekonómovia, potvrdí na vzorke krajín OECD. Krajiny OECD tvoria pomerne homogénnu vzorku, hlavne z hľadiska ich výkonnosti, čo by pre analýzu malo byť výhodou. Nemalo by totiž dochádzať k skresleniu výsledkov. Analýza sa tak bude od prác, predstavených v tretej kapitole, odlišovať okrem iného aj tým, že bude uskutočnená na menšej vzorke, konkrétne na 34 členských krajinách OECD.

Ďalším rozdielom je skúmané obdobie. Empirické práce, zaoberajúce sa vplyvom korupcie na investície, vznikali prevažne v 90. rokoch, zatiaľ čo mojím skúmaným obdobím budú roky 1999 až 2010. Pri niektorých krajinách, ako napr. Japonsko, Austrália, Turecko či Mexiko, pracujem z dôvodu nedostupnosti všetkých potrebných údajov so skráteným obdobím.

Prevažným zdrojom informácií, ktoré budem používať, sú databázy OECD, Transparency International a výročné správy Rozvojového programu OSN (UNDP) Human Development Report. Regresná analýza bude uskutočnená v štatistickom programe SPSS, verzia 18.

4.1 Vzťah medzi korupciou a celkovými investíciami

Už v tretej kapitole som spomínala, že závislosťou medzi korupciou a celkovými investíciami sa ako prvý komplexnejšie zaoberal Paulo Mauro. Práve jeho ekonometrickú analýzu som si preto vybrala za základ pre modelovanie vzťahu medzi korupciou a investíciami. Ako skúmanú vzorku si Mauro zvolil 67 krajín počas časového obdobia 1960 až 1985. Podiel celkových investícií na HDP v jeho modeli, ktorý vychádza z neoklasického modelu rastu, závisí od korupčného indexu, počiatočnej úrovne HDP na obyvateľa (v roku 1960), vzdelanostnej úrovne a populačného rastu. Ešte raz pripomeniem aj závery jeho práce.

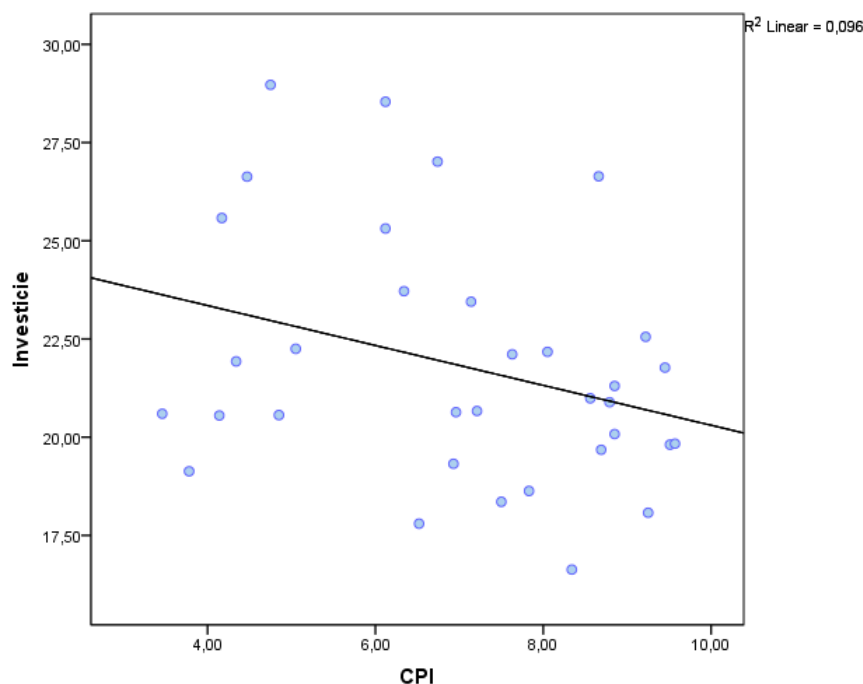
Odhadol, že zlepšenie korupčného indexu o 2 body vedie k zvýšeniu podielu investícií na HDP o 4 percentné body a prostredníctvom pozitívneho efektu investícií na ekonomický rast dôjde k zvýšeniu HDP na obyvateľa o 0,5 percentného bodu (Mauro, 1996).

Predpokladanou hypotézou, s ktorou pracuje aj Mauro je, že:

existencia korupcie - \uparrow obavy investorov, že ich investície budú ukrátené o čiastku zaplatenú ako úplatok úradníkom - \downarrow podiel investícií na HDP.

Nasledujúcu hypotézu overím jednoduchým grafom zachytávajúcím závislosť investícií na úrovni korupcie (viď Obr. 4.1.1). V skúmanej vzorke krajín pozorujem nepriamu lineárnu závislosť medzi CPI a investíciami v pomere k HDP, čo hypotézu o klesajúcej úrovni investícií vyvracia. Čím vyššia je teda úroveň korupcie (nižšie CPI), tým vyšší je podiel investícií na HDP. Závislosť sa však vyznačuje vysokým rozptylom, to znamená, že zrejme existujú aj ďalšie premenné, ktoré majú na úroveň investícií väčší vplyv. Pokúsim sa teda zistiť, či zahrnutie premenných použitých Maurom, vnesie do zostrojeného modelu lepšiu vypovedajúcu schopnosť.

Obr. 4.1.1 Vzťah medzi celkovými investíciami (v pomere k HDP) a úrovňou korupcie

Zdroj: vlastné spracovanie

Pre modelovanie vzťahu medzi korupciou a investíciami som si za základ vybrala práve Maurovu ekonometrickú analýzu, budem teda vychádzať z rovnakej závislosti:

$$Invest_HDP = f(CPI; HDP_ob_1999; Vzdelanie).$$

Invest_HDP predstavuje priemerný percentuálny podiel celkových investícií na hrubom domácom produkte za obdobie 1999 – 2010 (dosahuje hodnoty 0 až 100). Pod investíciami sa z ekonomického hľadiska rozumie vždy tvorba reálneho kapitálu, preto sa za ich ukazovateľ považuje prevažne hrubá tvorba fixného kapitálu. Pre vzorku krajín OECD sú údaje o tvorbe kapitálu čerpané zo štatistiky National Accounts at a Glance 2011.

CPI predstavuje priemernú hodnotu indexu, ktorý, ako som už spomínala, zostavuje Transparency International za účelom merania úrovne vnímanej korupcie. Index dosahuje hodnoty 0 až 10. Čím bližšie k 10 sa index nachádza, tým nižšia je úroveň korupcie v krajine.

HDP_ob_1999 predstavuje úroveň HDP na obyvateľa v počiatočnom roku, teda v r. 1999. Pre lepšiu porovnateľnosť medzi krajinami použijem index, ktorý za základnú jednotku považuje priemernú hodnotu HDP na obyvateľa všetkých krajín OECD (rovnaké výsledky boli dosiahnuté aj pri dosadení reálneho HDP na obyvateľa vyjadreného v PPP, v mil. USD).

Vzdelanie je zastúpené indexom, ktorý vydáva UNDP vo svojich správach. Predstavuje jeden z troch indexov, z ktorých je zostavený index ľudského rozvoja. Je založený na priemernom počte rokov školskej dochádzky u dospelých a na očakávanom počte rokov školskej dochádzky u detí. Rozpätie tohto indexu sa nachádza v intervale od 0 do 1, pričom 1 značí vysokú úroveň vzdelania (pre potreby modelu som hodnotu indexu vynásobila 10).

Pred uskutočnením regresnej analýzy som skúmala, či údaje, s ktorými budem pracovať nezahŕňajú odľahlé hodnoty, ktoré by mohli skresľovať výsledky odhadu. Z tohto dôvodu sa odľahlé hodnoty nahrádzujú druhou najnižšou alebo najvyššou hodnotou. Zistila som, že odľahlé hodnoty vykazuje Kórea v príliš vysokom podiele investícií na HDP,

Luxembursko v úrovni HDP⁴ na obyvateľa a Mexiko a Turecko v príliš nízkej úrovni vzdelania (viď Príloha č. 2).

Výsledky modelu, odhadnutého po odstránení odľahlých hodnôt, sú zachytené v tabuľke (viď Tab. 4.1.1). Očistený koeficient determinácie je pomerne nízky, jeho hodnota je 0,191. Hodnota spoľahlivosti určuje, že model je schopný podiel investícií na HDP vysvetliť z menej ako 20 % (lepšie výsledky neprinieslo ani logaritmovanie, preto budem aj naďalej pracovať s pôvodnou podobou premenných). Model ako celok sa však dá považovať za štatisticky významný (naznačuje to hodnota Sig. = 0,025) a nevyskytol sa žiaden problém s multikolinearitou. Nízka hodnota spoľahlivosti naznačuje, že model zrejme nie je správne špecifikovaný a nemá dostatočnú vypovedaciu schopnosť. Lepšie výsledky však neboli dosiahnuté ani keď som medzi premenné zaradila priemernú dlhodobú úrokovú sadzbu či priemernú daňovú kvótu. Obe tieto veličiny by pri tom mohli mať vplyv na úroveň investícií, keďže predstavujú náklady spojené so získaním a prevádzkovaním kapitálu. Preto budem aj naďalej pracovať iba s premennými, ktoré vo svojom modeli používal Mauro.

Tab. 4.1.1 Výsledky regresnej analýzy 1

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,191 Sig. = 0,025	Neštandardizované koeficienty		t	Sig.	Štatistika kolinearity	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštanta	14,215	4,914	2,892	0,007		
CPI	-0,623	0,393	-1,584	0,124	0,389	2,569
HDP_ob_1999	-0,017	0,018	-0,921	0,364	0,407	2,46
Vzdelanie	1,573	0,646	2,437	0,021	0,773	1,293
a. Závislá premenná: Investície_HDP						

Zdroj: vlastné spracovanie

Za štatisticky významný sa dá považovať index CPI (na 10 % hladine významnosti) a rovnako vzdelanie (na 5 % hladine významnosti). Počiatočná úroveň HDP na obyvateľa sa

⁴ Luxembursko sa vyznačuje odlišnou štruktúrou hospodárstva. Predstavuje finančné a bankové centrum, čo potvrdzuje aj fakt, že finančný sektor sa na tvorbe HDP podieľa 30%. Za svoje postavenie vďačí aj mnohým výhodám, ktoré z neho robili daňový raj, avšak po tlaku OECD a Európskej únie mnohé z nich stratila. Vysoká hodnota HDP na obyvateľa je spôsobená aj faktom, že až 60% pracovnej sily je tvorených zahraničnými/cezhraničnými pracovníkmi, na ktorých je závislá. Produkt tvorený týmito pracovníkmi sa však nepočítava na celú pracovnú silu, ale iba na jej rezidentov (MZV SR, 2011).

však za štatisticky významnú nedá považovať, preto som ďalší odhad modelu uskutočnila bez nej (viď Tab. 4.1.2).

Tab. 4.1.2 Výsledky regresnej analýzy 2

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,263 Sig. = 0,026	Neštandardizované koeficienty		t	Sig.	Štatistika kolinearit	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštanta	13,047	6,063	2,152	0,039		
CPI	-0,788	0,292	-2,697	0,011	0,785	1,274
Vzdelanie	1,647	0,774	2,127	0,041	0,785	1,274
a. Závislá premenná: Investície_HDP						

Zdroj: vlastné spracovanie

Hodnota spoľahlivosti tohto modelu sa zvýšila na 26 % a jeho významnosť ostala takmer rovnaká. Ani v tomto modeli sa nevyskytuje problém s multikolinearitou a heteroskedasticitou (nekonštantnosťou rozptylu u náhodných porúch, ktorá by spôsobila, že odhad parametrov modelu by bol nepresný, viď Príloha 3). Úroveň korupcie a vzdelania v tomto modeli možno považovať za štatisticky významné na 5 % hladine významnosti, to znamená, že s 95 % pravdepodobnosťou majú vplyv na úroveň investícií. Výsledný vzťah je možné rovnicou vyjadriť nasledujúcim spôsobom:

$$\text{Investície_HDP} = 13,047 - 0,788 \text{ CPI} + 1,647 \text{ Vzdelanie} + \hat{u}.$$

Regresný koeficient $\beta_1 = -0,788$ hovorí, že ak vzrastie koeficient CPI (zniži sa úroveň korupcie) o 1 bod, tak sa podiel investícií na HDP zníži o 0,8 percentného bodu, v prípade, že úroveň vzdelania ostane nezmenená.

Regresný koeficient $\beta_2 = 1,647$ hovorí, že ak vzrastie koeficient vzdelanosti o 1 bod (zlepší sa vzdelanostná úroveň), tak sa podiel investícií na HDP zvýši o 1,7 percentného bodu, v prípade, že úroveň korupcie ostane nezmenená.

Z uvedeného vyplýva, že prierezová regresná analýza na vzorke krajín OECD dospela k úplne opačným záverom, aké predpokladal Mauro. Vyššia úroveň korupcie neznižuje mieru

investícií, ale práve naopak ju zvyšuje. Vysvetlenie môže spočívať v tom, že korupcia nepredstavuje pre investorov až takú prekážku, aká by sa dala očakávať. A aj napriek tomu, že sú nútení poskytovať pri svojom podnikaní úplatky, výnosnosť ich investícií tým zrejme výrazne netrpí a výhody vyplývajúce z nekalých praktík tak prevyšujú ich náklady. Aj napriek tomu, že OECD je považovaná za homogénnu vzorku krajín s podobnou ekonomickou vyspelosťou, nie je tomu tak vo všetkých ohľadoch. Na jednej strane totiž zahŕňa veľmi vyspelé krajiny ako napr. Holandsko, Nórsko, Švédsko, Fínsko či Veľká Británia, ktoré už vrchol svojej investičnej aktivity majú za sebou. Počas sledovaného obdobia dosahoval priemerný podiel investícií na HDP týchto krajín menej ako 20 % úroveň a v rámci svojho historického vývoja si vytvorili spoločenské prostredie netolerujúce korupčné praktiky. Zatiaľ čo na druhej strane sú krajiny ako napr. Česká republika, Estónsko, Slovinsko a Slovensko, ktorých korupčné prostredie je veľmi silné (čo je rovnako spôsobené historickým vývojom a možno ho považovať za pozostatok minulého režimu), avšak sú považované za veľmi rýchlo rastúce a proexportne orientované s pomerne vysokou výnosnosťou investícií. Aj napriek existencii korupcie sa preto investorom oplatí investovať a nedochádza tak k poklesu podielu investícií na HDP.

4.2 Vzťah medzi korupciou a priamymi zahraničnými investíciami (PZI)

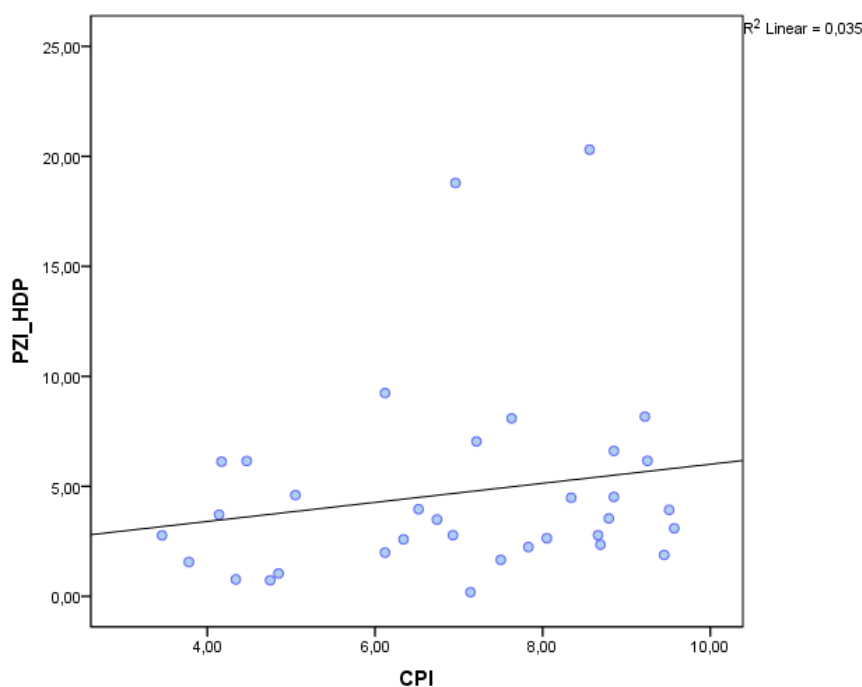
Už v predchádzajúcej časti som spomenula, že jedným z najvýznamnejších ekonómov, ktorý sa zaoberal vplyvom korupcie na PZI, bol Wei. Na základe špeciálneho prieskumu, uskutočneného na firemnej úrovni v 59 krajinách, vytvoril bilaterálnu maticu kapitálových tokov počas rokov 1990 a 1991. Dokázal, že korupcia má na PZI silný negatívny vplyv, ktorý je dokonca väčší ako by na PZI malo zvýšenie daňovej sadzby. Zhoršenie korupčného indexu o jeden bod vedie podľa neho k zníženiu PZI o 16 %. Vzťah medzi korupciou a PZI, ktorý vychádza zo záverov Weiho analýzy, by sa dal pre potreby mojej analýzy zjednodušiť vyjadriť, tak že:

existencia korupcie - \uparrow obavy a neistotu investorov - \downarrow príliv PZI (v pomere k HDP).

Wei vychádzal z toho, že na rozdiel od daní, ktoré sú transparentné, nie je platba úplatkov zmluvne vynúiteľná a nemá právnu oporu. Rovnako tak môže korupcia na PZI

negatívne pôsobiť svojou nepredvídateľnosťou. Všetky tieto faktory spôsobujú neistotu, ktorá odrádza investorov od PZI do krajiny, zasiahnutej korupciou. Spomenuté tvrdenia overím jednoduchým grafom závislosti podielu PZI na HDP na úrovni korupcie (viď Obr. 4.2.1). V skúmanej vzorke krajín pozorujem medzi PZI a CPI priamu lineárnu závislosť, čím sa pravdivosť tvrdení potvrdila. To značí, že čím vyššia hodnota CPI (nižšia úroveň korupcie), tým vyšší je podiel PZI na HDP.

Obr. 4.2.1 Vzťah medzi prílivom PZI (v pomere k HDP) a úrovňou korupcie

Zdroj: vlastné spracovanie

V analýze, ktorú Wei uskutočnil, závisí príliv PZI okrem korupcie aj od ďalších faktorov, ako napr. otvorenosti ekonomiky, daňovej záťaže, veľkosti firmy, diverzifikácie jej produkcie či vzdialenosťou medzi domovskou firmou a miestom, v ktorom chce uskutočniť svoju PZI. Vzhľadom k tomu, že mal k dispozícii údaje z prieskumu uskutočneného na podnikovej (mikro) úrovni, ktoré sú nevhodné pre moju prierezovú analýzu, bola som nútená niektoré premenné vylúčiť. Pre modelovanie vzťahu medzi PZI a korupciou budem používať nasledujúcu závislosť:

$$PZI_HDP = f(CPI, Otvorenosť_ek, Daňová_kvóta).$$

PZI_HDP reprezentuje priemerný príliv PZI (v pomere k HDP), ktorý som vypočítala z údajov o PZI a HDP dostupných v databáze OECD (ide o percentuálny podiel, ktorý dosahuje hodnotu 0 až 100).

CPI je už spomínaný index korupcie, ktorý dosahuje hodnotu 0 až 10.

Otvorenosť_ek znamená priemernú otvorenosť krajiny voči zahraničiu (percentuálny podiel) a je vypočítaná z údajov databázy OECD (2012) ako:

$$\left(\frac{EXPORT + MPORT}{2} \right) HDP * 100 .$$

Daňová_kvóta je v modeli ukazovateľom priemernej úrovne celkovej daňovej záťaže v danej krajine. Je vypočítaná z údajov zverejňovaných v databáze OECD ako podiel daňových výnosov a HDP, násobený stami.

Opäť som najskôr uskutočnila analýzu odľahlých hodnôt. Zistila som, že Luxembursko a Belgicko vykazujú príliš vysoký podiel PZI na HDP. Luxembursko dosahuje oproti skúmanej vzorke krajín extrémne hodnoty aj čo sa týka otvorenosti ekonomiky (Príloha č. 4).

Tab. 4.2.1 Výsledky regresnej analýzy 1

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,608 Sig. = 0,000	Neštandardizované koeficienty		t	Sig.	Štatistika kolinearita	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštantá	-1,296	1,498	-0,866	0,394		
CPI	0,427	0,17	2,519	0,017	0,784	1,275
Otvorenosť_ek	0,107	0,015	7,056	0,000	0,908	1,101
Daňová_kvóta	-0,064	0,045	-1,435	0,162	0,731	1,368
a. Závislá premenná: PZI_HDP						

Zdroj: vlastné spracovanie

Po nahradení odľahlých hodnôt som v programe SPSS odhadla model, ktorého výsledky zachytáva tabuľka (viď Tab. 4.2.1). Hodnota očisteného koeficientu determinácie je

0,608 a je teda pomerne vysoká. Znamená to, že model vysvetľuje podiel priamych zahraničných investícií na HDP zo 60 %. Rovnako sa za uspokojivé dá pokladať to, že celý model je štatisticky významný a na 5 % hladine významnosti sú významné aj premenné CPI a otvorenosť ekonomiky. Za menej štatisticky významnú (iba na 15 % hladine významnosti) sa dá považovať daňová kvóta. V modeli sa nevyskytol problém s multikolinearitou ani s heteroskedasticitou (viď Príloha č. 5).

Matematický zápis výsledného vzťahu znie:

$$PZI_HDP = -1,296 + 0,427 CPI + 0,107 Otvorenosť_ek - 0,064 Daňová_kvóta + \hat{u}.$$

Regresný koeficient $\beta_1 = 0,427$ hovorí, že ak vzrastie koeficient CPI (zníži sa úroveň) korupcie o 1 bod, tak sa príliv PZI (v pomere k HDP) zvýši o 0,4 percentného bodu, pri nezmenenej úrovni otvorenosti ekonomiky a daňovej kvóty.

Regresný koeficient $\beta_2 = 0,107$ hovorí, že ak vzrastie úroveň otvorenosti ekonomiky o 1 percentný bod, tak sa príliv PZI (v pomere k HDP) zvýši o 0,1 percentného bodu, pri nezmenenej úrovni korupcie a daňovej kvóty.

Regresný koeficient $\beta_3 = -0,064$ hovorí, že ak vzrastie úroveň daňového zaťaženia krajiny o 1 percentný bod, tak sa príliv PZI (v pomere k HDP) zníži o takmer 0,1 percentného bodu, pri nezmenenej úrovni korupcie a otvorenosti ekonomiky.

Odhadnutý model potvrdzuje negatívny dopad korupcie na príliv PZI. Investorov teda okrem iných faktorov zrejme skutočne zaujíma korupčná situácia v krajine, do ktorej sa rozhodnú investovať. Uvedomujú si, že prípadné korupčné praktiky by mohli výrazne znížiť výnosnosť ich investícií a radšej budú svoje prostriedky investovať do krajín, ktoré im zaručujú podnikanie v transparentnejšom prostredí bez korupčných rizík a neistoty.

4.3 Vzťah medzi korupciou a verejnými investíciami

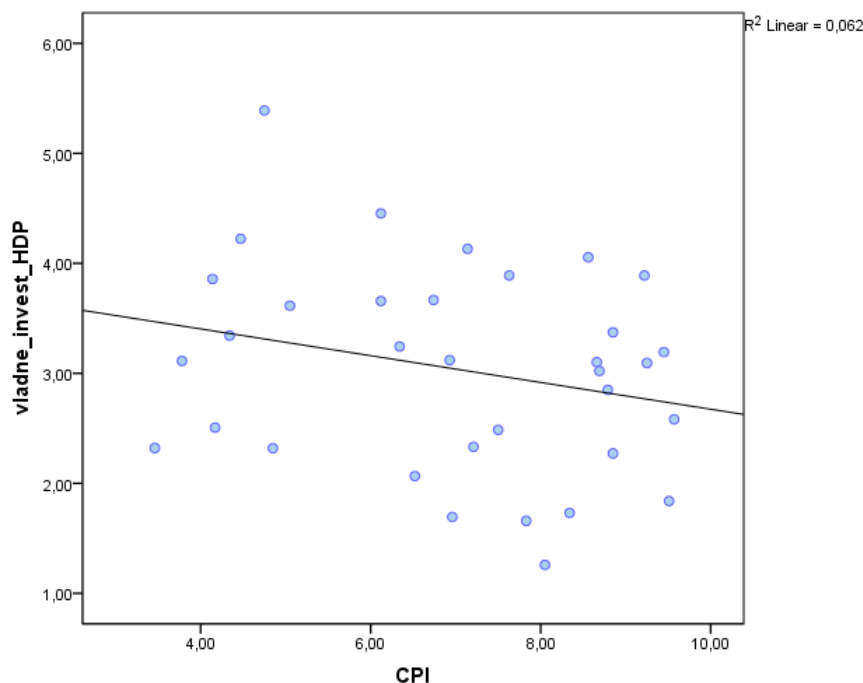
Za základ pre modelovanie vzťahu medzi verejnými investíciami a korupciou som si vybrala empirickú prácu Vita Tazihho a Hamida Davoodiho. Na vzorke 69 krajín, počas

rokov 1980 až 1995, potvrdili negatívny vplyv korupcie na verejné investície a ich kvalitu, ktorý sa prejavil vo zvyšovaní podielu verejných investícií na hrubom domácom produkte. Pod verejnými investíciami rozumejú investície vládnych inštitúcií. Hypotéza, z ktorej budem pri svojej práci na základe ich analýzy vychádzať, teda znie:

existencia korupcie → netransparentné vládne investície → korupčné príležitosti
 → zvýšenie množstva a veľkosti nekvalitných, neefektívnych, predražených investícií →
 ↑ podiel verejných investícií na HDP.

Nasledujúcu hypotézu overím grafom závislosti verejných investícií (v pomere k HDP) na úrovni korupcie (viď Obr. 4.3.1). V skúmanej vzorke krajín pozorujem nepriamu lineárnu závislosť, čo hypotézu o rastúcej úrovni vládnych investícií pri vyššej úrovni korupcie (nižšom CPI) potvrdzuje. Závislosť však nie je veľmi presvedčivá a úplne jednoznačná, keďže sa vyznačuje vysokým rozptylom a naznačuje, že zrejme existujú aj iné premenné, ktoré majú na úroveň vládnych investícií väčší vplyv.

Obr. 4.3.1 Vzťah medzi verejnými investíciami (v pomere k HDP) a úrovňou korupcie

Zdroj: vlastné spracovanie

V súlade Tanzim a Davoodim bude moja regresná analýza založená na nasledujúcej závislosti:

$$Vládne_invest_HDP = f(CPI, HDP_ob, Príjmy_HDP).$$

Vládne_invest_HDP predstavujú priemerný percentuálny podiel verejných investícií na HDP za obdobie 1999 – 2010 (dosahuje hodnotu 0 až 100). Pod verejnými investíciami sa rozumie hrubá tvorba fixného kapitálu uskutočňovaná vládnymi inštitúciami, ktorá je v rámci krajín za skúmané obdobie zachytená v štatistikách OECD National Accounts at a Glance.

CPI značí už spomínanú priemernú úroveň korupcie za skúmané obdobie.

HDP_ob predstavuje priemernú úroveň hrubého domáceho produktu na obyvateľa v krajinách za pozorované obdobie. Na jeho vyjadrenie je pre lepšiu porovnateľnosť v rámci skúmanej vzorky a pre potreby modelu použitý index, ktorý za základnú jednotku považuje priemernú hodnotu HDP na obyvateľa všetkých krajín OECD (rovnaké výsledky boli dosiahnuté aj pri dosadení reálneho HDP na obyvateľa vyjadreného v PPP, v mil. USD).

Príjmy_HDP reprezentujú priemerné vládne príjmy (v pomere k HDP). V rámci ekonomickej logiky, by mali vládne príjmy mať na vládne investície výrazný vplyv, keďže predstavujú zdroje, z ktorých sú financované. Údaje o vládnych príjmoch sú dostupné v databáze OECD.

Analýza odľahlých hodnôt opäť poukázala na príliš vysokú úroveň HDP na obyvateľa, ktorú vykazuje Luxembursko a predstavuje tak výraznú odchýlku od hodnôt, dosahovaných ostatnými krajinami (viď Príloha č. 6).

Výsledky modelu, odhadnutého po nahradení extrémnych hodnôt, zachytáva tabuľka (viď. Tab. 4.3.1). Hodnota očisteného koeficientu determinácie je veľmi nízka, iba 0,006 (zlepšenie neprinieslo ani logaritmovanie, preto budem aj naďalej pracovať s pôvodnou podobou premenných). To znamená, že takto zostrojený model nevysvetľuje verejné investície (v pomere k HDP) ani z jedného percenta. Štatistická významnosť modelu a jednotlivých premenných je tiež neuspokojivá.

Tab. 4.3.1 Výsledky regresnej analýzy 1

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,006 Sig. = 0,434	Neštandardizované koeficienty		t	Sig.	Štatistika kolinearity	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštanta	4,388	0,846	5,188	0,000		
CPI	-0,112	0,131	-0,853	0,400	0,426	2,347
Prijmy_HDP	-0,02	0,023	-0,879	0,386	0,726	1,377
HDP_ob	0,003	0,008	0,326	0,747	0,417	2,398
a. Závislá premenná: Vládne_invest_HDP						

Zdroj: vlastné spracovanie

Zlepšenie neprinieslo ani pridanie ďalšej vysvetľujúcej premennej, ktorá by mohla verejné investície ovplyvňovať. Pridaním daňovej kvóty očistený koeficient determinácie poklesol na 0,005 a významnosť modelu sa takmer nezmenila (Sig. = 0,433). Daňová kvóta predstavuje daňovú záťaž v krajine, ktorá má negatívny vplyv hlavne na súkromné investície. Verejné investície by ňou mohli byť ovplyvnené v zmysle, že keďže sa jedná o podiel príjmov z daní na hrubom domácom produkte, predstavuje v podstate zdroje financovania týchto investícií v pomere k HDP.

Rozhodla som sa preto odstrániť premennú HDP na obyvateľa, ktorá je štatisticky najmenej významná a odhadnúť model, v ktorom bude podiel verejných investícií vysvetľovať iba úroveň korupcie a vládne príjmy. Výsledky modelu zachytáva tabuľka (viď Tab. 4.3.2).

Tab. 4.3.2 Výsledky regresnej analýzy 2

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,023 Sig. = 0,263	Neštandardizované koef.		t	Sig.	Štatistika kolinearity	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštanta	4,362	0,83	5,257	0,000		
CPI	-0,083	0,096	-0,866	0,393	0,769	1,3
Prijmy_HDP	-0,018	0,022	-0,837	0,409	0,769	1,3
a. Závislá premenná: Vládne_invest_HDP						

Zdroj: vlastné spracovanie

Koeficient determinácie je stále veľmi nízky, model vysvetľuje verejné investície iba z 2 %. Rovnako obe vysvetľujúce premenné sa nedajú považovať za štatisticky významné. Model je zrejme zle špecifikovaný a nemá vypovedajúcu schopnosť. Vplyv korupcie na vládne investície sa však nedá jednoznačne vylúčiť. Z dôvodu nevýznamnosti celého modelu nebudem vysvetľovať jednotlivé koeficienty, podotknem iba, že verejné investície vykazujú negatívnu závislosť na obe premenné. To znamená, že zvýšenie indexu CPI (zníženie úrovne korupcie v krajine) vyvolá zníženie verejných investícií (v pomere k HDP), a naopak.

Závery Davoodiho a Tanziho sa tak potvrdili, i keď ich nie je možné pokladať za štatisticky významné. Zvyšovanie vládnych príjmov v pomere k HDP by malo viesť k zvyšovaniu podielu verejných investícií na HDP, avšak model vykazuje práve opačnú závislosť. Neuspokojivé výsledky môžu byť spôsobené malým počtom pozorovaní, keďže analýza je uskutočnená iba na vzorke 34 krajín. Priemerný podiel verejných investícií na HDP bol v skúmanej vzorke krajín pomerne nízky, pohyboval sa v hodnotách od 1 do 5 %. Priemerný podiel celkových investícií sa ale pohyboval v rozmedzí 17 až 28 % na HDP, to znamená že verejné investície predstavujú len malú časť celkových investícií. Rovnako tiež predstavujú malú časť z celkových vládnych výdajov, ktoré v skúmanom období dosahovali 20 až 55 % podielu na HDP (OECD, 2012). Je preto možné, že keďže verejné investície nepredstavujú veľmi významnú zložku vládnych výdajov ani celkových investícií, neprinášajú so sebou toľko korupčných príležitostí. Vyššia závislosť by preto mohla byť dosiahnutá pri skúmaní celkových vládnych výdajov.

4.4 Vzťah medzi korupciou a ekonomickým rastom

Už v druhej kapitole som predstavila názory niekoľkých ekonómov na vzájomný vzťah medzi korupciou a ekonomickým rastom. Niektorí sa domnievajú, že korupcia môže na ekonomický rast pôsobiť pozitívne vzhľadom k tomu, že pomáha urýchliť ekonomické procedúry, ktoré sú zaťažené byrokratickými prekážkami. Iní naopak zastávajú názor, že keďže korupcia spôsobuje presúvanie talentovaných zamestnancov od produktívnych činností smerom k neproduktívnym rent-seeking aktivitám, brzdí ekonomický rast. Okrem toho predstavuje obrovskú prekážku pre podnikateľov, ktorí si platenie úplatkov nemôžu dovoliť a bráni im tak v produktívnej aktivite.

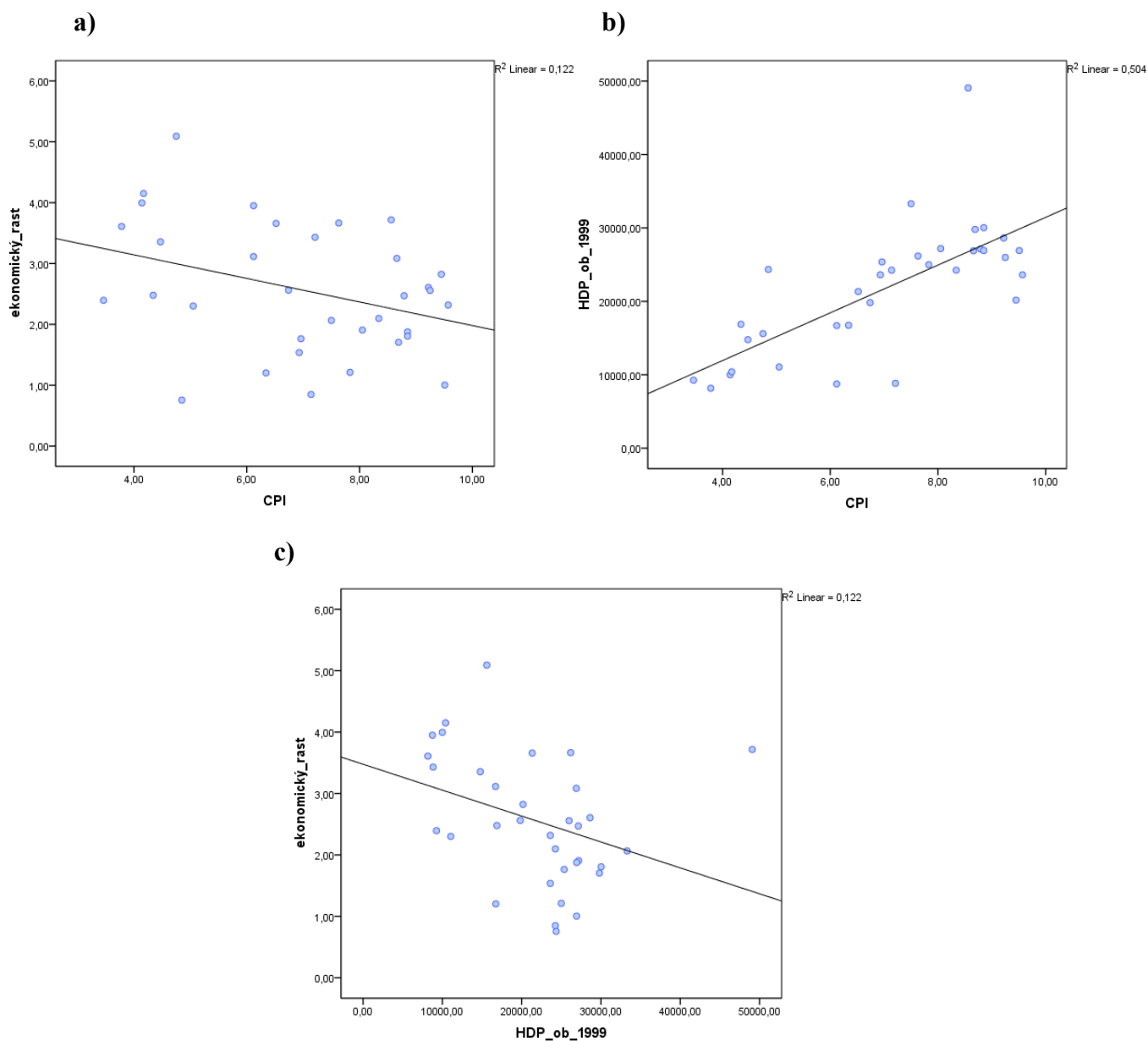
Ekonometrickou analýzou vzťahu medzi korupciou a ekonomickým rastom sa ako prvý zaoberal Paulo Mauro (1995, 1996). Znova pripomením jeho závery. *Zhoršenie vnímania korupcie o 2 body (na škále 1 – 10) povedie k poklesu HDP na obyvateľa o 0,8 až 1,3 percentného bodu* a prostredníctvom efektu korupcie na investície dôjde k poklesu HDP na obyvateľa o 0,5 percentného bodu. Mauro pracuje s hypotézou, že :

existencia korupcie - ↓ podiel investícií na HDP, ↑ vládne výdaje (v pomere k HDP) -
↓ ekonomický rast.

Pri analýze vzťahu medzi korupciou a ekonomickým rastom budem vychádzať nielen z empirických štúdií P. Maura (1995, 1996) ale tiež zo štúdie vypracovanej Fraitom a Červenkom (2002). Frait a Červenka totiž skúmali rovnako vzorku krajín OECD, je teda pravdepodobné, že dôjdem k podobným záverom.

Grafickú analýzu vzťahu medzi ekonomickým rastom a úrovňou korupcie v skúmanej vzorke krajín OECD zachytáva Obr. 4.4.1. Z grafu **a)** je možné vypožorovať pozitívnu lineárnu závislosť medzi úrovňou korupcie (CPI) a ekonomickým rastom. Teda krajiny s vyššou mierou korupcie rastú rýchlejšie. Frait a Červenka (2002) tvrdia, že sa táto skutočnosť dá veľmi jednoducho vysvetliť efektom konvergenzie. Efekt konvergenzie spočíva v tom, že krajiny s nižšou počiatočnou úrovňou dôchodku by mali „doháňať“ krajiny, ktoré sú bohaté. To znamená, že by tieto chudobnejšie krajiny mali rásť rýchlejším tempom. Graf **b)** zachytáva vzťah medzi úrovňou korupcie a HDP na obyvateľa (inak povedané, životnou úrovňou) v r. 1999. Je viditeľné, že krajiny s vyššou mierou korupcie vykazujú nižšiu životnú úroveň. Graf **c)** potom zachytáva efekt konvergenzie. Na horizontálnej osi sú znázornené priemerné tempá rastu HDP a na vertikálnej osi hodnoty HDP na osobu v r. 1999 v parite kúpnej sily. Tieto tri grafy svedčia to tom, že krajiny s vyššou mierou korupcie dosahovali v r. 1999 nižšiu životnú úroveň, ale zároveň kvôli efektu konvergenzie vyššie priemerné tempo ekonomického rastu.

Obr. 4.4.1 Vzťah medzi úrovňou korupcie, ekonomickým rastom a životnou úrovňou

Zdroj: vlastné spracovanie

Mauro pri analýze vzťahu medzi ekonomickým rastom a korupciou vychádzal z neoklasického modelu rastu rozšíreného o ľudský kapitál a počiatočnú úroveň HDP, o ktorý sa budem pri svojej práci tiež opierať. Zostrojím preto najprv model, v ktorom bude ekonomický rast závislý na kapitáli (celkové reálne investície v pomere k HDP), počiatočnej úrovni HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily (PPP) a ľudskom kapitáli (indexe vzdelania).

Ekonomickým rastom sa rozumie priemerný rast HDP na obyvateľa medzi rokmi 2010 a 1999. Výsledky odhadnutého modelu, zachytáva tabuľka (viď Tab. 4.4.1).

Tab. 4.4.1 Výsledky regresnej analýzy 1

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,257 Sig. = 0,008	Neštandardizované koeficienty		t	Sig.	Štatistika kolinearit	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštanta	-0,156	2,085	-0,075	0,941		
Investície_HDP	0,077	0,059	1,305	0,202	0,753	1,328
HDP_ob_1999	-0,015	0,006	-2,503	0,018	0,633	1,581
Vzdelanie	0,281	0,261	1,074	0,292	0,709	1,411
a. Závislá premenná: Ekonomicky_rast						

Zdroj: vlastné spracovanie

Hodnota očisteného koeficientu determinácie naznačuje, že model je schopný vysvetliť ekonomický rast iba z 25 %. Zlepšenie koeficientu determinácie neprinieslo ani logaritmovanie všetkých premenných, preto budem aj naďalej pracovať s ich základnou podobou. Model ako celok je významný na 5 % hladine významnosti, ale jeho dve vysvetľujúce premenné, investície a úroveň vzdelania, sa za štatisticky významné považovať nedajú. Najmenej významnou premennou je vzdelanie, preto ho nahradím úrovňou korupcie meranou indexom CPI a odhadnem nový model, ktorého výsledky zachytáva Tab. 4.4.2. Model v rovnakom tvare používa aj Frait a Červenka (2002), a preto budem pokračovať práve s nasledujúcou závislosťou:

$$\text{Ekonomický_rast} = f(\text{Investície_HDP}, \text{HDP_ob_1999}, \text{CPI}).$$

Hodnota očisteného koeficientu determinácie sa pridaním novej premennej veľmi nezmenila, čo znamená, že model je schopný ekonomický rast vysvetliť opäť iba z necelých 23 %. Model nie je zaťažený problémom s multikolinearitou ani heteroskedasticitou (viď Príloha č. 7). Model a miera investícií sú významné na 5 % hladine významnosti. Počiatočná úroveň HDP je významná na 10 % hladine významnosti. Index CPI sa však za štatisticky významný pokladať nedá, pretože pravdepodobnosť, že skutočne vysvetľuje ekonomický rast,

je iba necelých 20 %. Model je zrejme zle špecifikovaný a nemá vypovedajúcu schopnosť, nebudem preto jednotlivé regresné koeficienty vysvetľovať.

Tab. 4.4.2 Výsledky regresnej analýzy 2

Koeficienty						
Adj. R ² = 0,229 Sig. = 0,013	Neštandardizované koeficienty		t	Sig.	Štatistika kolinearity	
	B	Smerodajná odchýlka			Tolerancia	VIF
1 Konštanta	1,356	1,542	0,879	0,386		
Investície_HDP	0,101	0,056	1,805	0,081	0,868	1,152
HDP_ob_1999	-0,013	0,008	-1,671	0,105	0,396	2,527
CPI	0,029	0,132	0,22	0,827	0,411	2,431
a. Závislá premenná: Ekonomicky_rast						

Zdroj: vlastné spracovanie

Účelom tohto modelovania bolo zistiť, či úroveň korupcie pôsobila na ekonomický rast krajín OECD v sledovanom období. Pozorovanie teda nepotvrdilo Maurove závery, ale tak ako som predpokladala, došlo k potvrdeniu záverov Fraita a Červenku (2002). Frait a Červenka pracovali s podobnou vzorkou krajín a ich analýza rovnako nepreukázala významnosť vplyvu korupcie na ekonomický rast. I keď regresný koeficient indexu CPI aj v ich modeli nadobúda kladnú hodnotu. To znamená, že rast hodnoty indexu CPI (zlepšenie úrovne korupcie) vedie k zvýšeniu ekonomického rastu. Problémom ale je už spomínaná nevýznamnosť úrovne korupcie, ktorú ako som už spomínala Frait a Červenka (2002) vysvetľujú efektom konvergenencie. Krajiny s vyššou úrovňou korupcie dosahovali v skúmanej vzorke nižšiu úroveň dôchodku na osobu. Nižšia úroveň dôchodku, a teda aj kapitálu na hlavu, bývajú zdrojom vyššej medznej produktivity kapitálu a teda i rastu. Investorov zrejme vyššia úroveň korupcie v krajinách s nižšou úrovňou dôchodku neodrádza práve preto, že aj napriek nej je výnosnosť ich investícií vyššia, ako by tomu bolo v bohatších krajinách. Vychádzam z toho, že ani moja analýza efektu korupcie na celkové investície nepotvrdila jej negatívny vplyv, ktorý by sa prejavil poklesom miery investícií, práve naopak. Vďaka tomu nebude zvyšujúca sa úroveň korupcie v krajinách s nižšou úrovňou HDP viesť k takému poklesu ekonomického rastu, aký pri svojej analýze predpokladal Mauro (1995, 1996).

4.5 Zhrnutie

Výsledky analýzy je možné zhrnúť v štyroch bodoch.

- Negatívny vplyv korupcie na úroveň investícií nebol na vzorke krajín OECD v sledovanom období potvrdený. Nebolo preukázané, že by rastúca úroveň korupcie spôsobovala pokles investícií.
- Negatívny vplyv korupcie na príliv priamych zahraničných investícií bol preukázaný. Rastúca úroveň korupcie v sledovanej vzorke krajín spôsobovala pokles prílivu priamych zahraničných investícií.
- Negatívny vplyv korupcie na úroveň verejných investícií nebol preukázaný. Nebolo preukázané, že by rastúca úroveň korupcie spôsobovala rast verejných investícií.
- Negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast nebol potvrdený. Nebolo preukázané, že by rastúca úroveň korupcie spôsobovala v sledovanej vzorke krajín pokles ekonomického rastu.

5 Záver

V dnešnom globalizovanom svete je korupcia veľmi diskutovaným problémom, keďže zasahuje nie len do života jednotlivcov ako takých, ale ovplyvňuje fungovanie korporácií či činnosť štátu. Nemá teda dopad iba na účastníkov korupčného aktu, práve naopak, jej následky doliehajú, v konečnom dôsledku, na celú spoločnosť. Dôkazom je aj analýza, ktorú som v práci uskutočnila. Poukazuje na to, že korupcia nie je len problémom spoločenským, kultúrnym či politickým, ale vo veľkej miere aj problémom ekonomickým.

Hoci je korupcia považovaná za tak závažný problém, dodnes sa expertná verejnosť nezhodla na jej jednotnej definícii. V druhej kapitole som preto predstavila niekoľko klasických pohľadov na jej definovanie. Všetky sa v podstate zhodujú, že najčastejšie zasahuje verejný sektor, kde kvôli korupcii dochádza k zneužitiu verejných právomocí. Predstavuje neformálny vzťah medzi, spravidla, dvoma subjektmi, ktorý je pre nich obojstranne výhodný. Korumpovaná osoba poruší povinnosť vyplývajúcu z jej postavenia a za účelom dosiahnutia osobného prospechu predá korumpujúcej osobe určitú výhodu. Prospechom sa rozumie nie len peňažné, ale aj nepeňažné plnenie či samotný, ešte nerealizovaný, príslub. Korupciou je ponúknutie, predanie, ale aj požadovanie akejkoľvek výhody. Toto chovanie nemusí byť vždy postihnutelné právnymi normami, v širšom chápaní stačí ak je v rozpore s dobrými mravmi a morálnymi normami správania. Zistila som, že korupcia je stará takmer ako ľudstvo samo a sprevádzala ekonómiu po celú dobu jej vývoja. Jej odraz je možné nájsť už pri začiatkoch formovania ekonomickej vedy, v klasickej a neoklasickej ekonómii, v rakúskej či chicagskej škole, hoci tieto smery sa korupciou nezaoberali priamo, ale iba okrajovo. Väčšiu pozornosť venovali korupcii až teória verejnej voľby a nová inštitucionálna ekonómia.

V tretej kapitole som predstavila základné klasické teórie rastu ako aj nové alternatívne rastové teórie, ktoré do základného neoklasického modelu pridávajú politiku vlády, inštitúcie a v neposlednom rade aj korupciu. Tieto rastové modely vytvorili teoretické zázemie pre regresnú analýzu uskutočnenú v praktickej časti. Predstavila som aj tri najčastejšie používané spôsoby merania úrovne korupcie v súčasnosti, z ktorých najdôležitejší pre moju prácu bol Index vnímania korupcie (CPI), každoročne vydávaný organizáciou Transparency International. Pred tým, než som uskutočnila vlastné skúmanie vplyvu korupcie

na ekonomický rast a investície, predstavila som prehľad niekoľkých zásadných prác zaoberajúcich sa touto problematikou. Počiatočné teoretické úvahy o prospešnosti korupcie, v zmysle prekonávania zdĺhavých byrokratických prekážok, boli vystriedané empirickými štúdiami, ktoré sa s výnimkou štúdie Fraita a Červenky (2002), zhodujú na negatívnom vplyve korupcie na ekonomický rast. Za najdôležitejšie prenosové kanály, prostredníctvom ktorých korupcia pôsobí na ekonomický rast, považujú zvyšujúce sa vládne výdaje, neproduktívne využitý ľudský kapitál a znižujúcu sa mieru investícií. Okrem vplyvu korupcie na ekonomický rast, som sa zamerala aj na vplyv korupcie na investície, ako na najdôležitejší rastový faktor a jeden z najčastejšie uvádzaných prenosových kanálov, ktorými korupcia ovplyvňuje ekonomický rast. Z empirických prác vyplýva, že korupcia môže ovplyvňovať úroveň celkových investícií, príliv a štruktúru priamych zahraničných investícií, úroveň verejných investícií a kvalitu investičných rozhodnutí a investičných projektov. Zhrnutím štúdií som dospela k nasledujúcim záverom: zvyšujúca sa úroveň korupcie vedie k poklesu miery celkových investícií, poklesu prílivu priamych zahraničných investícií a k rastu úrovne verejných (vládných) investícií. V prípade celkových a priamych zahraničných investícií dochádza k ich poklesu z toho dôvodu, že korupcia zvyšuje obavy a neistotu investorov ohľadom ich budúcich výnosov, čím ich od uskutočnenia investícií odrádza. V prípade verejných investícií dochádza k rastu ich úrovne v dôsledku rastúceho množstva korupčných príležitostí, ktoré dávajú priestor pre schvaľovanie a realizáciu veľkého množstva nekvalitných, neefektívnych a predražených investícií.

Cieľom mojej práce bolo zistiť, či sa negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast a úroveň investícií, ako jedného z najdôležitejších rastových faktorov, skutočne potvrdí, a teda či sa závery týchto empirických štúdií potvrdia aj na vzorke krajín OECD. Za účelom dosiahnutia cieľa som uskutočnila prierezovú regresnú analýzu, ktorej sledovaným obdobím boli r. 1999 – 2010. Prierezová regresná analýza nepotvrdila všetky predpoklady, ktoré vyplývali z empirických štúdií predstavených v tretej kapitole, ale aj napriek tomu dospela k zaujímavým záverom.

Negatívny vplyv korupcie na úroveň investícií sa na vzorke krajín OECD nepotvrdil. Analýza dospela k záveru, že vyššia úroveň korupcie neznižuje mieru investícií, ale ju, práve naopak, zvyšuje. Vyššia úroveň korupcie sa vyskytovala prevažne v krajinách s nižšou úrovňou dôchodku, tým pádom aj kapitálu na osobu, a vyššou výnosnosťou investícií, preto investorov neodrádza na toľko, ako by sa to dalo očakávať.

Čo sa týka negatívneho dopadu korupcie na priame zahraničné investície, ten analýza potvrdila. Vyššia úroveň korupcie spôsobuje pokles prílivu PZI, vyjadreného v pomere k HDP. Priami zahraniční investori, ktorí v danej krajine plánujú investovať dlhodobejšie, zrejme pri svojom rozhodovaní skutočne berú do úvahy aj úroveň korupcie.

Analýza vplyvu korupcie na úroveň verejných investícií nepreukázala ich vzájomnú závislosť. Je to zrejme spôsobené tým, že verejné investície predstavujú len malé percento celkových investícií a tiež celkových verejných výdajov. Nevytvárajú preto zrejme až také množstvo korupčných príležitostí, aby sa to v analýze mohlo prejaviť. Preukázateľnejšie výsledky by zrejme prinieslo skúmanie vplyvu korupcie na celkové verejné výdaje.

Celkovo sa negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast, ktorý predpokladalo mnoho autorov empirických štúdií, nepotvrdil. Úroveň korupcie, ako jedna z vysvetľujúcich premenných, nebola v modeli významná ani na 10 % hladine významnosti. Regresný koeficient ale vykazuje kladnú hodnotu, čo znamená, že zlepšenie úrovne korupcie vedie k zvýšeniu ekonomického rastu. Frait a Červenka (2002) nachádzajú odôvodnenie nevýznamného vplyvu korupcie na ekonomický rast v efekte konverencie, s ktorým sa zrejme nedá nesúhlasiť. Krajiny s vyššou úrovňou korupcie dosahovali v skúmanej vzorke nižšiu úroveň dôchodku na osobu. Nižšia úroveň dôchodku, a teda aj kapitálu na hlavu, bývajú zdrojom vyššej medznej produktivity kapitálu a teda i rastu. Investorov teda zrejme, ako som už spomínala, vyššia úroveň korupcie v krajinách s nižšou úrovňou dôchodku neodrádza práve preto, že aj napriek nej je výnosnosť ich investícií vyššia, ako by tomu bolo v bohatších krajinách.

Cieľ práce bol naplnený a výsledkom analýzy je nepreukázaný negatívny vplyv korupcie na ekonomický rast a úroveň celkových a verejných investícií. Negatívny vplyv korupcie sa potvrdil iba v prípade priamych zahraničných investorov, čo by malo byť varovným signálom hlavne pre malé otvorené ekonomiky, akými sú napr. Česká a Slovenská republika. Ich ekonomický rast zatiaľ síce čerpá z výhod vyššieho medzného produktu kapitálu, avšak táto situácia potrvá, podľa neoklasického modelu rastu, iba do doby dosiahnutia stáleho stavu a vplyv korupcie na ekonomický rast a investície sa možno stane preukázateľným.

Zoznam použitej literatúry

1. ABED, George T. a Hamid R. DAVOODI, 2000. *Corruption, structural reforms, and economic performance in the transition economies*. IMF Working Paper 00/132. Washington: International Monetary Fund, July 2000.
2. BECK, P. J. a M. W. MAHLER, 1986. A Comparison of Bribery and Bidding in Thin Markets. *Economics Letters*, č. 1, s. 1-5.
3. BECKER, Gary S., 1994. Přel. Daniela KRATOCHVÍLOVÁ a Mojmir HAMPL. K potlačení korupce je třeba zmenšit vládu. *Ekonom*, č. 11, s. 54.
4. BRUNETI, Aymo a Beatrice WEDER, 1998. Investment and Institutional Uncertainty: A Comparative Study of Different Uncertainty Measures. *Review of World Economics*, č. 3, s. 513 – 533.
5. BRUNETI, Aymo, Gregory KISUNKO a Beatrice WEDER, 1997. *Economic Growth with Incredible Rules: Evidence from a World Wide Private Sector Survey*. Background paper for World Development Report. Washington: The World Bank.
6. BUCHANAN, James M., 2002 *Politika očima ekonoma*. Praha: Liberální institut. ISBN 1210-0714.
7. DAVID, Vladislav a Alexander NETT, 2007. *Korupce v právu mezinárodním, evropském a českém*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7179-562-9.
8. DIBLÍKOVÁ, Simona et al., 2001. *Přehled dokumentů Evropské Unie, Rady Evropy a OSN vztahujících se k problematice ekonomické kriminality*. Praha: IKSP. ISBN 80-86008-89-4
9. FRAIT, Jan a Matouš ČERVENKA, 2002. Předpoklady a faktory dynamického růstu české ekonomiky ve světle nové teorie a empirie růstu. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.
10. FRIČ, Pavol et al., 1999 *Korupce na český způsob*. Praha: G plus G. ISBN 80-86103-26-9
11. FRIEDMAN, Milton a Rose FRIEDMANOVÁ, 1992. Přel. Pavel VRECION a Vladimír VRECION. *Svoboda volby*. Jinočany: H&H. ISBN 80-85467-85-2.
12. HAYEK, Friedrich A., 1991. Přel. Tomáš JEŽEK. Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad liberálních principů spravedlnosti a politické ekonomie. Svazek 2. *Fata morgana sociální spravedlnosti*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0309-6.
13. HOLMAN, Robert, 2005. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck. ISBN 80-7179-380-9.

14. CHMELÍK, Jan et al., 2002. *Pozornost, úplatek a korupce*. Praha: Linde. ISBN 80-7201-434-X.
15. JUREČKA, Václav a Ivana JÁNOŠÍKOVÁ, 2004. *Makroekonomie: Základní kurs*. Ostrava: VŠB-TUO. ISBN 80-248-0530-8.
16. KNACK, Stephen and Philip KEEFER, 1995. Institutions and Economic Performance: Cross-Country Tests Using Alternative Institutional Indicators. *Economics and Politics*, č. 3, s. 207-228.
17. KOTLÁN, Igor et al., 2001. *Hospodářská politika*. Ostrava: Sokrates. ISBN 80-86572-01-3
18. KOUBA, Luděk, 2007. Sociálně-ekonomické přístupy k teorii růstu v rámci literatury ekonomie hlavního proudu. *Národohospodářský obzor*, č. 2, s. 33-48.
19. LEFF, Nathaniel H., 1964. Economic Development Through Bureaucratic Corruption. *American Behavioral Scientist*, č. 3, s. 8-14.
20. LEITE, Carlos. a Jens WEIDMANN, 1999. *Does Mother Nature Corrupt – Natural Resources, Corruption and Economic Growth*. IMF Working Paper 99/85. Washington: International Monetary Fund, July 1999.
21. LIEN, D. H. D., 1987. A Note on Competitive Bribery Games. *Economics Letters*, č. 4, s. 153-156.
22. LOMBARD, Paul, 2001. Přel. Hana HURTOVÁ. *Neřest a cnost: portréty z dějin korupce*. Praha: Themis. ISBN 80-85821-71-0.
23. LUI, Francis T., 1985. An Equilibrium Queuing Model of Grubery Games. *Journal of Political Economy*, č. 4, s. 760–781.
24. LUI, Francis T., 1996. Three aspects of corruption. *Contemporary Economic Policy*, č. 3, s. 26-29
25. MAURO, Paolo, 1995. Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, č. 3, s. 681-712.
26. MAURO, Paolo, 1996. *The Effects of Corruption on Investment, Growth and Government Expenditure*. IMF Working Paper 96/98. Washington: International Monetary Fund, September 1996
27. MLČOCH, Lubomír, 1996. *Institucionální ekonomie*. Praha: Vydavatelství Karolinum. ISBN 80-7184-270-2.
28. MO, P. H. Corruption and Economic Growth, 2001. *Journal of Comparative Economics*, č. 1, s. 66–79.
29. MORGAN, Theodore, 1964. The Theory of Error in Centrally-Directed Economic Systems. *Quarterly Journal of Economics*, č. 3, s. 395-419

30. MYRDAL, Gunnar, 1968. *Asian Drama: An Inquiry into the Poverty of the Nations*. New York: Twentieth Century, ISBN 978-0527027766.
31. MZV SR (Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky), 2011. *Ekonomická informácia o teritóriu Luxemburské vojvodstvo*. MZV SR, 2011 [cit. 15. 3. 2012]. Dostupné z: [http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_DD79AB2D65D74EEAC125783B0047D667_SK/\\$File/120112_EIT_Luxemburg.pdf](http://www.mzv.sk/App/wcm/media.nsf/vw_ByID/ID_DD79AB2D65D74EEAC125783B0047D667_SK/$File/120112_EIT_Luxemburg.pdf)
32. NECHALA, Pavel a Vladimír PIROŠÍK, 2003. *Konflikt záujmov: možnosti a perspektívy*. Bratislava: Róbert Vico. ISBN 80-89041-70-1.
33. NORTH, Douglas C., 1990. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0-521-39734-0.
34. OECD, 2011. *FDI series from 1990 to Q3 2011* [online]. OECD, 26. 10. 2011 [cit. 7. 3. 2012]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/dataoecd/44/38/47663675.xls>
35. OECD, 2012. *GDP per head, US \$, current prices, current PPPs* [online databáza]. OECD National Account Statistics, 2012 [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=558>
36. OECD, 2012. *Gross domestic product – Export of good and services* [online databáza]. OECD National Account Statistics, 2012 [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SNA_TABLE1
37. OECD, 2012. *Gross domestic product – Import of good and services* [online databáza]. OECD National Account Statistics, 2012 [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: http://stats.oecd.org/Index.aspx?datasetcode=SNA_TABLE1
38. OECD, 2011. *National Accounts at a Glance, Expenditure – Gross fixed capital formation, percentage of GDP* [online databáza]. OECD National Accounts Statistics, [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=31733#>
39. OECD, 2011. *National Accounts at a Glance, General Government – Gross fixed capital formation, percentage of GDP* [online databáza]. OECD National Accounts Statistics, [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=32293>
40. OECD, 2011. *National Accounts at a Glance, General Government – Total general government revenue, percentage of GDP* [online databáza]. OECD National Accounts Statistics, [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=32293>
41. OECD, 2011. *National Accounts at a Glance, General Government – Total taxes, percentage of GDP* [online databáza]. OECD National Accounts Statistics, [cit. 5. 3. 2012]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=32293>

42. PETROVSKÝ, Karel, 2007. *Korupce po česku aneb korupce očima průměrného Čecha*. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-94-5.
43. ROTHBARD, Newton M. 2001. Přel. Dan ŠŤASTNÝ a Jozef ŠÍMA. *Ekonomie státních zásahů*. Praha: Liberální institut. ISBN 80-86389-10-3.
44. SMARZYNSKA, Beata, 2000. K. a Shang-Jin WEI. *Corruption and Composition of Foreign Direct Investment: Firm-Level Evidence*. NBER Working Paper Series 7969. Cambridge: National Bureau of Economic Research, October 2000.
45. SOJKA, Milan, 2010. *Dějiny ekonomických teorií*. Praha: Havlíček Brain Team. ISBN 978-80-87109-21-2.
46. TANZI, Vito a Hamid DAVOODI, 1997. *Corruption, Public Investment, and Growth*. IMF Working Paper 97/139. Washington: International Monetary Fund, October 1997.
47. TANZI, Vito a Hamid DAVOODI, 2000. *Corruption, Growth and Public Finances*. IMF Working Paper 00/182. Washington: International Monetary Fund, November 2000.
48. TANZI, Vito, 1998. *Corruption Around the World: Causes, Consequences, Scope and Ceres*. IMF Working Paper 98/63. Washington: International Monetary Fund, May 1998.
49. TIC (TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR), 2010. *Indexy vnímání korupce CPI 1999 – 2010* [online]. TIC, 25. 10. 2010 [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: <http://old.transparency.cz/index.php?lan=cz&id=11>
50. TIC (TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR), 2010. *Transparency International zveřejnila Globální barometr korupce 2010* [online]. TIC, 9. 12. 2010 [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: http://www.transparency.cz/doc/publikace/indexy/gbk_2010/GCB2010_CZ_podklady.pdf
51. TIC (TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR), 2011. *Co je to korupce* [online]. TIC, 22. 7. 2011 [cit. 15. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/korupce/>
52. TIC (TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR), 2012. *O nás* [online]. TIC [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: <http://www.transparency.cz/o-tic/>
53. UNDP, 2011. *Education index (expected and mean years of schooling)* [online]. UNDP, 15. 5. 2011 [cit. 8. 3. 2012]. Dostupné z: <http://hdrstats.undp.org/en/indicators/103706.html>
54. UNODC, 1997. *Report of the Secretary-General on action against corruption and bribery (E/CN.15/1997/3)* [online]. UNODC [cit. 15. 1. 2012]. Dostupné z: <http://www.uncjin.org/Documents/6comm/3e.pdf>
55. VARADZIN, František et al., 2004. *Ekonomický rozvoj a růst*. Praha: Professional Publishing. ISBN 80-86419-61-4.

56. VOLEJNÍKOVÁ, Jolana, 2007. *Korupce v ekonomické teorii a praxi*. Praha: Profess Consulting. ISBN 978 80-7259-055-1.
57. VYMĚTAL, Petr, 2004. *Náklady a důsledky korupce* [online]. VŠEM [cit. 16. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.vsem.cz/data/data/ces-soubory/konference-seminare/gf_VymetalOstrava.pdf
58. WB, 2011. *Worldwide Governance Indicators* [online]. WB [cit. 2. 2. 2012]. Dostupné z: <http://info.worldbank.org/governance/wgi/resources.htm>
59. WEBER, Max, 2009. Přel. Miloš HAVELKA. *Metodologie, sociologie a politika*. Praha: Oikoymenth. ISBN 978-80-7298-389-6.
60. WEI, Shang-Jin, 1997a. *How Taxing is Corruption on International Investors*. NBER Working Paper Series 6030. Cambridge MA.
61. WEI, Shang-Jin, 1997b. *Why is Corruption So Much More Taxing Than Tax?* NBER Working Paper Series 6265. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
62. WEI, Shang-Jin, 2000. *How Taxing is Corruption on International Investors*. *Review of Economics and Statistics*, č. 1, s. 1-11.
63. ŽÁK, Milan, 2005. *Kvalita správy: hodnocení a měření* [online]. VŠEM [cit. 20. 1. 2012]. Dostupné z: http://www.vsem.cz/data/data/ces-soubory/working-paper/gf_WPNo13.pdf
64. ŽIDLICKÁ, Michaela, 2005. *Právní dějiny*. 2.vyd. Praha: Eurolex Bohemia. ISBN 80-86861-10-4.

Zoznam skratiek

BI	Business Interantional
CPI	Corruption Perception Index (Index vnímania korupcie)
EBRD	Európska banka pre obnovu a rozvoj
GCR	Global Competitiveness Report (správa vydávaná WEF)
GM	Governance Matters (ukazovateľ WB)
HDP	Hrubý domáci produkt
ICRG	International Country Risk Guide (ukazovateľ spoločnosti PRS Group)
MZV SR	Ministerstvo zahraničných vecí Slovenskej republiky
OECD	Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj
OSN	Organizácia spojených národov
PPP	Purchasing Power Parity (parita kúpnej sily)
PRS	Political Risk Servicies
PZI	priame zahraničné investície
TI	Transparency International
TIC	Transparency Intenrational Česká republika
UNDP	Rozvojový program OSN
UNODC	Komisia OSN pre prevenciu zločinnosti a trestnú justíciu
WB	Svetová banka
WDR	World Development Report (správa vydávaná WB)
WEF	World Economic Forum (Svetové ekonomické fórum)

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byl(a) seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne 26. 4. 2012

.....
Bc. Ivana Vrábřová

Adresa trvalého pobytu studenta:

Nižní koniec 15, 029 56 Zákamenné

Zoznam príloh

- Príloha č. 1** Úroveň korupcie (hodnotená indexom CPI) v krajinách OECD v období 1999 – 2010
- Príloha č. 2** Analýza odľahlých hodnôt v modeli vysvetľujúcom podiel celkových investícií na HDP
- Príloha č. 3** Testovanie heteroskedasticity v modeli vysvetľujúcom podiel celkových investícií na HDP
- Príloha č. 4** Analýza odľahlých hodnôt v modeli vysvetľujúcom podiel PZI na HDP
- Príloha č. 5** Testovanie heteroskedasticity v modeli vysvetľujúcom podiel PZI na HDP
- Príloha č. 6** Analýza odľahlých hodnôt v modeli vysvetľujúcom podiel verejných investícií na HDP
- Príloha č. 7** Testovanie heteroskedasticity v modeli vysvetľujúcom ekonomický rast

Príloha č. 1

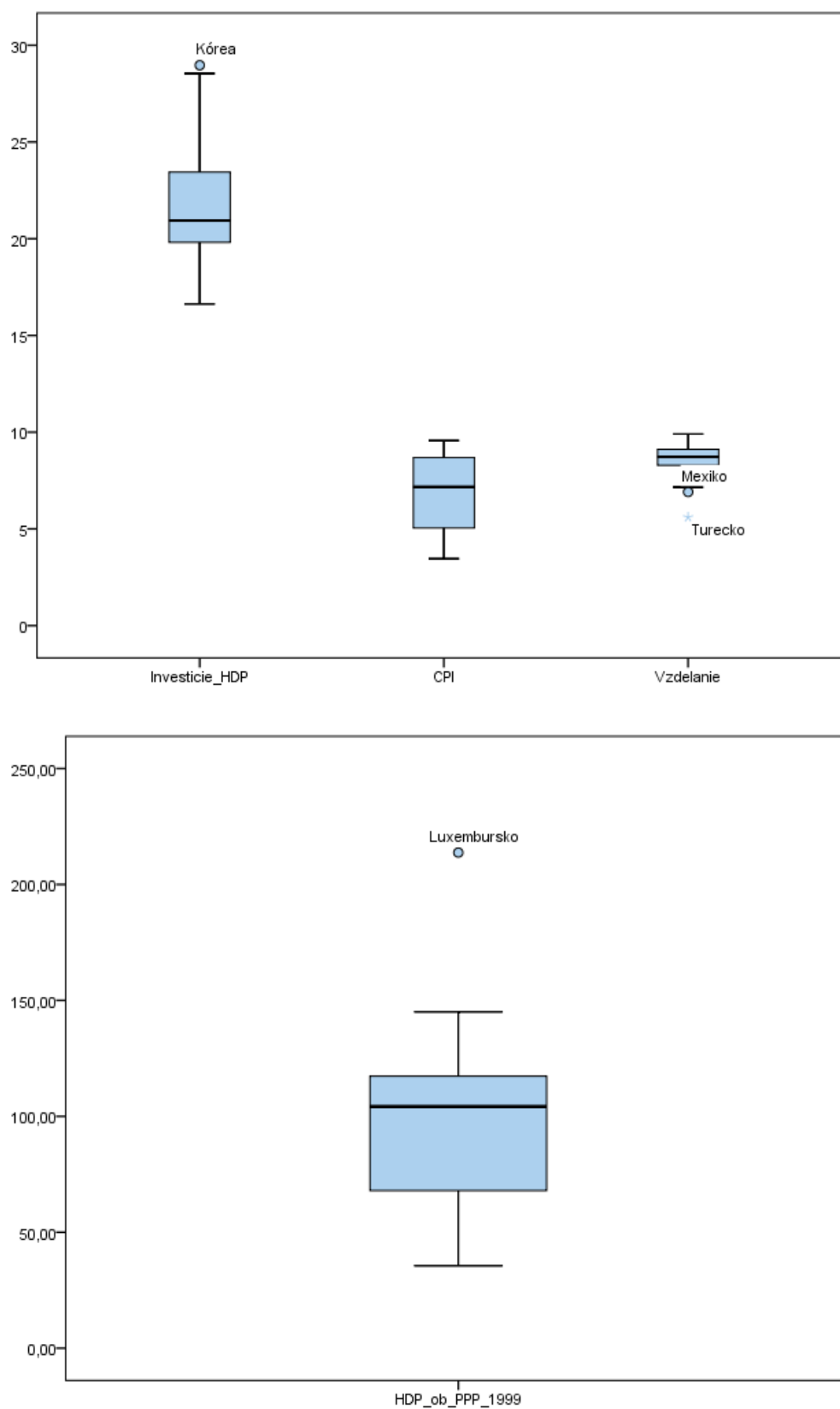
Úroveň korupcie (hodnotená indexom CPI) v krajinách OECD v období 1999 – 2010

Krajina	CPI 1999	CPI 2000	CPI 2001	CPI 2002	CPI 2003	CPI 2004	CPI 2005	CPI 2006	CPI 2007	CPI 2008	CPI 2009	CPI 2010
Austrália	8,7	8,3	8,5	8,6	8,8	8,8	8,8	8,7	8,6	8,7	8,7	8,7
Rakúsko	7,6	7,7	7,8	7,8	8,0	8,4	8,7	8,6	8,1	8,1	7,9	7,9
Belgicko	5,3	6,1	6,6	7,1	7,6	7,5	7,4	7,3	7,1	7,3	7,1	7,1
Kanada	9,2	9,3	8,9	9,0	8,7	8,5	8,4	8,5	8,7	8,7	8,7	8,9
Chile	6,9	7,4	7,5	7,5	7,4	7,4	7,3	7,3	7,0	6,9	6,7	7,2
Česká republika	4,6	4,3	3,9	3,7	3,9	4,2	4,3	4,8	5,2	5,2	4,9	4,6
Dánsko	10,0	9,8	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,5	9,4	9,3	9,3	9,3
Estónsko	5,7	5,7	5,6	5,6	5,5	6,0	6,4	6,7	6,5	6,6	6,6	6,5
Fínsko	9,8	10,0	9,9	9,7	9,7	9,7	9,6	9,6	9,4	9,3	8,9	9,2
Francúzsko	6,6	6,7	6,7	6,3	6,9	7,1	7,5	7,4	7,3	6,9	6,9	6,8
Nemecko	8,0	7,6	7,4	7,3	7,7	8,2	8,2	8,0	7,8	7,9	8,0	7,9
Grécko	4,9	4,9	4,2	4,2	4,3	4,3	4,3	4,4	4,6	4,7	3,8	3,5
Maďarsko	5,2	5,2	5,3	4,9	4,8	4,8	5,0	5,2	5,3	5,1	5,1	4,7
Island	9,2	9,1	9,2	9,4	9,6	9,5	9,7	9,6	9,2	8,9	8,7	8,5
Írsko	7,7	7,2	7,5	6,9	7,5	7,5	8,7	7,4	7,5	7,7	8,0	8,0
Izrael	6,8	6,6	7,6	7,3	7,0	6,4	6,3	5,9	6,1	6,0	6,1	6,1
Taliano	4,7	4,6	5,5	5,2	5,3	4,8	5,0	4,9	5,2	4,8	4,3	3,9
Japonsko	6,0	6,4	7,1	7,1	7,0	6,9	7,3	7,6	7,5	7,3	7,7	7,8
Južná Kórea	3,8	4,0	4,2	4,5	4,3	4,5	5,0	5,1	5,1	5,6	5,5	5,4
Luxembursko	8,8	8,6	8,7	9,0	8,7	8,4	8,5	8,6	8,4	8,3	8,2	8,5
Mexiko	3,4	3,3	3,7	3,6	3,6	3,6	3,5	3,3	3,5	3,6	3,3	3,1
Holandsko	9,0	8,9	8,8	9,0	8,9	8,7	8,6	8,7	9,0	8,9	8,9	8,8
Nový Zéland	9,4	9,4	9,4	9,5	9,5	9,6	9,6	9,6	9,4	9,3	9,4	9,3
Nórsko	8,9	9,1	8,6	8,5	8,8	8,9	8,9	8,8	8,7	7,9	8,6	8,6
Poľsko	4,2	4,1	4,1	4,0	3,6	3,5	3,4	3,7	4,2	4,6	5,0	5,3
Portugalsko	6,7	6,4	6,3	6,3	6,6	6,3	6,5	6,6	6,5	6,1	5,8	6,0
Slovensko	3,7	3,5	3,7	3,7	3,7	4,0	4,3	4,7	4,9	5,0	4,5	4,3
Slovinsko	6,0	5,5	5,2	6,0	5,9	6,0	6,1	6,4	6,6	6,7	6,6	6,4
Španielsko	6,6	7,0	7,0	7,1	6,9	7,1	7,0	6,8	6,7	6,5	6,1	6,1
Švédsko	9,4	9,4	9,0	9,3	9,3	9,2	9,2	9,2	9,3	9,3	9,2	9,2
Švajčiarsko	8,9	8,6	8,4	8,5	8,8	9,1	9,1	9,1	9,0	9,0	9,0	8,7
Turecko	3,6	3,8	3,6	3,2	3,1	3,2	3,5	3,8	4,1	4,6	4,4	4,4
Veľká Británia	8,6	8,7	8,3	8,7	8,7	8,6	8,6	8,6	8,3	7,7	7,7	7,6
USA	7,5	7,8	7,6	7,7	7,5	7,5	7,6	7,3	7,2	7,3

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha č. 2

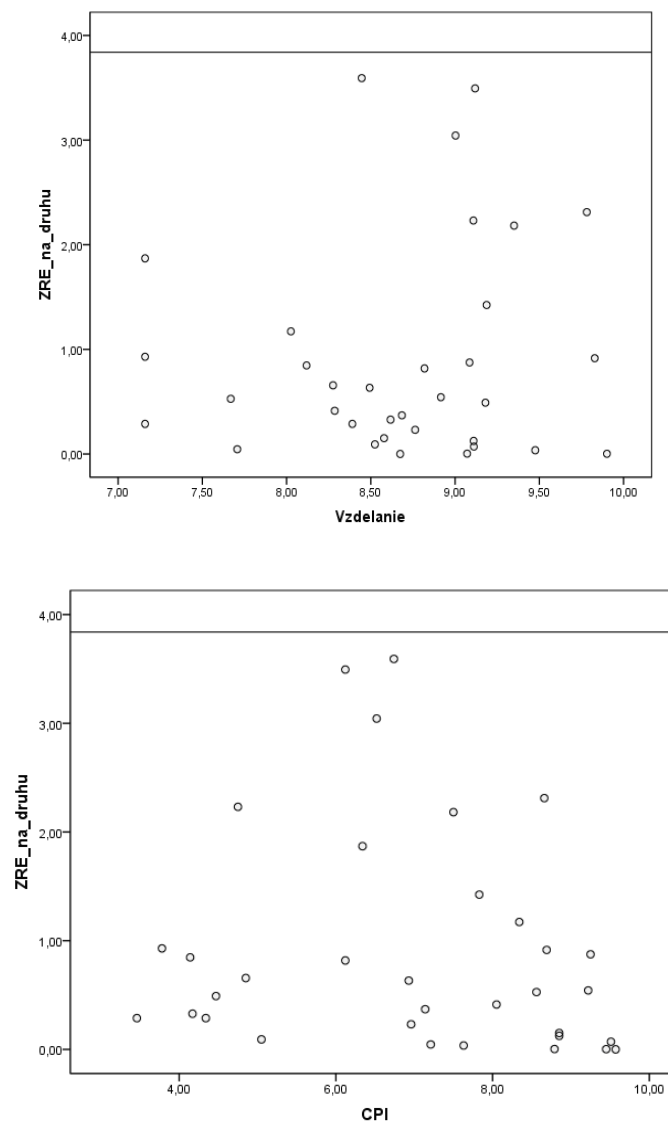
Analýza odľahlých hodnôt v modeli vysvetľujúcom podiel celkových investícií na HDP

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha č. 3

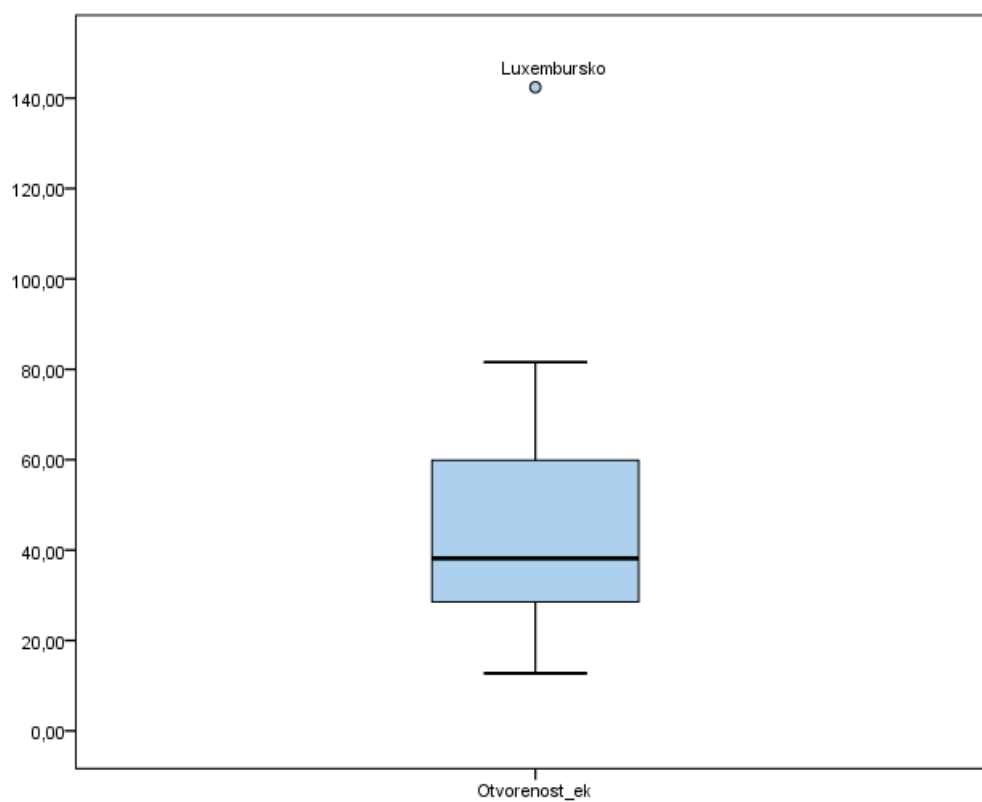
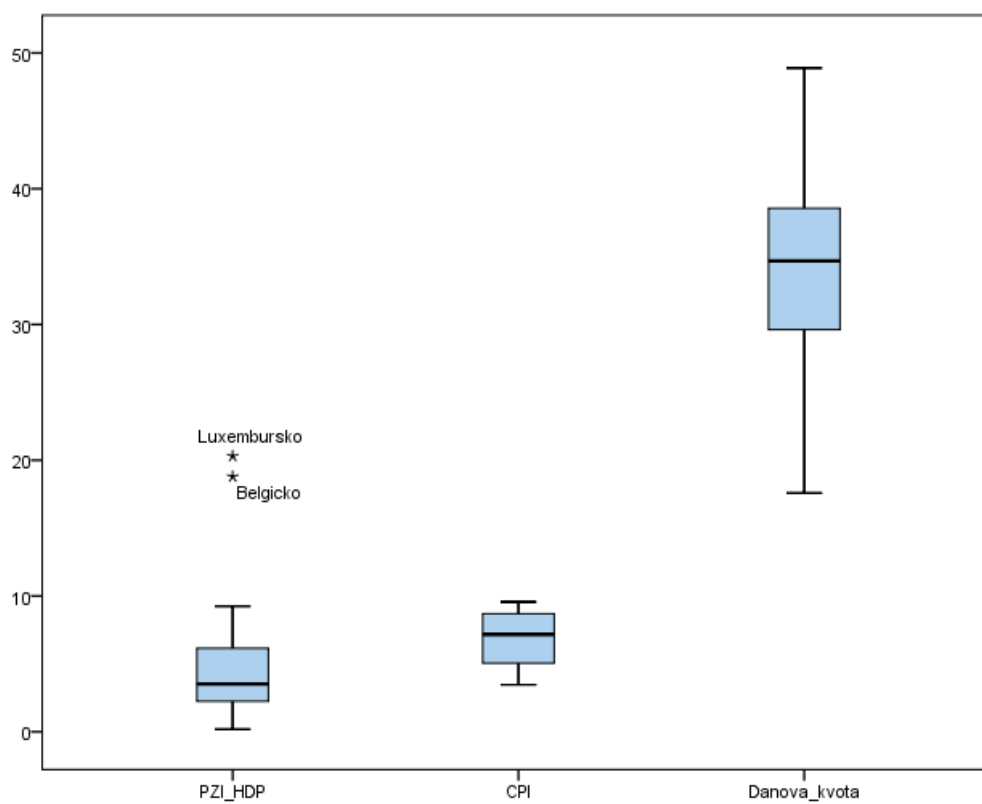
Testovanie heteroskedasticity v modeli vysvetľujúcom podiel celkových investícií na HDP

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha č. 4

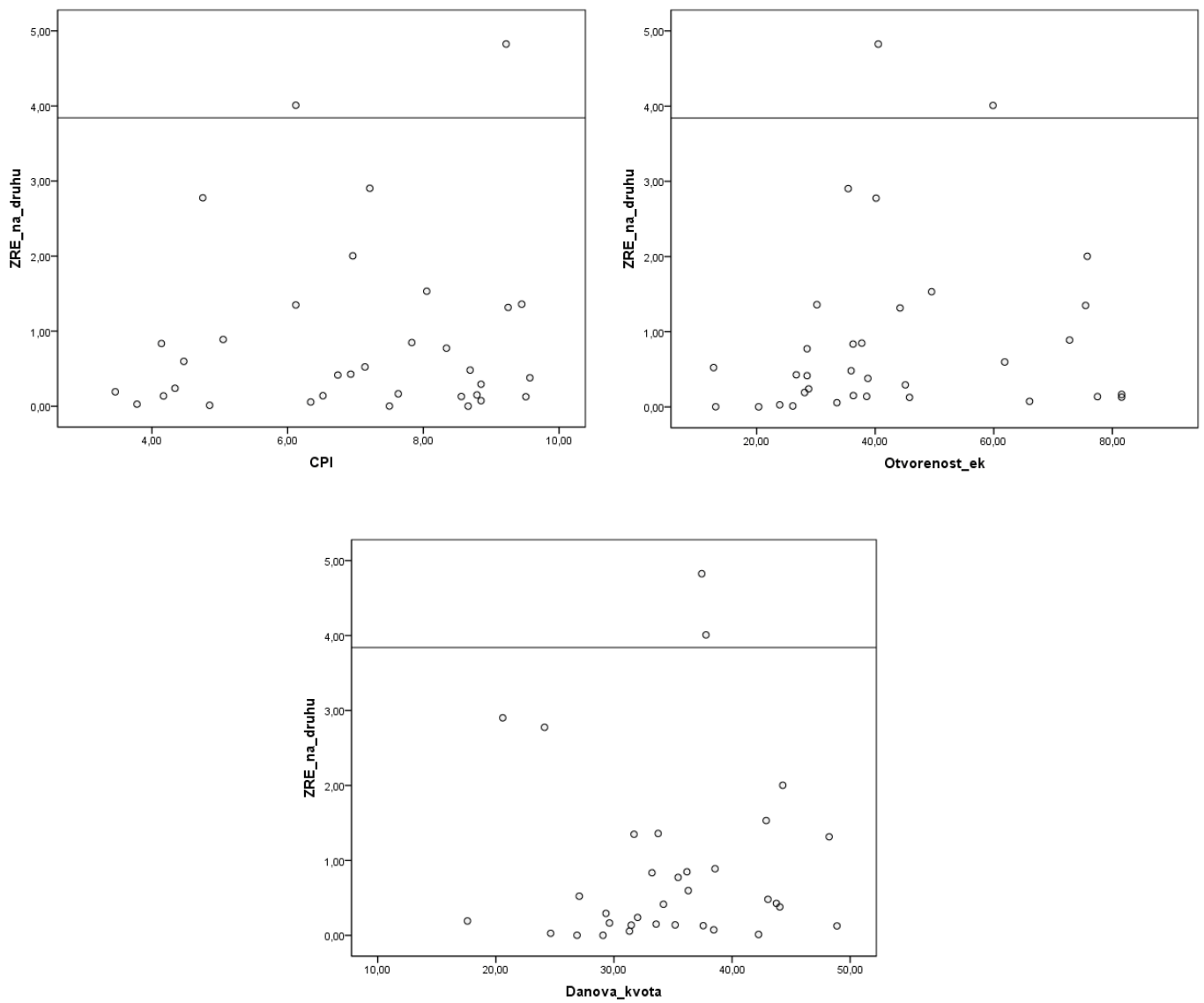
Analýza odľahlých hodnôt v modeli vysvetľujúcom podiel PZI na HDP

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha č. 5

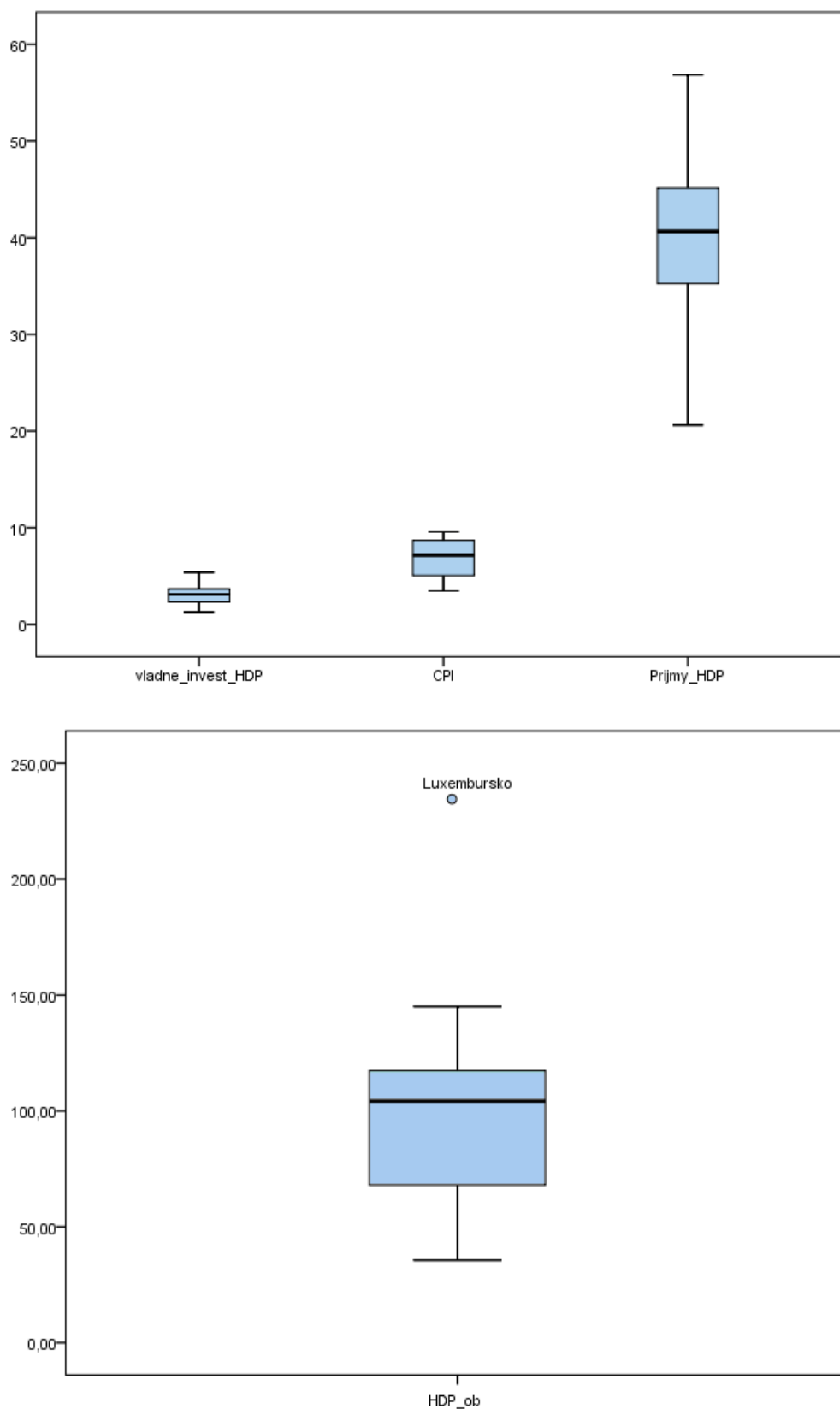
Testovanie heteroskedasticity v modeli vysvetľujúcom podiel PZI na HDP

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha č. 6

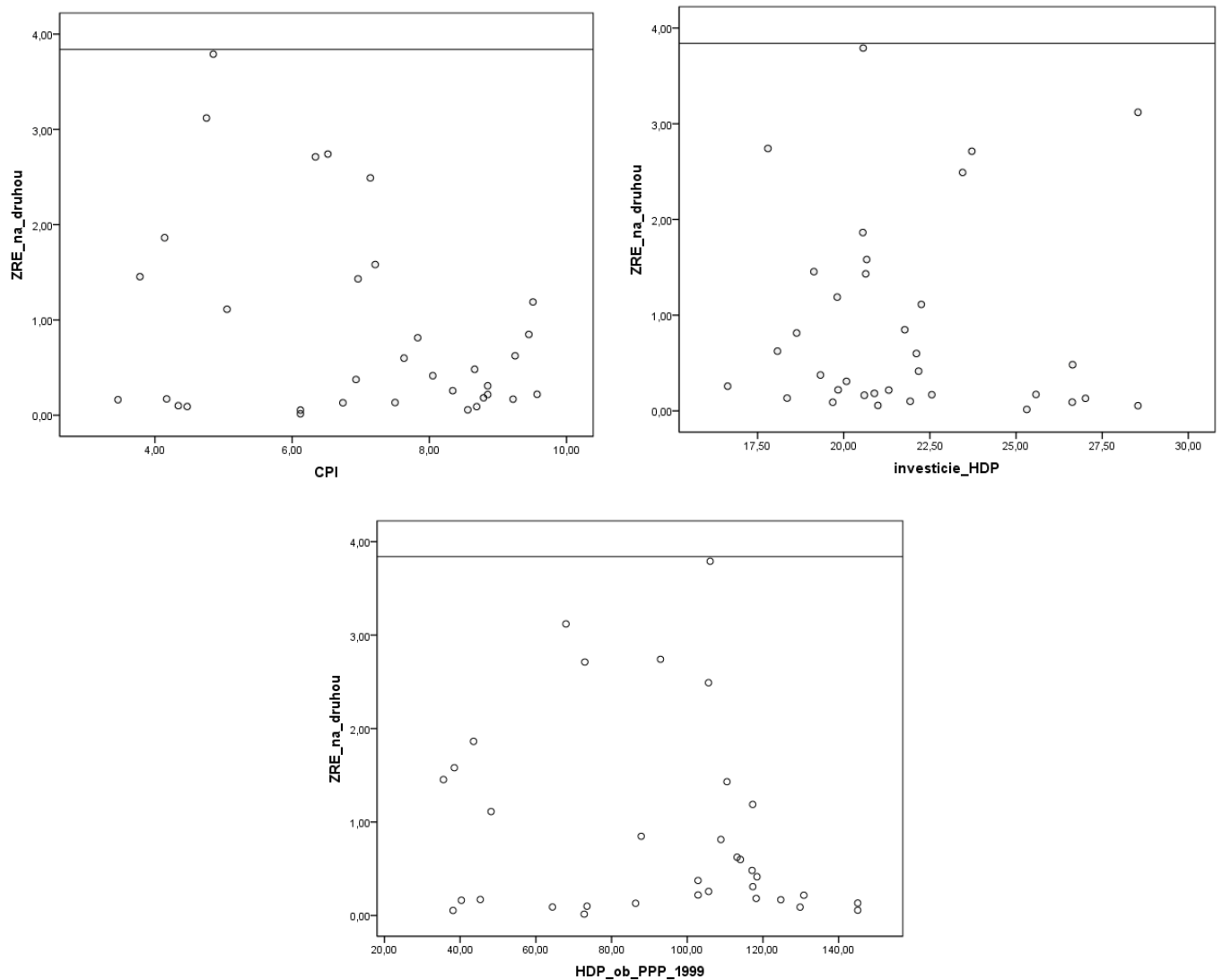
Analýza odľahlých hodnôt v modeli vysvetľujúcom podiel verejných investícií na HDP

Zdroj: vlastné spracovanie

Príloha č. 7

Testovanie heteroskedasticity v modeli vysvetľujúcom ekonomický rast

Zdroj: vlastné spracovanie